

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**OSMANLI-ARJANTİN İLİŞKİLERİ
(1840–1918)**

Sami Cihan CİNGÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Hakan KARAGÖZ

ISPARTA 2013

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Tez Savunması 2

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

(İkinci kez sınava girenler için)

Tarih: 25.09.2013

Enstitü Yönetim Kurulunun / / tarih ve sayılı kararıyla oluşturulan jürimiz Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS öğrencisi Sami Cihan Cingöz 'nın "19. ve 20. yy. Osmanlı-Arjantin İlişkileri" başlıklı tezini incelemek ve değerlendirmek üzere 25/9/2013 tarihinde saat 15.0'da toplanmış ve adayı tez savunmasına almıştır.

Lisansüstü Yönetmeliği Madde 25 uyarınca adaya dakika süreyle teziyle ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tezinin aşağıda belirtilen sebeplerle,

☒ Tezin kabul edilmesine
(Öğrenci, varsa jüri tarafından gerekli görülen düzeltmeleri yaparak, tezinin onaylı son şeklini bir (1) ay içinde Enstitü'ye teslim etmelidir.)

☐ Tezin reddedilmesine
(Öğrenci, yeni tez konusu belirlemelidir.)

*Tez adı değişikliği yapıldı/yapılmadı.
oy birliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.
Gereği için arz olunur.

Osmanlı - Arjantin ilişkileri (1840-1918)

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman	: Yrd. Doç. Dr. Hakan Karagöz	
Üye	: Doç. Dr. Behret KARACA	
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Celal ERDÖKMEZ	

Ek : Her Bir Jüriye Ait Tez Değerlendirme Jüri Raporları

Enstitü Yönetim Kurulu Kararı	Tarih:	Karar No:
Bu form danışman tarafından düzenlenerek 3 gün içerisinde ilgili Anabilim Dalı aracılığı ile Enstitüye teslim edilir.		

T.C.

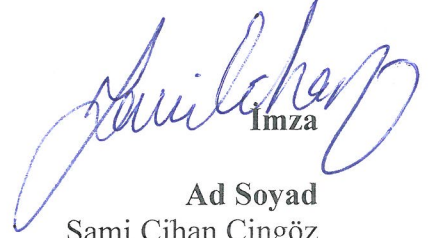
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Osmanlı-Arjantin İlişkileri (1840–1918)” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

İmza

Ad Soyad
Sami Cihan Cingöz

Tarih
25/10/2013

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezimi Türkiye’de ve dünyada pek az araştırılmış ya da hiç araştırılmamış bir konuda yazmak istemiştim. Uzun denebilecek bir araştırma ve düşünme safhasından sonra şimdiye dek çok fazla çalışılmamış Osmanlı ile Arjantin Devletlerinin ilişkilerini araştırmaya karar verdik. Tezimiz, bu konunun ilk çalışmalarından biri olabilme şansını yakalamıştır.

Her yüksek lisans tezi özellikle yazarları için gayet önemlidir. Çünkü ortaya çıkan eser ilgi çekiciyse tüm Türkiye’den ya da dünyadan çeşitli sebeplerle konuya alakadar olan araştırmacılar, çalışmaya merak duyacak ve eser, muhtelif yollardan temin edilmeye çalışılacaktır. Bu da ortaya çıkan tezin akıllarda kalmasını sağlayarak yazarına, bilim camiasına küçük de olsa bir katkı sağladığını gösterecektir ki ben de tezimin böyle olmasını temenni ederim.

Yüksek lisans tez çalışmamız iki alt başlıklı bir giriş ve iki ana bölüm olarak hazırlanmıştır. Bu ana bölümlerin içerisinde de muhtelif alt başlıklar yer almaktadır. Eserin giriş bölümünde Osmanlı İmparatorluğu ile Arjantin Cumhuriyeti’nin münasebetlerinin vuku bulduğu dönemdeki dünyanın durumu, ülkelerin kuvvet muvazeneleri, dünyadaki sömürgecilik faaliyetleri ve bunların coğrafi dağılımları ile hammadde ve pazar arayışları konu edilmiştir. Giriş kısmının ikinci maddesinde ise Osmanlı İmparatorluğu ile genç Arjantin Cumhuriyeti’nin tarihleri kısaca anlatılmış konuya olabildiğince yumuşak bir girizgâh oluşturulmaya çalışılmıştır.

Eserimizin ilk bölümünde 19. ve 20. yüzyıllarda dünya sathındaki göç hareketleri ele alınmıştır. Bahsi geçen dönemde küresel manada bu denli yoğun olarak yaşanan hadisenin sebepleri ve etkileri üzerinde durulmuştur. Yine aynı bölümde Osmanlı Devleti bünyesinden yapılan göçler, bunu hazırlayan etmenler, göç yolları, göçmenleri bekleyen tehlikeler ve bu göçleri devlete olan zararlarından bahsedilmiştir. Binaenaleyh bünyesinden mütemadiyen göç veren Osmanlı’nın bu duruma karşı aldığı önlemler ve bu konudaki çalışmalarına değinilmiştir.

Çalışmamızın ikinci kısmında da Arjantin Cumhuriyeti ile Osmanlı Devleti arasındaki siyasi gelişmeler ele alınmıştır. İlişkilerin başlangıcından Türkiye Cumhuriyeti kuruluncaya dek süren iki ülke arasındaki siyasi durum masaya yatırılmış. Bununla birlikte yine Osmanlı ile Arjantin ilişkileri bağlamında sosyal, mali, kültürel, dinsel ve buna benzer her türlü münasebetler de mümkün olduğunca işlenmiştir. Aynı zamanda aşağı yukarı 100–150 yıllık dönemde iki devlet arasındaki kimi zaman uzun süren ilişkisiz dönemler ve de zaman zaman yaşanan siyasi krizler ile anlaşmazlıklara da yer verilmiştir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı inşa etme sürecinde Tez Danışmanım Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Hocalarından Sayın Yrd. Doç. Dr. Hakan Karagöz’e yüksek lisansa başladığımdan beridir ders ve tez dönemlerindeki her nevi yardım ve katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Süleyman Demirel Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyelerinden Sayın Doç. Dr. Behset Karaca’ya ve Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi’nden Sayın Yrd. Doç. Dr. Celal Erdönmez’e de yardımlarından ve yararlı tavsiyelerinden ötürü teşekkür etmek isterim.

Çalışmamızı hazırlarken Latin Amerika ülkeleriyle Osmanlı İmparatorluğu’nun ilişkilerine dair ilk telif eserleri kaleme alanlardan olan Muğla Üniversitesi Öğretim Üyelerinden Sayın Prof. Dr. Mehmet Temel’in “XIX. ve XX. Yüzyıl Osmanlı-Latin Amerika İlişkileri” isimli kitabı ve bu bağlamdaki diğer çalışmaları benim için en önemli yol göstericilerden olmuştur. Bu sebeplerle kendisine de teşekkürü bir borç bilirim.

Konumuzla ilgili telif eserlerden olmak üzere Ankara Üniversitesi Latin Amerika Araştırmaları Merkezi (LAMER)’in Hocalarından Sayın Prof. Dr. Mehmet Necati Kutlu ve Değeri Öğretim Üyelerinden Sayın Şebnem Atakan, Erkan Yurtaydın, Özlem Kaygusuz, Nazan Çiçek ve Gökhan Erdem’in müşterek oluşturdukları “Osmanlı İmparatorluğu- Latin Amerika (Başlangıç Dönemi)” adlı kitapları, çalışmamız içerisinde önemli bir yer tutmuştur. Onlara da çok teşekkür ederim.

Bunların beraberinde Marmara Üniversitesi Öğretim Üyelerinden Sayın Hamdi Genç ile Sayın İ. Murat Bozkurt’un vücuda getirdikleri “Osmanlı’dan Brezilya ve Arjantin’e Emek Göçü ve Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Durumu” adlı eserleri ve de Boğaziçi Üniversitesinde “Osmanlı’dan Arjantin’e Göç” konulu yüksek lisans tezini hazırlayan Sayın M. Kazım Baycar’ın çalışmaları önemli ölçüde yol gösterici olmuşlardır. Bu eserlerin muharrirlerine ve yine, bu çalışmanın oluşumu esnasında eserleriyle bana yol gösteren ve katkı sağlayan diğer tüm araştırmacılara sonsuz teşekkür ederim.

2686-YL-11 nolu yüksek lisans tez projeme verdiği maddi destekten ötürü de Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Daire Başkanlığı'na (SDÜ-BAP) ve içerisindeki pek çok yardımsever çalışanına da teşekkürlerimi sunarım.

Sami Cihan CİNGÖZ

Isparta-2013

ÖZET

OSMANLI-ARJANTİN İLİŞKİLERİ (1840–1918)

Sami Cihan CİNGÖZ

**Süleyman Demirel Üniversitesi, Yeniçağ Tarihi Bölümü, Yüksek
Lisans Tezi
103 sayfa, Eylül 2013**

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hakan KARAGÖZ

19. ve 20. asırların dünyasındaki siyasi durum dünya arenasındaki politik ve ekonomik açıdan güçlenmiş büyük devletlerin yanında mevcudiyetlerini sürdüren diğer hükümetlerin -beklide ilginç- durumuyla özetlenebilir. Çünkü bahse konu dönem dünyada sömürgecilik çağı olarak geçmektedir. Bu bağlamda Arjantin’de 19. yüzyılda özellikle Güney Amerika’da geniş sömürge sahasına sahip olan İspanya’dan bağımsızlığını kazanmış genç bir devlet olarak dünya arenasına çıkmıştır.

Arjantin, bağımsızlığıyla beraber her bağımsız devlette olduğu gibi diğer devletlerle uluslararası platformda her türlü münasebetini kurmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda ilk sırada ve doğal olarak, kendi komşuları olan diğer Latin Amerika devletleriyle ilişkileri yoğunluk kazanmış, sonrasında da ülkesindeki henüz nerdeyse hiç temeli atılmamış endüstri ve ticaret alanlarında, işine yarayacak kapitalist düşünce yapısına sahip Avrupalıları ve uçsuz bucaksız tarım arazisini işleyecek, ziraatçılıktan anlayan Ortadoğuluları ülkesine davet etmiştir. İşte Osmanlı-Arjantin ilişkilerinin başlangıcı da bu davetle olmuştur.

19. ve 20. yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nden Arjantin’e çalışmak için yüzbinlerce insan göç etmiştir. Buna mukabil Arjantin’den de Osmanlı topraklarına göç olduysa da bu asla kıyaslanabilecek düzeyde değildir. Çünkü Osmanlılar Arjantin’e hayatlarını kazanmak için giderken, Arjantinlilerin Osmanlı’ya gelişi, sadece iki ülke arasındaki resmi ilişkileri yürütecek konsolosluk çalışanları ve birkaç Arjantinliden (ajanlar, öğrenciler ya da misyonerler gibi) ibaret olmuştur.

Çalışmamızda bahsi geçen dönemde Osmanlı İmparatorluğu ile ona göre çok uzaklarda bulunan ve istiklalini yeni kazanmış bir devlet olan Arjantin Cumhuriyeti arasındaki sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel ve benzeri her türlü ilişkiye mümkün olduğunca ışık tutulmaya çalışılmıştır. Dönemde yaşanan bazen dostane bazen de kritik ve de trajik olaylar tespit edilerek iki devlet arasındaki tarihi ilişkilere bir perde aralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Arjantin, Göç, Konsolosluk, Latin Amerika

ABSTRACT

THE OTTOMAN-ARGENTINA RELATIONS (1840-1918)

Sami Cihan CINGÖZ

**Süleyman Demirel University, Department of Modern History, Master's
Thesis**

103 Pages, September 2013

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Hakan KARAGÖZ

The political situation in the world of the 19th and 20th centuries could be summarized the – possibly interesting – situation of the other governments besides the big countries politically and economically strong in the world arena. The reason is that the period in question is considered as the era of colonialism in the world. Within this context, Argentina went on the world arena as a young country, having earned its independence from Spain that had a wide colonial area, especially in South America in the 19th century.

Along with its independence, as with every independent country, Argentina tried to establish all kinds of relations with other countries on international platforms. Accordingly, naturally the relations with other Latin American countries that were its neighbors gained prominence primarily and next they invited the Europeans, who had a capitalistic mentality for their benefit in the areas of industry and trade, which were almost not established at all, and then the Middle Eastern countries, which would cultivate their vast agricultural land and who knew about agriculture, to their country. The beginning of the relations between the Ottomans and Argentina was this invitation.

In the 19th and 20th centuries hundreds of thousands of people migrated to work in Argentina from the Ottoman Empire. There was also some migration from Argentina to the land of the Ottomans, but this was never at a level to be compared with the former. The reason was the Ottomans were going to Argentina to earn their living, but the Argentineans who came to the Ottoman Empire were only the consulate officials to execute the official relations between the two countries and a few other Argentineans (agents, students or missionaries).

In our study called, it has been attempted to shed light as much as possible on the social, political, economic, cultural and all other relations in the era in question between the Ottoman Empire and the Republic of Argentina, which is very far from the Empire and which was a country having gained their independence a short time ago. The events experienced in the mentioned period that were sometimes friendly and sometimes critical and tragic were determined and a lid was taken off regarding the historical relations between the two countries.

Keywords: Ottoman Empire, Argentina, Immigration, Consulate, Latin America

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix

GİRİŞ

TEZİN KONUSU	1
TEZİN AMACI	1
TEZİN YÖNTEMİ.....	1
TEZİN ÖNEMİ	1
TEZİN İÇERİĞİ	1
A- SÖMÜRGEÇİLİK ASRINDA DÜNYA.....	2
B-OSMANLI-ARJANTİN İLİŞKİLERİ BAŞLAYINCAYA KADARKİ SÜREÇTE KISACA ARJANTİN VE OSMANLI TARİHLERİ	12

I. BÖLÜM

19. VE 20. YÜZYILLARDAKİ ULUSLARARASI GÖÇLER

A-19 VE 20. YÜZYILLARDA YENİ KITALARA GÖÇLER.....	25
B-OSMANLI DEVLETİ'NDEN YENİ VE ESKİ DÜNYAYA GÖÇLER VE NEDENLERİ	28
C- GÖÇLERE KARŞI ALINAN ÖNLEMLER.....	37

II. BÖLÜM

İKİ DEVLET ARASI İLİŞKİLER

A-OSMANLI İMPARATORLUĞU İLE ARJANTİN CUMHURİYETİ RESMİ İLİŞKİLERİNİN BAŞLAMASI.....	50
B- TİCARİ İLİŞKİLER	65
C-KÜLTÜREL İLİŞKİLER	71
Ç-MATBUAT VE MEKTUBAT	72
D-KRİZLER.....	74
E- HARB-İ UMUMİ DÖNEMİ	77
F- DİĞER İLİŞKİLER.....	78
SONUÇ.....	79
EKLER.....	85
A-HARİTALAR.....	85
B- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ VESİKALARI.....	86
BOA. DH. HMŞ. Dos. No: 9 Vesika No:51 Tarih: 11 Ağustos 328.....	92
KAYNAKÇA	94
ÖZGEÇMİŞ.....	103

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
A. MTZ. CL.	: Eyalet-i Mümtaze Cebel-i Lübnan
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BEO.	: Bab-ı Ali Evrak Odası
BH.	: Bahriye Nezareti
Bkz.	: Bakınız
DH.	: Dâhiliye Nezareti
DH. EUM. ŞB.	: Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Şubesi
DH. HMŞ.	: Dâhiliye Nezareti Hukuk Müşavirliği
DH. MKT.	: Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemi
DH. NZ. E.	: Dâhiliye Nezareti Evrakı
EUM.	: Emniyet-i Umumiye
HR. HMŞ. İŞO.	: Hukuk Müşavirliği İstişare Odası
HR.	: Hariciye Nezareti
HR. İM.	: Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı
HR. MTV.	: Hariciye Nezareti Mütenevviva
HR. SYS.	: Hariciye Nezareti Siyasi
HR. TO.	: Hariciye Nezareti Tercüme Odası
İ. HR.	: İrade-i Hariciye
MV.	: Meclisi Vükela Mazbataları
No.	: Numara
Şb.	: Şube
Y. PRK. ASK.	: Yıldız Perakende Askeri Evrakı
Y. A. HUS.	: Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

TEZİN KONUSU

Osmanlı-Arjantin İlişkileri (1840–1918)/ The Ottoman-Argentina Relations (1840–1918)

TEZİN AMACI

1840–1918 arasındaki dönemde iki ülke arasında yaşanan her türlü sosyal, siyasi, ekonomik vb. münasebeti irdelemek ve açıklamak.

TEZİN YÖNTEMİ

Başbakanlı Osmanlı Arşivi vesikalarından konu ile ilgili olanların temin edilip günümüz Türkçesine çevrilmesi, Osmanlı İmparatorluğu ile Güney Amerika ya da Arjantin’le alakadar olan telif eserlerden yararlanma ve İnternette konu ile ilgili bilimsel makale, dergi ve yazıların bulunup değerlendirilmesi ve hepsinin konumuz ile bir bütün haline gelecek tarzda kullanılması.

TEZİN ÖNEMİ

Tezimiz Osmanlı-Arjantin ilişkilerini hakkında bir çalışma olması sebebiyle ülkemizde henüz çok fazla araştırılmamış bir konuya ışık tutmaya çalışmıştır. Ayrıca diğer telif eser ve çalışmalarda bulunmayan bazı arşiv vesikalarını da içermesi onu diğer kaynak eserlerden farklı kılması açısından önemlidir.

TEZİN İÇERİĞİ

Çalışmamız, konumuza giriş mahiyetinde olan 19. ve 20. Yüzyıl dünyasını anlatarak ve bu dönemdeki dünya sömürgeciliğini ele alarak başlamaktadır. Daha sonraki bölümlerde dünyadaki göç hareketleri, Osmanlı’dan Arjantin cihetine yapılan göçler ve buna karşı Osmanlı Devleti’nin aldığı tedbirler gibi konular ele alınmıştır.

A– SÖMÜRGEÇİLİK ASRINDA DÜNYA

Takvimler 1800’lü ve 1900’lü yılları gösteriyorken dünya üzerinde bu kadar çok ülkeyi görmek mümkün değildi¹. 19. ve 20. yy. dünyası tabiri caizse büyük devletler ve komşu hükümetler dünyası idi. Bu dönemde dünyada askeri ve siyasi gelişmelerin başını çeken belli başlı büyük ülkeler ve onların kontrolündeki küçük siyasi teşekküller dünya haritasında yer almaktaydı. Bahse konu dönemde dünyadaki büyük imparatorluklar beraberlerinde, esasında her biri birer ülke olan ve kendi öz halklarını barındıran bölgeleri sömürgeleştirip o bölgelerde hâkimiyet kurmuşlardı².

Bilindiği gibi 15. yüzyılda meydana gelen coğrafi keşiflerle birlikte ticaret yollarının yön değiştirmesi ipek, baharat, kürk yolu gibi Asya menşeli ticaret yollarını artık kullanılamaz hale getirmişti. Bu durum günümüze kadar devam edecek olan güç ve zenginliği Doğu’dan Batı’ya aktarmış günümüzdeki dünya dengelerinin temelini oluşturmuştur.³

15. yüzyılda da yapılan coğrafi keşifler neredeyse tamamen iki milletin ürünüdür ki bunlar İspanya ve Portekiz’dir. İki ülkenin de Avrupa’nın en batı ucundaki İber Yarımadası’nda bulunuyor olmaları, onları diğer Avrupa ülkelerine nispetle Atlas Okyanusu’na daha yakın kılmış ve yapılacak okyanus yolculuklarında daha avantajlı konuma getirmiştir.⁴

¹ Bugün dünya üzerinde bağımsız olan ve bayrakları uluslararası arenada tanınan devlet sayısı 222’dir. Ancak, bugün dünyada kaç ülke var sorusuna tek bir cevap vermek kolay değildir. Birleşmiş Milletler’e üye ülke sayısı, 171’dir. Andorra, Tayvan, Kiribati, Kuzey ve Güney Kore, Liechtenstein, Monako, Nauru, San Marino, İsviçre, Togo, Tuvalu ve Vatikan dışındaki ülkeler, Birleşmiş Milletler üyesidir. Buna göre, bağımsız ülke sayısı 184’dür. Dünya’daki ülke sayısı ABD ve Fransa’ya göre 190, Rusya’ya göre 172, İsviçre’ye göre 194’dür. Telefon şirketlerinde 182 uluslar arası kod bulunmakta olup dünya posta-telefon ağına üye ülke sayısı 185’dir. ABD haber alma teşkilatı CIA’nın 2006 dünya yılığında geçen ülke sayısı, 268’i bulmaktadır. Kudret Ulusoy, “Dünyanın ve Ülkemizin Nüfus Artış Hızındaki Gelişmeler”, http://www.turkhukuk sitesi.com/ makale_461.htm, 16 Kasım 2010, s. 7.

² Behçet Gücer-Faik Sabri Duran, *Büyük Devletler ve Komşu Hükümetler*, Kanaat Kitapevi, İstanbul 1938, s. 5.

³ Gücer-Duran, *a.g.e.*, s. 12.

⁴ David Arnold, *Coğrafi Keşifler Tarihi*, Çeviri: Osman Bahadır, Yöneliş Yayınları, İstanbul 2000, s. 11.

15. yüzyılda Avrupalılar için coğrafi yolculuk ve keşifler bir zaruret olarak belirir. Çünkü söz konusu dönemde neredeyse tüm Akdeniz, Osmanlıların elinde bulunmakta Doğu ve Güney Akdeniz Limaları da Hristiyan tüccarlara kapalı halde durmaktaydı⁵. Ayrıca Çin, Türkistan ve Asya'daki diğer ticaret yolları yine tümüyle Asyalı milletlerce kontrol ediliyor, ticaretin aslan payını onlar elde ediyorlardı. Avrupalılar son derece büyük oranda ihtiyaç duydukları türlü şark emtiasını; ancak mallar Akdeniz'e ulaştığında görebiliyor ve çok fahiş fiyatlara satın alabiliyorlardı. Üstelik o dönemdeki Hristiyan dünyası doğudan ve güneyden çepçevre Osmanlı Devleti tarafından kuşatılmış tek nefes alma yeri olarak Atlas Okyanusu kıyıları kalmıştı. Binaenaleyh rahatlıkla söylenebilir ki Coğrafi keşifler Hristiyanlar için bir zaruretti ve bundan dolayı da din adamları ve hükümdarlarca teşvik edilerek başarıya ulaştırılmıştır⁶.

Batılı serüvencilerce uzun uğraşlar sonucu ulaşılan yenedünya, onu keşfedenlere sonsuz nimetler sunmuştur. Amerika kıtası, Avrupalılarca gidilip görüldüğünde bu topraklarda İnka, Aztek, Maya, Kızılderili, Eski Mo uygarlıkları ve bu uygarlıkların yaratıcıları olan halklar barınıyorlarsa da yinede Avrupalıların ulaştıkları bu kıta bomboş, sahipsiz ve sonsuz nimetlerle dolu bir dünya gibiydi. Zaten kıtadaki hemen ilk keşiflerin akabinde Avrupa'dan defalarca yeni gemiler hazırlanmış ve bulunan bu yeni dünyalar daha yakından ve detaylı keşfedilmeye başlanmıştır.

Avrupalıların Amerika kıtasını keşfiyle beraber yeni kültürleri tanımaları da söz konusu olmuş, Amerikan yerlilerinin yaşayışları, sosyal hayatları, dil ve alfabeleri⁷ ile bu yeni coğrafyadaki her nevi bitki ve hayvan, ileriki dönemlerde araştırmacıları kendine çeken birer odak noktası olmuştur. Ancak, sözünü ettiğimiz dönemde insanları Atlas Okyanusunun diğer yakasına

⁵ Halime Doğru, *Yeniçağda Avrupa Devletlerinin Bütün Dünya İle İlişki Kurması: Büyük Coğrafi Keşifler ve Sonuçları*, <http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/IOLTP/2292/unite02.pdf>, s. 38.

⁶ Arnold, *a.g.e.*, s.20.

⁷ Kipu alfabesi gibi. Kipu alfabesi: rengârenk ve her biri ayrı kalınlıklardaki iplerle, bu iplere çeşitli tarzlarda düğümler atılarak yazılan bir yazı ve hesaplama sistemidir.

getiren neden şüphesiz ki oraları tanımak amaçlı gezilerden çok daha fazlasıdır. Yeni kıta, adeta bir maden cennetidir. Bu bakir madenler Avrupalılara günümüze kadar gelen zenginliklerinin kapılarını ardına kadar açmış, o döneme dek doğu milletlerinin elinde olan para ve güç yavaş yavaş Batılı ülkelerin eline geçmiştir. Yeni kıtaların her çeşit malını Avrupa'ya taşımak isteyen Batılı tüccarlar sayesinde de Avrupa'nın Asya mallarına olan tutsaklığı büyük bir hızla gerilemiştir⁸.

Avrupalı milletlerin ki özellikle Portekiz ve İspanyolların Güney Amerika'ya yerleşmek için yaptıkları seferler teknolojik açıdan eski dünyaya nispetle çok geri kalmış olan Amerikan yerlilerini, Avrupalıların ateşli silahları karşısında diz çöktürmüştür. Köklü Amerikan medeniyetleri, Avrupalılar karşısında direnememiş birer birer önce esaret altına girip sonra da yok olmuşlardır ki zaten Avrupa'nın Amerika'yı sömürmeye başlaması bu gelişmelerden sonra mümkün olabilmıştır⁹.

Her zaman ekonomik kalkınmanın siyasi kalkınmayı da beraberinde getirdiği aşikârdır. Gelişen ve kalkınan Avrupa zenginleştikçe coğrafi keşiflere daha çok yatırım yapmaya girişmiş yetenekli denizcilerin sayesinde dünya üzerinde yeni yollar ve geçitler keşfedilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda sürekli batıya giderek Hindistan'a varılması belki de dünya tarihinin en elzem hadisesidir. Böylece Avrupa dünyası, salt Amerika'nın nimetleriyle kanaat etmeyi bırakmış Asya'nın en verimli ülkesinin ürünlerini de artık Müslüman devletlerin aracılığı olmadan Ümit Burnu'ndan memleketlerine ulaştırmayı başarmışlardır. Yine söz konusu dönemde Afrika'nın batı kıyıları da boydan boya keşfedilmiş buranın baharat ve nimetleri de Avrupalı tüccarları kendisine çekmiştir. Yeni kıtalar bulunduktan sonra yeni birer hayat kurmak isteyen ya da çeşitli sebeplerle buna mecbur olan Avrupalı göçmenler, kıtaya peyderpey

⁸ A. Mesut Küçükcalay, *Coğrafi Keşifler ve Ekonomiler Avrupa ve Osmanlı Devleti*, Çizgi Kitapevi, İstanbul 2001, s. 23; Doğru, *a.g.e.*, s. 9.

⁹ Allan Nevins-Henry Steele Comager, *ABD Tarihi*, Çeviri. Halil İnalcık, Doğu Batı Yayın, Ankara 2005, s. 22.

taşınmış böylece Amerika kıtası Avrupalı göçmenlerle dolmaya başlamıştır. Avrupalıların bölgeye yerleşmesi Amerikan yerlilerini okyanus kıyılarından uzaklaştırmış, bu olay onları daha güvenle yaşayabilecekleri kıtanın iç bölgelerine sevk etmiştir¹⁰.

19. ve 20. yüzyıllarda ise dünya tamamen farklı bir görünüm arz eder hale gelmiştir. Dünyanın o dönemdeki durumu 15 ve 16. yüzyıllarda vuku bulan hadiselerin şekillendirmesiyle oluşmuştur. Söz konusu dönemde İngiltere, çoktan üzerinde güneşin batmadığı imparatorluğunu kurmuş ve bu büyük imparatorluğu başta Afrika kıtasında olmak üzere, yenedünyada da ilerletmeye çalışıyordu. 19. yüzyıl İngiltere'si en önemli müstemlekesi Hindistan önderliğinde Asya'da bu günkü Pakistan ve Bangladeş'te de hâkimdi¹¹. Yine Asya'daki İngiliz toprakları Çin'deki en büyük ticaret limanlarından olan Hong Kong'u da içermekteydi. Bunların yanında İngiliz İmparatorluğu Arap Yarımadasını da kuşatmış Hadramut¹² ve Kuveyt'i de içine almıştı¹³.

19 ve 20. yüzyıllarda İngiltere'nin Afrika kıtasındaki varlığı da çok büyüktü. Bu günkü Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Hollandalılarla beraber söz sahibiydi. Ayrıca Malavi (Nyasa), Victoria gölü civarı ile Afrika'nın içleri ve Kuzey Afrika'da da ilerlemeye başlamış, bununla birlikte İngiltere; Gambiya ve Batı Afrika'da da bir hayli ilerlemişti¹⁴.

İngiltere bahse konu dönemde günümüzdeki adlarıyla Kanada ve ABD ülkelerinin doğu kıyılarını da işgal etmişti. Mamafih İngiliz mülkü komple Avustralya ve Yeni Zelanda toprakları ile Büyük Okyanus, Hint Okyanusu ve

¹⁰ Küçükcalay, *a.g.e.*, s. 30.

¹¹ "İngiltere pek çok sömürgesini işgal etmeden evvel misyonerlik ve casusluktaki becerisini kullanarak ilerideki işgal hareketlerine zemin yaratmıştır. Britanya İmparatorluğu'nun Dünyanın pek çok yerini müstemlekeleştirebilmesi en ziyade bu yolla mümkün olabilmektedir." Hampher, *İslam'ı Nasıl Yok Edelim- Bir Casusun Anıları*, Çeviri: Nevzat Göktaş, Nehir Yayınları, İstanbul 1995, s. 44.

¹² Güney Yemen ve Batı Umman'dır.

¹³ Uygur Kocabaşoğlu, *Majestelerinin Konsolosları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s.177.

¹⁴ Fikret Başkaya, *Sömürgecilik Emperyalizm Küreselleşme*, Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara 2010, s.31.

Atlas Okyanusunda sayısız adayı ihtiva eder haldeydi. Bu ihtişam İngiltere'yi gerçekten dünyanın en büyük siyasi teşekkülü haline getirmişti¹⁵.

Tüm bu ihtişama rağmen İngiltere neredeyse tüm tarihinde olduğu gibi 19. ve 20. yüzyıllarda kıta Avrupa'sında asla toprak sahibi değildi. Sadece İngiltere Adası ve batısındaki İrlanda İngiltere'ye tabiyse de İngiliz İmparatorluğu İrlanda Adasına hiçbir zaman tam manasıyla sahip olamamıştı. Hiç şüphesiz bunda İrlandalıların, İngiliz sömürsünün önünde kahramanca durmaları etkili olmuştur. İngiltere yalnızca kendi adasında Galler ve İskoçya'ya söz geçirebilmiş, 20. yüzyılda gelindiğinde bu kapı komşularını dahi özerklikle idare etme yoluna gitmiştir¹⁶. 19. ve 20. yüzyıllarda dünya arenasında çoğu kez İngiltere'nin baş müttefiki olarak gördüğümüz Fransa'da, güneş batmaz imparatorluk kadar olmasa bile sömürgecilik alanında bir hayli ilerlemiştir¹⁷. Fransız imparatorluğu hemen güneyindeki Cezayir'den başlayarak güneye doğru yayılmış Mali, Moritanya, Sierra Leone, Senegal ve Afrika'nın kuzey batı sahillerine kadar ulaşmıştır. Aynı dönemde Fransız toprakları yenedünyaya da sıçramıştı. Bu günkü ABD'nin iç bölgeleri Fransız toprağıydı ve ABD bağımsız olduktan sonra bu toprakları para ile satın alacaktır. Bununla birlikte yine İngiltere gibi Fransa'nın da Büyük Okyanus, Hint Okyanusu ve Atlantik'te sayısız adası vardı. Fransız sömürgeciliği söz konusu tarihte son derece yaygın ve girift bir hal almıştı¹⁸.

Bahsi geçen dönemde Fransız İmparatorluğu, İngiltere gibi kıta Avrupa'sında, tarihteki Fransız Devletinden daha büyük değildi. Zaten 19. ve 20. yüzyıllarda dünyasında Avrupa'daki Rus Çarlığı dışındaki tüm büyük devletler ana vatanlarında küçük ama dünya sathında bir hayli genişlemiş şekildegidiler.

¹⁵ Başkaya, *a.g.e.*, s. 38.

¹⁶ Kocabaşoğlu, *Majestelerinin...*, s. 38.

¹⁷ Aime Cesaire, *Fransız Irkçılığının Fikri Temelleri Sömürgecilik Üzerine Söylev*, Çeviri: Güneş Ayas, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2005, s. 49.

¹⁸ Marc Ferro, *Sömürgecilik Tarihi Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl*, Çeviri: Muna Cedden, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2011, s. 54.

19. ve 20. asırlarda Avrupa'nın kıyısındaki Rus Çarlığı diğer devletlerden daha farklı bir yapıda şekillenmişti. Rusya Devleti tüm topraklarına kara yolu ile bağlı ve Asya kıtasının tüm kuzeyine hâkim bir konumdaydı. Rus İmparatorluğu özellikle 15. yüzyıldan itibaren Moskova Knezliği önderliğinde hızla genişlemiş, Batıda Avrupa içlerine dek sokulmuş, kuzeyde Sibirya'ya tamamen sahip olmuş, doğuda da Sibirya'daki Türk topluluklarıyla yaptığı mücadeleleri kazanarak Asya kıtasının en doğusuna Ohotsk Denizi ve Kamçatka Yarımadası'na değin ulaşmıştı. Ruslar bu tarihte Kuzey Buz Denizi'ne de donanma çıkartmış Noaya Zemlya ve civarındaki diğer Kuzey Buz Denizi adalarına sahip olmuşlardır. Rusya Devleti İç Asya'da tarihi Türk yurtlarına da inmiş Batı Türkistan 15. yüzyıldan itibaren azar azar Rus mülküne girmeye başlamıştır¹⁹.

Rus Çarlığı 19 ve 20. yüzyıllarda Ural Dağlarının batı tarafından itibaren Asya topraklarıyla dev yapıda büyümüş olduğu görülür. Rus Devleti bu dönemde Osmanlı Devleti'nin de bir numaralı hasmı olmuş Dünyanın en geniş ve gelişmiş imparatorlukları arasındaki yerini almıştı. Rus Çarlığı 19. ve 20. yüzyıllarda Asya kıtasını da aşmış Bering Boğazı'nı geçerek bugün Alaska diye tabir edilen Amerika kıtasının en kuzey doğu ucuna çıkmış ve buradan da Kuzey Amerika kıtasının kuzey batı sahili boyunca güneye doğru inmiştir. Bu bağlamda yine Bering Boğazı'ndaki Aleut Adaları'nı da işgal etmiş bu çok uzak coğrafyalarda varlığını hissettirmiştir²⁰. Rusya 20. yüzyılda gelindiğinde Alaska'daki topraklarını ABD'ye para karşılığında satacaktır²¹.

Bahse konu zaman diliminde Orta Avrupa'da da en az diğer büyük devletler kadar köklü başka bir devlet daha vardır ki bu da Avusturya'dır. Bütün yeniçağ boyunca Osmanlı Devleti ile mücadelede bulunmuş olan bu büyük devlet 19. yüzyıla gelindiğinde Avrupa'nın ortasına sıkışmış neredeyse

¹⁹ İsmail Kayabalı-Cemender Arslanoğlu, *Orta Asya Türklüğünün Tarihi ve Bugünkü Durumu*, Kömen Yayınevi, Ankara 1973, 163.

²⁰ Başkaya, *a.g.e.*, s. 45.

²¹ <http://gov.state.ak.us/>

tamamen bir kara devleti halinde kalmış ve diğer büyük Avrupa devletlerinin aksine coğrafi keşiflerin meyvesinden nemalanamamıştı²². Ancak Avusturya her ne kadar Orta Avrupa'da sıkışmışsa da kendi içerisinden hususiyetle kültürel alanda büyük cevherler çıkarmış büyük bir devlettir. Resim, heykel, müzik, sahne sanatları gibi alanlarda hala dünyaya yön veren bir ülke olan Avusturya yakınçağda Avrupa'nın temel taşlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir²³.

19. ve 20. yüzyıllarda Avrupa'da birliğini kurmayı başarmış ve büyük devletler sahnesinde kendisine yer açmış diğer bir İmparatorluk Alman Kayserliğidir. Kuzey Doğu Avrupa'daki dağınık Alman devletçiklerinin birleşerek oluşturmayı başardıkları bu devlet kısa zamanda Avrupa'nın kaderini değiştirmiş, her ne kadar sömürgeci mahrum olsa da öz varlığı ile yükselmeyi bilmiştir²⁴. Alman İmparatorluğu Avrupa'nın en kuvvetli kara ordusuna sahip iken denizlerde de varlık göstermiş ve gelişen teknolojisiyle beraber kendi denizaltı ve savaş gemilerini üreten sanayileşmiş bir ulus olarak dünya sahnesine çıkmıştır²⁵.

Alman İmparatorluğu, birliğini sağlamasına müteakip Avrupa'nın ve dolayısıyla da dünyanın tüm dengelerini bir anda değiştirmiştir. Çünkü o vakte kadar dünya hükümrانlığını ilan etmiş İngiltere ve müttefiki Fransa'ya kalan sömürgeler dünyasına, bu saatten sonra Almanya'da dâhil olmak istemiş ve dünya üzerinde sahiplenebileceği neredeyse hiçbir toprak parçasının kalmadığını görmüştür. Bu bağlamda Almanya'nın sömürgecilik yarışına -geç de olsa- katılması ile dünya taksimat haritası biçim değiştirmeye başlamıştır. Alman Devleti başta Namibya, Tanzanya, Kamerun ile yetinmek zorunda olsa da ileriki dönemde Fransa ile Fas konusunda anlaşmazlığa düşecektir.

²² Önder Kaya, *Avrupa Tarihi: Roma İmparatorluğu'ndan Hitler Almanya'sına*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 257.

²³ J. M. Roberts, *Avrupa Tarihi*, Çeviri: Fethi Aytuna, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2011, s. 487.

²⁴ Mary Fulbrook, *Almanya'nın Kısa Tarihi*, Çeviri: Sabri Gürses, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2011, s. 132.

²⁵ İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, Timaş Yayınları, İstanbul 2008. s. 87.

Almanya sonsuz bir süratle gelişen sanayisine hammadde ve Pazar ihtiyaçlarını karşılamak adına bu sömürgelerle iktifa etmeyecek daha fazlası için I. ve II. Dünya Savaşlarına girişecektir²⁶.

Almanya ile aşağı yukarı aynı zamanda birliğini sağlayarak dünya arenasına çıkan bir diğer devlet İtalya'dır. İtalyan Devleti kendi yarımadalarında dağınık olarak siyasi varlığını sürdüren pek çok devletin bir çatı altında toplanması ile vücut bulmuştur. İtalya, bir Avrupa devleti olsa da neredeyse bir adaymışçasına Akdeniz'in kuzeyinden güneyine doğru bir kama ya da çizme şeklinde uzanması ve de kıta Avrupa'sı ile sınır bağlantısının son derece küçük bulunması gibi sebepler ona Avusturya ya da Almanya gibi etrafına yayılma tarzında bir genişlemeyi mümkün kılmamıştır. Bu durum İtalya'yı; aynı Fransa, İngiltere, Hollanda, Belçika gibi uzak sömürgeler bulma safına itmiştir.

19. ve 20. yüzyıl İspanyası sömürgeciliğini en ziyade Güney Amerika'da yürütmüştür. O dönemde Güney Amerika kıtasının Brezilya hariç neredeyse tamamına sahip olan İspanya²⁷ varlığını Jamaika, Antil Denizi, Orta ve Kuzey Amerika'da Meksika ve bu günkü ABD'ye kadar hissettirmişti. Ayrıca Batı Afrika kıtasındaki Batı Sahra da egemenlik sahasındaydı²⁸. Ancak İspanya'yı 19. ve 20. yüzyıllarda sanayileşmiş ülkeler safında sayamayız. İspanya her ne kadar geniş alana yayılmış bulunsa da kendi ağır sanayisini kuramamış, zamanla da tüm sömürgelerini kaybetmiştir. Bu bakımdan İspanya, Osmanlı Devletiyle benzerlikler gösterir. Hatta Osmanlı Devleti ile İspanya'nın zayıflamaya başlaması da aynı dönemlere tesadüf eder. Her iki devlet de birer klasik dönem imparatorluğudur ve benzer tarihi gelişmeler yaşamışlardır.

²⁶ Fulbrook, *a.g.e.*, s.136.

²⁷ Güney Amerika'da Brezilya'dan başka sadece Guyanalar (İngiliz, Fransız ve Hollanda Guyanaları) İspanya'ya bağlı değildi.

²⁸ Ayşe Yazar, *Latin Amerika'da İspanyol Sömürgeciliği*, <http://www.politikaakademisi.org/latin-amerikada-ismanyol-somurgeciligi/>

İspanya'nın İber Yarımadasındaki yegâne komşusu olan Portekiz Devleti 19. ve 20. yüzyıllarda büyük değişimler yaşamıştır. Portekiz, Afrika kıtasındaki Angola ve Mozambik'e sahip olmuş ve Güney Amerika'nın şimdiki dev ülkesi olan Brezilya'yı hükmü altına almıştı. Hatta Napoleon Bonaparte'ın Portekiz'i işgalinden evvel, Portekiz kralı, yanına devlet yönetiminde söz sahibi binlerce insanı ve ailelerini de yanına alarak gemilerle ana vatanı terk ederek Brezilya'ya yerleşmiştir. Bu olay dünya tarihinde pek ender rastlanan, bir devletin ana vatanını bırakarak sömürgesini ana vatan yapma durumudur²⁹.

Bahse konu dönemde dünyayı elinde bulunduran Avrupalı devletlere göre çok uzaklarda konumlanmış bir başka ülke olan Japonya'da iç savaşın arkasından dünyadaki müstemlekecilğe katılmaya başlamıştır. Yeniçağ boyunca dünyanın öbür ucunda sessizce iç dinamiklerini harekete geçiren ülke kendi gelişmesini kendi gücü ile gerçekleştirmesini bilmiştir. Ancak, ordusunu ve teknolojisini geliştirmek için ülkesinde yabancı uzmanlar da istihdam etmekten çekinmemiştir³⁰.

Japonya'nın gelişmesi tüm şark milletlerine emsal teşkil eden büyük bir olaydır. Asya'nın bu uzak ucundaki adalar topluluğu kendi kültürünü gelişen dünyaya adapte etmiş, 19. ve 20. yüzyıllarda dünyanın en gelişmiş ülkeleri arasına girmeyi başarmıştır. Hatta Japonya 1905'te Rus Çarlığını bile dize getirmeyi başarmış, tüm dünyanın nazarını üzerinde toplamıştır. Fakat Büyük Devletler, Japonya'nın daha fazla gelişmemesi ellerinden geleni yapmış

²⁹ Ertuğrul Önalp, *Osmanlı'nın Güney Seferleri 16. Yüzyılda Hint Okyanusunda Türk-Portekiz Mücadelesi*, Berikan Yayınevi, İstanbul 2010, s. 14-15; Benzeri bir durum Umman Sultanlığı'nda da geçerlidir. Sultan, Arap Yarımadası'nın güney doğusundaki ana merkezini bırakarak sömürge olarak anılabilecek Zanzibar (Zengibar) adasına yerleşmiştir. Hatice Uğur, *Osmanlı Afrikası'nda Bir Sultanlık Zengibar*, Küre Yayınları, İstanbul 2005, s. 45.

³⁰ Karel Van Wolferen, *Japon Gücünün Sırrı: Devletsiz Bir Millet'in İnsanları ve Politikası*, Çeviri: İnci Kurmuş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1992, s. 77.

savaş alanlarında muvaffak olan Japonları antlaşma masalarında mağlup etmişlerdir³¹.

19. ve 20. yüzyıllarda dünya üzerinde bağımsızlığını koruyan daha doğru bir ifadeyle sömürgeleştirilmemiş ülkeler de vardı. Osmanlı Devleti'nin doğu komşusu İran bunların en önemlilerindendir. İran, Safevi Devleti'nin yıkılmasından sonra Rus ve İngiliz etkisine girse de topraklarında müstakil olarak kalabilen ender ülkelerden biridir. İran özellikle 20. yüzyılda kuzeyden Rus Çarlığı, güneyden de İngilizlerin sıkıştırmasından dolayı zor dönemler geçirmişse de hem bir Asya devleti olup hem de müstakil kalabilmesini köklü kültürü ve devlet geleneğinden almıştır³².

Bahse konu dönemde Asya kıtasının doğusundaki Çin İmparatorluğu zor zamanlar geçirse de istiklalini korumaktaydı. 19. ve 20. yüzyıllarda Çin, İngiltere, Fransa ve Portekiz başta olmak üzere Avrupalı hasımlarla uğraşıyor; onlara başta ticari imtiyazlar olmak üzere bir kısım toprağını da bırakıyordu³³. Çin 11. yüzyıla gelindiğinde Doğu Türkistan'daki Türk unsurlarını ya Batı Türkistan'a göç ettirmiş ya da kendi bünyesinde eritme yoluna gitmiştir³⁴. Aynı şekilde Tibetliler de Çin nüfuzuna girmiş ruhani liderleri Dalay Lama önderliğinde birleşmişlerse de bağımsız bir devlet olarak dünya arenasına çıkamamışlardır. Uçsuz bucaksız Asya topraklarıyla Çin 19. yüzyıla gelindiğinde yüz ölçüm olarak dünyanın en büyük devletlerinden biri şeklinde bir görünüm arz eder haldedir³⁵. Bununla birlikte Çin aynı Rusya, Osmanlı Devleti ya da Avusturya-Macaristan İmparatorlukları gibi tüm topraklarına kara yolu ile ulaşılabilir halde ve yüzyıllardır değişmeye Çin topraklarında ve her daim kalabalık nüfusuyla varlığını idame ettirmiştir.

³¹ Wolferen, *a.g.e.*, s. 101.

³² Ervand Abrahamian, *Modern İran Tarihi*, Çeviri: Dilek Şendil, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 98.

³³ Hong Kong ve Makau gibi. İngiltere'ye Hong Kong, Portekiz'e de Makau 99 yıllığına verilmişti. Günümüzde bu topraklar Çin'e iade edilmiştir. Wolfram Eberhard, *Çin Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s. 200.

³⁴ Eberhard, *a.g.e.*, s. 205.

³⁵ John Keay, *Çin Tarihi*, Çeviri: Neşe Kars Tayanç, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2011, s. 421.

Yine Afganistan Güney Batı Asya’da Hindistan ve İran’a ve kuzeyde Rusya ile komşu vaziyette müstakil olarak varlığını sürdürüyordu. Bunun dışında Çin ile Hindistan arasındaki Himalayalar’daki iki ülke de bağımsız olarak yaşamaktalar ki bunlar Nepal ve Bhutan’dır.

İşte yeryüzü yukarıda çerçevesini çizmeye çalıştığımız siyasi şekilde iken Amerika kıtasında da yeni ülkeler baş vermişti. Kitabımızın konusunu oluşturan Arjantin ve bunun yanında yine Latin Amerika ülkelerinden olmak üzere Meksika³⁶, Peru, Bolivya, Kolombiya, Paraguay, Uruguay, Ekvador, Şili, Guyana, Orta Amerika devletleri³⁷, Brezilya³⁸ 19. yy. nin sonu 20. yy. nin başında birer birer bağımsız olan yeni devletlerdir.

B–OSMANLI-ARJANTİN İLİŞKİLERİ BAŞLAYINCAYA KADARKİ SÜREÇTE KISACA ARJANTİN VE OSMANLI TARİHLERİ

Arjantin’in diğer devletlerle ve Osmanlı İmparatorluğu ile çeşitli ilişkilere girmesini anlatabilmek için, eski dünya kıtalarındaki köklü devletlere nispetle genç bir ülke olan Arjantin’in, öncelikle bu “yenidünya” denen Amerika kıtasının, güney kesimindeki keşfi ve bu keşfin ardından ülkede yaşanan önemli siyasi, askeri, ekonomik ve toplumsal gelişmeleri incelemek gerekmektedir.

³⁶ Bu ülkeyle Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilere dair Başbakanlık Osmanlı arşivinde bir hayli kaynak mevcuttur. Osmanlı Devleti’yle Meksika arasında ihdas olunan konsolosluk protokolüne dair: Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Dahiliye Nezareti. Hukuk Müşavirliği (BOA. DH. HMŞ.) 62/9.

³⁷ Guatemala-Türkiye tarihsel İlişkilerine dair bkz. <file:///E:/GUATEMALA%20CUMHUR%C4%B0YET%C4%B0%20FAHR%C4%B0%20KONSOLOSLU%C4%9EU.htm>

³⁸ İstiklaline kavuşmasından sonra Brezilya ile Osmanlı Devleti arasında çeşitli ilişkiler kurulmuştur. Neticede Osmanlı İmparatorluğundan Latin Amerika’ya yapılan göçler içerisinde en yoğun olanlarından birisi de Brezilya olmuştur. Brezilya Devleti ile Osmanlı Devleti arasındaki konsolosluk protokolü ve bazı ilişkiler için: BOA. Hariciye Nezareti. Tercüme Odası (BOA. HR. TO.) 3/592.

Arjantin'e ilk ayak basanlar olarak kabul gören kişiler İspanyol denizci Juan Diaz de Solis ve mürettebatı³⁹ olmuştur (1516)⁴⁰. Bu gün “Plata Ağı” denen ve üç büyük akarsu olarak, yüksekten veya haritalardan bakıldığında Arjantin’in kuzeyini neredeyse tümüyle bir ağ gibi örmüş Parana, Paraguay ve Uruguay ırmakları ülkede “Rio de la Plata” denen uzun nehir ağını oluşturmuşlardır. Bu nehir ağının birleşip Atlas Okyanusuyla kavuştukları noktada da kara, derince oyulmuştur. İspanyol denizci Juan Diaz de Solis⁴¹ burayı keşfettiğinde suyunun da tatlı olmasından dolayı buraya “Tatlı Su Denizi” adını vermiştir⁴².

1516’dan on bir yıl sonra bu kez Cenevizli kâşif Sebastian Cabot ve beraberindekiler bu bölgeye gelmiştir. O, Juan Diaz de Solis’in Tatlı Su Denizi dediği yere suyunun çamurlu, yani kahverengi olmasından; fakat aslında bu ırmakların ardındaki Peru’nun zengin gümüş madenilerine dair duyduğu hikâyeler sebebiyle buraya “Gümüş Irmak” adını vermiştir⁴³. 1520’de ise Fernando de Magelhaes (Macellan) kıtanın güneyinde kendi adını taşıyacak olan boğaza ulaşmıştır⁴⁴. Yani bölge 1500’lü yılların başından itibaren gümüş ve birazda bu uzak diyarlarda macera aramak isteyen bir kısım Avrupalı göçmenle dolmaya başlamış, özellikle İspanya ve Portekiz bu bölgede yeni sömürgeler edinmeye

³⁹ Mehmet Necati Kutlu, Şebnem Atakan, Erkan Yurtaydın, Özlem Kaygusuz, Nazan Çiçek, Gökhan Erdem, *Osmanlı İmparatorluğu-Latin Amerika (Başlangıç Dönemi)*, “Osmanlı İmparatorluğu ile Arjantin İlişkilerinin Başlangıcı” Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara-2012, s. 1.

⁴⁰ Rio de la Plata’ya ilk kez 1501-1502’de Amerigo Vespucci’nin vardığını öne sürenler olduğu kadar bu iddiaya karşı çıkanlar da vardır. Ama Vespucci’nin bölgeye düzenlediği yolculukların İspanyolların güneyde bir boğaz aramasına önayak olduğu kesindir.

⁴¹ İspanya’nın Sevilla (Lebrijo) kentinde doğan denizci (1470-1516), gençliğinden itibaren Kuzey Afrika ve İspanya’daki tüccar gemilerinde çalışmıştır. Daha sonra Kastilya Kralının emrinde çalışmaya başlayan Juan de Solis, Kristof Kolomb’un Amerika seferinde vazifeli denizcilerden Yanez Pinzon ile beraber 1508’de “Magdalena” ve “Isabetina” adlı gemilerle Amerika seferine çıkmıştır. Solis ve Pinzon, bu sefer esnasında Dulce Körfezini ve Yucatan (güney doğu Meksika) Yarım Adasını keşfetmişlerdir. 1509’da İspanya’ya döndüklerinde arkadaşı Yanez Pinzon’la arası açılan Solis, gerekli hazırlıkları tek başına yaparak 1515’te San Lucar’dan hareket etmiştir. Dulce Körfezinden sonra Parana-Guazu nehrine gelen denizci daha sonraki adı Rio de la Plata olacak olan solis nehrine gemiştir. Atakan, a.g.m., s. 1.

⁴² Atakan, a.g.m., s. 2.

⁴³ Bölgede değerli maden olduğunu duyup gelen denizciler arasında Vasco Nunez de Bolboa da vardır. Vasco Nunez de Balboa Amerika kıtasında Haiti’den sonra Panama’ya gitmiş, dar panama kıstağını kara yoluyla geçerek Büyük Okyanusu ilk gören Avrupalı olmuştur. Bkz. Haritalar.

⁴⁴ Arjantin’le Şili’nin güneyinde bulunan “Macellan” boğazı. Bu boğazla kıtanın en güneyine çok az bir mesafe kala Atlas Okyanusu ile Büyük Okyanus arasında geçiş yapılmaktadır. *Büyük Atlas*, İskele Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 10.

koyulmuştur. Gelişmeler ışığında bir süre sonra dikkatler bölgenin iç kesimlerine yönelmiş İngiltere'nin bağlaştığı Portekiz'in Brezilya'da artan etkinliğinden ürken İspanya, Peru'nun da ele geçirilmesinden aldığı cesaretle 1535'te Pedro de Mendoza'yı Arjantin'e göndermiştir. 1536'da İspanya adına kâşif Pedro de Mendoza⁴⁵, yanındaki bir kısım göçmenle Arjantin'e gelip bu gün Arjantin'in başkenti olan Buenos Aires'te ilk İspanyol kolonisini kurmuştur. Fakat Yerlilerin birkaç defa bu ilk yerleşimcilere saldırımları üzerine göçmenler beraberlerinde getirdikleri sığır, koyun ve atları burada bırakıp bugün Paraguay Devletinin de başkenti olan ve Buenos Aires'e ile okyanusa göre daha içerideki Asuncion'a çekilmişlerdir⁴⁶.

Buenos Aires kenti gerçek manada ancak 1580 senesinde kurulabilmiştir. Bu arada ilk göçmenlerin ırmak kıyısında bıraktıkları koyun, sığır ve atlar çoğalarak çağdaş Arjantin'in zenginliğini başlatan unsurlar olmuştur. Bu hayvanları toplayan ilk çobanlar da 19. yüzyılın ortalarına dek Arjantin'in uçsuz bucaksız ova ve yaylalarında (pampalar) serbestçe dolaşarak yaşamışlardır. Yinede 18. yüz yıla kadar Kuzey Arjantin olarak bilinen bölge ve Buenos Aires daha ziyade Şili, Peru, Paraguay gibi öteki İspanyol sömürgelerinden gelenlerin yerleştiği bir yer olarak kalmış bununla birlikte İspanya'dan direkt göçün henüz az olduğu bu dönemde Arjantin topraklarında kurulan ilk yerleşmeler; buralarda serf durumundaki insanların yaptığı ziraat ve bahsi geçen hayvancılık faaliyetleriyle var olabilmıştır⁴⁷.

1776'ya değin Arjantin, İspanya'ya tabi Peru Genel Valiliği'nin bir parçasıydı. İngiltere'nin geleneksel müttefiki ve İspanya'nın düşmanı Portekiz'in, Brezilya'da artan etkinliğine karşı Buenos Aires, Cordoba ve Tucuman yörede öncü konumlar üstlenmiş ve 1776'da kendi aralarında "La Plata Valiliği"ni oluşturarak hem Brezilya (dolayısıyla Portekiz) tehdidine, birlikte, karşı durmak

⁴⁵ Pedro de Mendoza; Granada, Kanarya Adaları, Rio de la Plata'nın kâşifi ve Rio de la Plata'nın ilk idarecisi olan İspanyol devlet adamıdır. Atakan, a.g.m., s. 1.

⁴⁶ <http://globerove.com/argentina/a-brief-history-of-argentina/228>

⁴⁷ Kazım Baycar, "I. Küreselleşme Çağında Osmanlı'dan Arjantin'e Göçler 1840-1914", <file:///E:/Bilim%20Ve%20Sanat%20Vakf%C4%B1.htm>

hem de kısa istiklal hareketlerinin tohumlarını atmak istemişlerdir⁴⁸. Aşağı yukarı bu dönem, Kuzey Amerika kıtasında Amerika Birleşik Devletleri'nin de İngiltere'den ayrılarak bağımsız bir devlet olmak için verdiği mücadelelerin Avrupa Kamuoyunu meşgul ettiği bir dönemdir. Doğu sahilindeki on üç eyalet, verdikleri mücadeleler sonucunda İngiltere'den kopup bu gün ABD dediğimiz devletin çekirdeğini oluşturmuşlardır⁴⁹. Söz konusu on üç eyaletin bağımsızlığına kavuşmasında Fransa ve İspanya'nın büyük desteği olmuştur⁵⁰.

Arjantin topraklarındaysa ilk bağımsızlık hareketi 1808'de Napoleon Bonaparte'ın İspanya'yı işgal etmesiyle başlamıştır. Napoleon'un tahttan indirdiği İspanya Kralı VII. Fernando'yu destekleyen Buenos Aires kent meclisi (cabildo), 1810'da VII. Fernando'ya bağlılık arz eden özerk bir hükümet kurmuştur. Çeşitli desteklerle 1814'te tekrardan tahtını elde eden Fernando, bir süre sonra, yönetimiyle tüm ülkede hoşnutsuzluğa sebep olunca 9 Temmuz 1816'da Tucuman'da toplanan ve ülkenin çoğunluğunu temsil eden meclis, "Rio de la Plata Birleşik Eyaletleri" adıyla Arjantin'in bağımsızlığını ilan etmiştir⁵¹.

Bu tarihten sonra müteakip defalar İspanya; Peru topraklarından Arjantin'e girerek bu yeni ülkeyi tekrar topraklarına dâhil etmek istediye de Arjantinliler⁵² içlerinden çıkardıkları Jose de San Martin (1778–1850) adlı askeri ve idari lideri⁵³ başlarına geçirip İspanya'yla mücadeleye devam etmişlerdir. Jose de San Martin, Peru ve Şili'yi İspanyollardan arındırmadıkça İspanyolların, ülkesi için biteviye bir tehlike olacağının bilincine varmış bundan dolayı ordusuyla And Dağları'nı

⁴⁸ Bu valiliğin başkenti Buenos Aires olmuştur.

⁴⁹ Bu eyaletler: (kuzeyden güneye doğru) Massachusetts, New Hampshire, New York, Pennsylvania, New Jersey, Delaware, Maryland, Virginia, Kuzey Carolina, Güney Carolina, Georgia'dan müteşekkildir. David McCullough, *1776: Amerikan Bağımsızlık Mücadelesi*, Çeviri: Ayşen B. Cancı, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2010, s. 29.

⁵⁰ 23 Ağustos 1775'te İngiltere'ye karşı isyan halinde bulunan on üç eyalet 4 Temmuz 1776 tarihinde "Bağımsızlık Bildirgesi"ni ilan edilmişlerdir. İngiltere ise, on üç eyaletin bağımsızlığını 1776–1783 (Yedi Yıl Savaşları) arası söz konusu kolonilerle yaptığı savaşı kaybettikten sonra kabul etmiştir. Fahir Armaoğlu, *19. Yüz Yıl Siyasi Tarihi (1789–1914)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s. 697.

⁵¹ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.700.

⁵² Burada Arjantinliler olarak kast edilen Arjantin'in asıl yerlileriyle buraya gelen göçmenlerin soyundan olan melezlerdir ki bunlara "criollolar" denir. <http://dictionary.reference.com/browse/criollo>

⁵³ Jose de San Martin, Arjantin'in ulusal kahramanıdır. Baycar, a.g.m., <file:///E:/Bilim%20Ve%20Sanat%20Vakf%C4%B1.htm>

fevkalbeşer bir çabayla aşarak Şili'yi İspanyol ordularından temizlemeyi başarmıştır.⁵⁴ Bilahare İngiliz denizci Lord Cochrane'nin vücuda getirdiği donanma ile askerlerini, kıtayı güneyden dolaşarak Büyük Okyanus kıyısındaki – bugün Peru'nun başkenti olan- Lima'ya kadar götürmüş Arjantin'in bağımsızlığını İspanyollara kabul ettirmiştir⁵⁵.

Ülkede bağımsızlık hareketlerinin cereyan ettiği dönemlerde elde nüfus hızla artmış, Buenos Aires'ten And Dağları ve Paraguay'a kadar uzanan topraklarda, Ülke nüfusu 406.000 civarındayken 1819'da bu sayı 527.000'e, 1830larda da 770.000 civarına ulaşmıştır⁵⁶.

Bu esnada ülke ekonomik anlamda da gelişmeye başlamış, ülkenin en elzem gelir kaynağı hayvancılık ve tabiatıyla dericilik sektörü olmuştur. Fakat tek yönlü kalkınma çabaları yetersiz kalarak 1830lu yıllara gelindiğinde ülkenin enflasyon, bütçe açığı ve kamu borçlanması giderek artmıştır⁵⁷. Bu dönemde Arjantin'de iktidarı ele geçiren Juan Manuel de Rosas memleket genelinde tutumlu olma siyaseti izleyerek ülkenin 1840'taki 36 milyon pezoluk borcunu 14 milyon pezo civarına geriletmiştir. Yine sözünü ettiğimiz dönemde deri ihracatı 823.000 birimden 2.600.000 birime, ihraç edilen yün miktarı da 164.000 arroba'dan 640.000 arroba'ya çıkmıştır⁵⁸. Tüm bu gelişmelere rağmen ülkedeki kalkınma düzeyi yine de yeterli düzeye gelemeyince Juan Manuel de Rosas'ın iktidarı da sona ermiştir⁵⁹. Hem ülkenin ekonomisinde bir numaralı yeri işgal eden ziraata büyük bir ivme kazandırabilmek adına hem de Arjantin'deki uçsuz

⁵⁴ And Dağları: Güney Amerika kıtasının batısında ve kuzey-güney yönlü uzanıp Arjantin ile Şili arasındaki tabii sınırı oluşturan Dünyanın en uzun sıra dağ sistemlerinden biridir.

⁵⁵ Peru'yu 1824'te Simon Bolivar bağımsızlığına kavuşturacaktır. Bolivar ayrıca 1814'te Paraguay'ı, 1825'te Bolivya'yı ("Bolivya" adı Bolivar'dan gelir.), 1828'de Uruguay'ı İspanyollardan kurtararak bağımsızlıklarına kavuşturmuştur. Söz konusu devletler bağımsızlıklarını ilan etmeden önce Guyanalar hariç bütün Güney Amerika kıtası hatta tüm Orta Amerika ve bugünkü ABD'nin yarısından fazlası İspanya'nın sömürgeci durumundaydı. Yalnız Brezilya, Portekiz'e tabi idi. Burası yekpare şekilde bağımsız olmuştur. John Charles Chasteen, *Latin Amerika Tarihi*, Çeviri: Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul 2012, s. 164.

⁵⁶ Eduardo Galeano, *Latin Amerika'nın Kesik Damarları*, Çeviri: Atilla Tokatlı, Roza Hakmen, Çitilembik Yayınevi, İstanbul 2010, s. 57.

⁵⁷ Chasteen, *a.g.e.*, 178.

⁵⁸ Nursel Manav, *Devlet-Banker İlişkileri Çerçevesinde Baltazzi Ailesi*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Ana Bilim Dalı, İstanbul 2009.

⁵⁹ Galeano, *a.g.e.*, s. 71.

bucaksız pampaların tarıma açılabilmesi sebebiyle bir an evvel ülkede ziraat yapacak iş gücüne kavuşabilmek bir ihtiyaç haline gelmiş, dışarıdan göç alınma siyasetine adım atılmaya başlanmıştır.⁶⁰

Bir göçmen ülkesi olarak da tanımlanabilecek Arjantin, tarihinin her ülkeden ve her dinden en büyük göçünü 1870–1929 yılları arasında yaşamıştır. Özellikle Avrupa'yı kasıp kavuran I. Dünya Savaşı sonrasında göç yoğunluğu giderek artmıştır. Çoğunluğu 20–35 yaşları arasındaki genç erkeklerden meydana gelen bu geniş katılımın sonucunda nüfus 1,8 milyondan 12 milyona ulaşmıştır. Arjantin topraklarına geldiği bilinen ilk Türkler, önce Osmanlı İmparatorluğu içinde yer alan, sonra da Fransız yönetimine geçen Suriye ve Lübnan topraklarından gelmiştir. Türk pasaportu ile gelen, bir kısmı Müslüman bir kısmı da Hristiyan ve diğer dinlerden olan, genelini kırsal kesim insanının oluşturduğu bu göçmen toplulukları, ülkeye ilk girişlerini Buenos Aires Limanı'ndan yapmışlardır⁶¹.

Ülkede bu gelişmeler yaşanırken zaman içerisinde Arjantin'in dış ticaret hacminin giderek artması, doğal olarak Osmanlı Devleti gibi yabancı ülkelerle ikili ilişkileri yoğunlaştırmak, özellikle de ticaret anlaşmaları imzalamak zorunluluğunu beraberinde getirmiştir.

Ülke 1860'lara dek çok sayıda iç karışıklık geçirmiş birbiri ardına devrilen devlet başkanları ve yeni siyasal sistemler ülkede istikrarın yerleşmesine izin vermemiştir. Özellikle kıtanın en büyük ve de güçlü ülkesi Brezilya'yla süregelen rekabet; bunun yanı sıra Uruguay, Paraguay ve Peru'yla yapılan savaşlar zaman zaman Arjantin'i dağılma noktasına getirmiştir. 1880 yılına kadar Ülke, “federasyoncular” ve “birlikçiler” olarak adlandırılan gruplar arasında çatışma ve çekişmelere sahne olmuşsa da bir süre sonra büyük toprak ticaretini ellerinde tutan ve İngiltere'ye sırtını dayamış olan Buenos Aires'in Portena oligarşisinin iktidara gelmesiyle ülkede genel bir rahatlama baş göstermiştir. Zaten 1879

⁶⁰ Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 705.

⁶¹ Atakan, *a.g.m.*, s. 2-3.

yılında hükümetin, yerlilere karşı açıp kazandığı savaş sonrasında geniş toprakların (pampalar⁶²) Avrupalı göçmenlerin yerleşimine açılması ve bu savaşın kazanan General Julio Argentino Roca'nın devlet başkanlığına seçilmesi ülkede nispeten bir istikrar havası husule getirmiştir⁶³.

Arjantin'in içine girdiği nispi istikrar havası, bundan sonraki dönemlerde sık sık sekteye uğrasa da, bu onun büyümekte olan mali yapısını çok da sarsmamıştır. Ancak bu dönemde ülkenin nüfusunun yetersiz olması, boş ve geniş arazilerin tarıma açılmak istenmesi, bunun beraberinde Arjantin'in gelişmekte olan ticaret ve endüstrisi için vasıflı-vasıfsız insan gücüne ivedilikle ihtiyaç duyması; ülkenin dışarıdan çok geniş çaplı bir göç talep etmesine sebebiyet vermiştir. Tabi Arjantin'in bu konuda ilk kapısını çaldığı yer de Avrupa olacaktır⁶⁴.

Osmanlı Devleti 19. ve 20. yüzyıllarda genç Arjantin Cumhuriyeti'nin aksine tarihte önemli yer tutmuş bir büyük imparatorluk olarak artık hayatının son demlerini yaşamaktadır. Avrupalı devletlerin 15. yüzyıldan itibaren Afrika'nın güneyinden Hint Yarımadasına ulaşmayı başarması bir zamanlar Asya'daki, ekseriyetle Türk ve Müslüman devletlerin içerisinden geçerek Osmanlı topraklarına kadar varan ve bünyesinden geçtiği her devleti ihya eden, tarihi ipek

⁶² Pampa: And Dağları'ndan gelen mineral çökellerle kaplı derin vadilere kadar inen ve neredeyse hiçbir yaşam belirtisinin görülmediği düzlüklerdir. *Dünya Atlası*, National Geographic, 2012, s. 50.

⁶³ Arjantin'in bağımsızlığını kazanmasından sonra ülkede yaşanan dâhili karışıklıkların pek çoğu daha önceden Arjantin'le birlikte neredeyse tüm kıtanın ekonomisine hâkim olan zengin İspanyolların bu ülkeyi terk etmeleriyle birlikte doğan boşluktan dolayı yaşanmıştır. Mehmet Temel, *XIX. ve XX. Yüzyılda Osmanlı-Latin Amerika İlişkileri*, Nehir Yayınları, İstanbul 2004, s. 10.

⁶⁴ 1816'da bağımsızlığını kazanan Arjantin'in yöneticileri, ülkelerinin ekonomik ve sosyal açıdan modernleşmesini Avrupa'dan gelecek göçe bağlamışlardı. Zira Avrupa'dan gelecek olan göçle ülkenin mali, politik ve sosyal açıdan gelişmesi için gerekli olan kapitalist zihniyetin ülkeye girişi sağlanmış olacaktı. Bu amaçla ülkenin kapıları 19. yüzyılda Avrupalı muhacirlere açıldı. Hatta devlet başkanı Domingo Fausto Sarmiento devrinde (1868–1874) Arjantin'e yönelik göç dalgası daha da hızlandı. Zira Sarmiento ülkenin içinde bulunduğu geri kalmışlığın üstesinden gelebilmenin; ancak Avrupa'dan yapılacak göçle mümkün olabileceğine inanmıştı. Bu amaçla, Avrupalıların ülkeye gelip yerleşmeleri teşvik edildi. Arjantin böylece tüm Amerika kıtasında en çok göç alan ikinci devlet olmuştur. 1888–1914 arasında ülkeye göçenlerin büyük kısmı İspanyol ve İtalya'dan gelmiştir. Osmanlı Devleti, 1896 yılına değin topraklarından bu uzak ülkeye göç etmeye müsaade etmemiştir. Bu nedenle yasal olarak Arjantin'e gidemeyeceğini anlayan Osmanlı vatandaşları önce Uruguay'ın başkenti Montevideo'ya oradan da botlarla "Tatlı Su Denizi"nin karşı kıyısında olan Buenos Aires'e geçmişlerdir. Hamdi Genç, İ. Murat Bozkurt; "Osmanlı'dan Brezilya ve Arjantin'e Emek Göçü ve Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Durumu", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C. XXVIII, sayı: 1, 2010, s. 92.

ve baharat ticaret yollarını artık işlemez hale getirmiştir. Yine Avrupalılarca yeni kıtaların bulunmasıyla bu kıtaların zengin madeni kaynaklarının Avrupa'ya akması bu ülkeleri bir anda ve Osmanlılarca umulmadık tarzda zenginleştirerek Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar sürecek olan onun, Batı karşısındaki her daim ekonomik yetersizlik halini beraberinde getirecektir⁶⁵.

Osmanlı Devleti 19. yüzyılda kendisine sığınan Leh ve Macar mülteciler sebebiyle Rus Çarlığıyla Kırım Harbi olarak bilinen ve dünya tarihinde pek çok ilkin yaşandığı⁶⁶ harbe girmiştir. Osmanlı Devleti, müttefikleri sayesinde bu savaşı kazanmış görünse de hem savaş sonunda imzaladığı barış antlaşmasında hiç toprak kazanamaması ve antlaşma masasında yenik Rus Çarlığı'yla denk tutulması hem de ilk dış borçlanmaya gitmesi sebepleriyle zor zamanlar geçirmiştir⁶⁷. Yalnız burada şu da söylenmelidir ki bu savaştan bir süre sonra bir ilk daha yaşanmış ve Sultan Abdülaziz, devletin, Rusya'ya karşı, Kırım Savaşı'ndaki müttefikleriyle olumlu ilişkilerini tazelemek ve tekrar dış borç bulabilmek maksatlarıyla Avrupa Seyahati'ne çıkmıştır⁶⁸.

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde, kimi Osmanlı aydınları tarafından uzun zamandır padişahlara yapa gelinen baskı meyvesini vermiş, yönetimde padişahların keyfi idaresine karşı devletin tüm bölgelerinden gelecek delegelerin padişah ile beraber ülke yönetiminde söz sahibi olabilecekleri ilk meşrutiyet rejimi 1876 senesinde Sultan II. Abdülhamit tarafından ilan olunmuştur. Lakin Osmanlı Devleti'nde vuku bulan ve belki de dünyadaki en büyük meşrutiyet

⁶⁵ Mehmet Maksudoğlu, *Kuruluşunun 700. Yılında Osmanlı Tarihi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2001, s. 200.

⁶⁶ Kırım Savaşı'nda dünyanın ilk savaş muhabirliği icra edilmiş, Osmanlı Devleti ilk kez İngiltere, Fransa, Piyemonte, Malta gibi devletlerle ittifaklar yapmış, Florans Nightingel ve ekibi dünyada ilk kez cepheye giderek sahra hemşireliği yapmış ve Osmanlı Devleti ilk dış borcunu almıştır. Alan Palmer, *1853- 1856 Kırım Savaşı ve Modern Avrupa'nın Doğuşu*, Çeviri: Meral Gaspıralı, Sabah Kitapları, 1999, s. 202.

⁶⁷ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 3, Çeviri: Kemal Beydili, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011. s. 1329.

⁶⁸ Cemal Kutay, *47 Gün Sultan Abdülaziz'in Avrupa Günlüğü*, ABM Yayınevi, İstanbul 2012, s.141; Zeynep Uzel, *Sultan Abdülaziz'in Mısır ve Avrupa Seyahat-i Hümayunu*, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Ankara 2010, s. 57; Nejdett Gök, "Mütercim Halimi Efendi'nin Notları Çerçevesinde Sultan Abdülaziz'in Avrupa Seyahati ve Sonuçları (21 Haziran 1867-7 Ağustos 1867)", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:7-2012, <http://www.tarihinpesinde.com/sayi7/pdf/11.pdf>, s.182.

denemesi niteliğindeki I. Meşrutiyet ve beraberinde ilk Osmanlı anayasası niteliğindeki Kanun-i Esasi'nin⁶⁹ ilanının hemen ardından Rus Çarlığı ile Osmanlı Devleti arasında 1977–1978 (93 Harbi) vuku bulmuştur. Osmanlı tarihindeki en büyük hezimetlerden biri olan bu savaş, Osmanlı İmparatorluğu'nu Avrupa'daki varlığından büyük ölçüde kopartarak onu yıkılma eşiğine getirmiştir⁷⁰.

19. ve 20. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'ni içerisinde bulunduğu son derece kritik durumdan feraha çıkartabilmek için Osmanlı aydınlarınca bir kısım fikirler ortaya sürülmüştür. (Batıcılık, Osmanlıcılık, İslamcılık, âdem-i merkeziyetçilik, Türkçülük) bu fikirler, kitlelere yayılıp birer fikir akımı haline gelseler de bu akımlar imparatorluğu, içerisinde bulunduğu şartlardan kurtarmaya kâfi gelmemiştir⁷¹. Belirttiğimiz gibi Osmanlı Devleti bu yüzyıllarda artık ayakta durmakta bariz şekilde zorluk çeken bir ülke halindedir. Her şeyiyle bir klasik dönem imparatorluğu olan Osmanlı Devleti, söz konusu olan uzunca zamandır meşgul oldukları iç ve dış gaileler sebepleriyle zaafa düşmüş ve elindeki her nevi maddi ve manevi kuvvetleri tükenme noktasına gelinceye kadar sarf etmişlerdir. İmparatorluğun 19. yüzyılda, çok uzun zamandır zaferlerden mahrum ve dolayısıyla da savaşların her nevi ganimetinden yoksun bulunması, bununla beraber devletin uzunca zamandır yabancı devletlerden artık haraç alamıyor olması ülkenin ekonomisini derinden sarsmıştır⁷². Osmanlı tarihinin şüphesiz en önemli hadiselerinden biri olan Tanzimat Fermanının ilan edilmesi ve bunun sonucunda müsadere sisteminin ortadan kaldırılması, 19. yüzyılda Osmanlı hazinesinin bu önemli gelir kalemini kaybetmesine sebep olmuştur. Mamafih devletin artık, timar arazisi yerine hem memurlarına hem de askerlerine kendi

⁶⁹ Ebubekir Sofuoğlu, *Osmanlı Devleti'nde Islahatlar ve I. Meşrutiyet*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2004, s. 190; Filiz Karaca, *Osmanlı Anayasası Kanun-ı Esasi*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2009, s.34.

⁷⁰ Mehmet Rifat Bey, *93 Harbi Faciası*, DBY Yayınları, İstanbul 2010, s. 156.

⁷¹ Nevzat Köken, *Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Isparta 2002, s.55. <http://eprints.sdu.edu.tr/90/1/TS00257.pdf>; Ramazan Hurç, “Osmanlı’da son Devir Fikir Hareketleri”, http://portal.firat.edu.tr/Disaridan/_TEMP/278/file/1997-1/OSMANLILARDA%20SON%20DEVIR%20FKR%20HAREKETLER.pdf, s. 264.

⁷² Ahmet Rasim, *Osmanlı Tarihi*, C. 2, İmge Yayınları, İstanbul 2011, s. 745.

kasasından maaş vermeye başlaması Osmanlı İmparatorluğu'nun kadim düzenini değiştirmiş iktisadi olarak onu zora sokmuştur⁷³.

Osmanlı Devleti 19. yüzyılda karşılaştığı mali güçlükler nedeniyle ve Kırım Harbi'nin de başlamasıyla Avrupa'dan borç istemek durumunda kalmıştır. Özellikle savaşta müttefikleri Osmanlı Devleti'nin borç talebini cevapsız bırakmamış, savaş sonrasında da galip Osmanlı Devleti, Avrupa bankalarının kasalarını kendisine ardına kadar açık bulmuştur⁷⁴. Bu dönemden itibaren umumiyetle savaşsal harcamalar⁷⁵ başlığı altında ve ekseriyetle yatırım amacıyla kullanılmadan, kimi zaman saray harcamaları kimi zaman da yeni saray ve yalılar yapılması maksadıyla dış borçlanma devlet yıkılıncaya kadar devam etmiştir⁷⁶.

Osmanlı Devleti ilk defa 16. yüzyılda kendi rızasıyla Fransa'ya verdiği Kapitülasyonları daha sonra Portekiz ve İspanya'ya karşı denizlerde üstünlük kuracağına inandığı İngiltere'ye de bahşetmiştir. Ancak Osmanlı Devleti 18. asırda savaşlardaki başarısızlıkları üzerine bu ülkelere tanıdığı ticari ayrıcalıkları hem daimi yapmak hem de daha çok ülkeye vermek zorunda kalmasıyla devlete artık yarardan çok hasar veren bu imtiyazlar imparatorluğun çöküşüne kadar tam dört asra yakın bir süre ülkedeki ticareti köreltmıştır⁷⁷.

Osmanlı'nın iktisadi yapısındaki bu kötü gidişatın sebepleri arasında İngiltere'de başlayıp hızla Avrupa'ya yayılan endüstri inkılâbının, maatteessüf Osmanlılarca yeterince anlaşılıp tatbik edilememesinin de rolü muhakkaktır. Osmanlı Devleti'nin endüstri devrimine ayak uyduramaması yüzünden yerli sanayisi ve dış piyasalardaki rekabet gücü bitmiş, Osmanlı tebaası, Avrupa'daki makinelerde seri yolla üretilen ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yerli el ürünlerine

⁷³ A. Mesut Küçükcalay- Ali Çelikkaya, "Osmanlı Vergi Sistemi ve Bir Vergi Tahsil Yöntemi Olarak İltizam", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 12, s. 888.

⁷⁴ Murat Şeker, "Osmanlı Devleti'nde Mali Bunalım ve İlk Dış Borçlanma", <http://iibfdergi.cumhuriyet.edu.tr/archive/osmanldevletindemalibunalmvelkdborlanma.pdf>, s. 121.

⁷⁵ Avrupa'dan zırhlı gemiler, silah ve mühimmat alımları.

⁷⁶ Nedim Dikmen, "Osmanlı Dış Borçlanmasının Ekonomik ve Siyasi Sonuçları", <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/IIBD/article/viewFile/3648/3477>, s. 100.

⁷⁷ Bahadır Apaydın, *Kapitülasyonlar ve Osmanlı-Türk Adli ve İdari Modernleşmesi*, Adalet Kitabevi, Ankara 2013, s. 188.

nispetle daha ekonomik ve fonksiyonel olan ithal mallara yönelmiştir⁷⁸. Binaenaleyh yüzyıllardır süregelen el emeği üretim sistemiyle az sayıda imal edilen, pahalı; ama kaliteli malların yerini bol ve ucuz yabancı ürünler doldurmuştur⁷⁹. Bu dönemde Avrupa’da Osmanlı ekonomik hayatında son derece elzem bir yer tutan ipek gibi yerli kumaşların yapaylarının üretilmesi ve bunların gerçeklerine göre gayet ucuza mal edilip satılması Osmanlı Devleti’ni Avrupalı ülkelerin mallarının açık bir pazarı haline getirmiştir. Osmanlı Devleti’nin üretim alanında aldığı bu darbe asırlardır var olup sosyal ve ekonomik sistemin en önemli halkalarından biri olan ahilik geleneğini de yavaş yavaş ortadan kaldırmıştır⁸⁰.

Osmanlı Devleti 19. ve 20. yüzyıllarda bilim ve teknik olarak da Batının bir hayli gerisinde kalmıştır. Ülkede sanayi ve bilime uzun zamandır kâfi derecede ehemmiyet verilmemesi sonucunda, ülke herhangi bir buluş ve gelişmeye ev sahipliği edemediği gibi Osmanlı Devleti Avrupa’daki buhar teknolojisine ve bu teknoloji sayesinde gelişen gemi ve tren sanayilerine yalnızca seyirci kalabilmiştir. Ayrıca Avrupa’daki kızaklarda yeni üretilen zırhlı ve ateş gücü yüksek gemileri, eskiye nispetle çok daha güçlü ve seri atış yapabilen silahları kendi teknik geri kalmışlığını nedeniyle üretememiş, bu gibi ihtiyaçlarını ileri düzeydeki ülkelerden satın almalar yoluyla kapatmaya çalışmıştır⁸¹.

19. ve 20. yüzyıllarda devletin içerisinde olduğu geri kalmışlık her alanda kendini göstermiştir. Musiki, tıp, psikoloji, fikir, edebiyat, sanat ve siyasette Osmanlı ülkesi kimi zaman kendi içerisinden değerler yaratmaya çalıştıysa da ekseriyetle Avrupa’daki ilerlemelerin sathi taklitçiliğinden ileriye gidememiştir⁸².

⁷⁸ Şevket Pamuk, *Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010, s. 159.

⁷⁹ Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu-Toplum ve Ekonomi*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 449.

⁸⁰ Cevdet Kırpık, *Osmanlı Devleti’nde İşçi ve İşçi Hareketleri (1876-1914)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Isparta 2004, s. 254.

⁸¹ Özellikle Sultan Abdülaziz devrinde İngiltere’nin kısa menzilli toplara sahip ve eski teknolojiye gemilerini satın almak için Osmanlı Devleti, tarihindeki en büyük dış borçlanmaya gitmiştir. Cemal Kutay, *Sultan Abdülaziz’in Avrupa Seyahati*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1991, s. 114-115.

⁸² Kemal H. Karpat, *Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus*, İmge Kitabevi, İstanbul 2008, s. 67; Ömer Açığöz, *Osmanlı Modernleşmesi İktisadi-Siyasi Dinamikler ve Kırılmalar*, Lotus Yayınevi, İstanbul 2008, s. 404.

Tüm bunların yanında Osmanlı Devleti, 19. ve 20. yüzyıllarda içerideki türlü bozulmalara rağmen hala yüz ölçüm olarak dünyadaki en geniş imparatorluklardandır⁸³. Asya'da Küçük Asya olarak da bilinen bu günkü Anadolu'ya, bir kısım Kafkas topraklarına (özellikle Karadeniz'in doğu sahilleri), külliye Suriye kıtasına (Suriye, Lübnan, Filistin, Ürdün, İsrail bölgeleri) ve Irak'a; bununla birlikte Umman, Hadramut ile Arap Yarımadası'nın çöllük orta bölgesi hariç tüm Arap Yarımadası'na sahiptir. İmparatorluğun Avrupa'daki varlığı ise Memleketeyn (Boğdan, Eflak), Osmanlı Slovenya'sı, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Makedonya, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Bulgaristan, Teselya (bu günkü orta Yunanistan), Garbi ve Şarki Rumeli ile meskûndur⁸⁴.

Devletin 19. yüzyılda Afrika'daki arazisi de azımsanmayacak ölçüdedir. Mısır, Trablusgarp, Tunus ve Cezayir hala Osmanlı'ya tabi eyaletlerdir. Fakat imparatorluk 19. yüz yılın sonlarına doğru Cezayir'den başlayarak Afrika Topraklarını peyderpey kaybetmeye başlamıştır. Devlet, denizlerde de Yunan Krallığına verilen Ege adaları hariç tüm Adalar Denizi adlarına sahiptir. Akdeniz'de de Kıbrıs Adası hala Devlet-i Aliyye'ye bağlıdır⁸⁵.

Hülasa edecek olursak 19. ve 20. yüzyıllarda Osmanlı Devleti ile Arjantin Cumhuriyeti'nin münasebetleri başladığı zaman, iki devlet, birbirinden tarihsel açıdan son derece ayrı dönemleri yaşamaktadırlar. Bu dönemde genç Arjantin devleti, İspanya'ya karşı verdiği mücadeleler ve ardından gelen bağımsızlıkla beraber kısa; ama zaferlerle dolu bir tarihe sahiptir. Oysa Osmanlı Devleti asırlardan beri dünya arenasında yer alan ve uzun tarihi boyunca nice şanlı zaferlere mazhar olması ve bir medeniyet yaratmasıyla beraber, değişen dünya şartlarına kendini adapte edemeyerek yıkılmaya yaklaşan yorgun bir imparatorluk⁸⁶.

⁸³ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınları, İstanbul 2010, s. 802.

⁸⁴ Haluk Dursun, *Osmanlı Coğrafyasına Yolculuk*, Timaş Yayınları, İstanbul 2007, s. 213.

⁸⁵ Necdet Sakaoğlu, *20. Yüzyıl Başında Osmanlı Coğrafyası*, Denizbank Yayınları, İstanbul 2008, s. 98.

⁸⁶ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2006, s. 19.

Arjantin henüz çok genç ve tabiatıyla tecrübesiz bir ülke olmasından dolayı her ne kadar istiklaline kavuşmuş ve içerisinde birliğini sağlamış gibi görünse de ülkedeki mütemadi dâhili karışıklık ve darbeler onun düzenli bir siyaset mekanizması oluşturmaya mani olmuştur. Osmanlı Devleti ise kurulduğu günden beri aynı sülale tarafından yönetilmiş, yönetsel mekanizmaları yüzyılların tecrübesiyle yoğrulmuştur. Osmanlı Devleti Arjantin ile ilişkilerinin başlayıp devam ettiği iki yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti için parlak devirler artık gerilerde kalmıştır.

I. BÖLÜM

19. VE 20. YÜZYILLARDAKİ ULUSLARARASI GÖÇLER

A-19 VE 20. YÜZYILLARDA YENİ KITALARA GÖÇLER

19. ve 20. yüzyıllar dünya tarihinde en yoğun göç hareketinin yaşandığı dönemdir. 1821–1915 yılları arasında tüm dünyadan kırk altı milyon civarında insan “yenidünya” olarak ifade edilen deniz aşırı ülkelere göç etmiştir. Bu göçte kırk dört milyonla Avrupalılar birinci sırada, Asyalılar ise ikinci sıradadır⁸⁷. Gerçekleştirilen göçün 11–12 milyonluk kısmı 1880 öncesinde olurken, kalan otuz iki milyonluk bölüm ise 1880 sonrasında yaşanmıştır. 1880’e dek yeni kıtalara yapılan göç, yoğun olarak Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinden olurken, sonraki yıllarda Doğu ve Güney Avrupa ülkeleri onların önüne geçmiştir. Göç alma oranlarına göre yenidünya ülkelerinden Amerika Birleşik Devletleri % 61,8’lik bir oran ile ilk sırayı almış ikinci yoğun göçü de Arjantin %9,1’le topraklarına kabul etmiştir. Daha sonra sırasıyla % 8,3’lük oranla Avustralya, % 8,1’le Kanada, % 6,7 ile Brezilya ve % 6,0 oranında diğer ülkelere göç edilmiştir. Neticede 1915’ten evvel tüm dünyada ortaya çıkan göç dalgasının %85’lik kısmı Güney ve Kuzey Amerika ülkelerine gitmek şeklinde olmuştur⁸⁸.

Napolyon Savaşları sonunda küreselleşme politikaları imkânları sağlayan Avrupa kıtasında uzun süre devam edecek olan kalıcı barış şartları sağlanmıştır. Avrupa’da hususiyetle -1846 yılında çıkartılan- tahıl ticareti kanununun cazibesi, ilk gönüllü kıtalar arası kitlesel göçü yaratmaya başlamış, bu 1845’ten başlayan

⁸⁷ Deniz Şenol Sert, “Uluslararası Göç Hareketlerinin Tarihsel ve Kuramsal Değerlendirilmesi- Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru”, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramları Tartışmaları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 37.

⁸⁸ M. Kazım Baycar, *Otoman Emigration to Argentina 1870–1914*, Boğaziçi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008, s. 1

İrlanda kıtlığıyla kitlelerin bu yolda harekete geçmesinin ilk adımını oluşturmuştur. Yine bahse konu dönemde ilk başarılı denizaltı telgraf kablolarının döşenmesi, ulaşım ve iletişim teknolojisindeki diğer gelişmeler dünyanın küçük bir köy haline gelmesinde günümüze dek sürecek olan aktiviteleri başlatmıştır⁸⁹.

Yenidünya kıtasına geniş çaplı nüfus hareketleri “kitle göç çağı” olarak adlandırılan döneme rastlamaktadır. Bu ilk küreselleşme çağının liberal ekonomik atmosferi; bölgeler arası malları, sermayeyi ve insan aktarımını kolaylaştırmış, bundan ötürü ekonomik olarak yetersiz pozisyonlarından dolayı milyonlarca insan para kazanmak için dünyanın dört bir tarafına göç etmeye başlamıştır. Bu bağlamda 1870–1914 yılları arasında dünyadaki küresel nüfus hareketleri muazzam bir yapı almış ve 55 milyon Avrupalı, verimi ve iş gücü kıt yeni dünya ülkelerine göç etmiştir. Asya, Afrika, Orta Doğu, Balkanlar, Doğu Avrupa ve Kafkaslardan milyonlarca insan sözde müthiş ülkeler arzusu, daha iyi bir yaşam, siyasi olarak daha güvende hissetme vb. açıkçası çeşitli çaresizlikler sebepleriyle yeni dünyaya yol almıştır. Dünya üzerinde 19. ve 20. yy.larda meydana gelen küresel çaptaki insan yer değiştirmeleri doğal olarak yine dünya üzerindeki politik, sosyal ve ekonomik etkileşimi de yoğunlaştırmıştır⁹⁰.

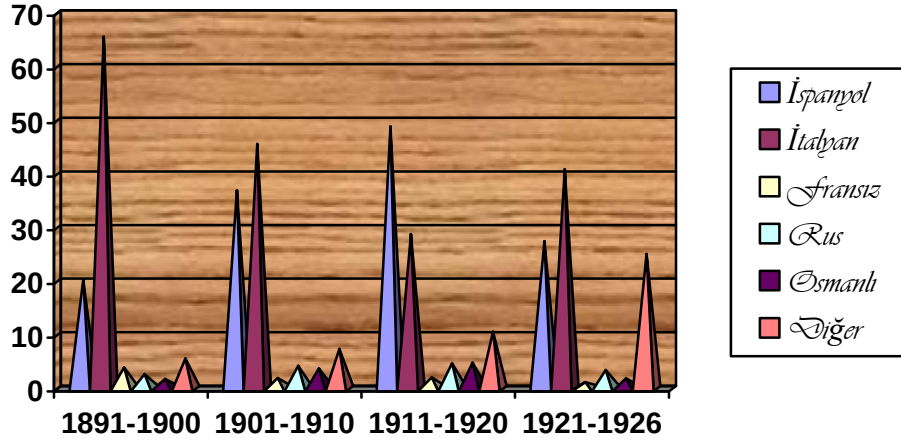
Esasına bakarsak genel küreselleşme literatüründe dünya çapındaki yoğun nüfus hareketleri, küreselleşmenin en elzem belirtilerinden ya da sonuçlarından olarak tanımlanmaktadır. Ancak sözü geçen dönemde dünya çapındaki tüm göçmenlerin sayısı kesin olarak bilinmemektedir. Göç faaliyetlerinin yoğun yaşandığı bu dönemde İngiltere, İtalya, Norveç, İspanya, Portekiz gibi ülkelerle kıyaslanmayacak seviyede olsa da Osmanlı topraklarından da yenedünyaya yönelik göçler gerçekleşmiştir. Söz konusu göçler başta Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Brezilya, Meksika, Şili, Venezüella, Küba, Haiti, Uruguay,

⁸⁹ Mustafa Akdağ, *Yakınçağ Dönemi Avrupa Tarihi*, Berikan Yayınevi, İstanbul 2010, s. 178.

⁹⁰ Baycar, a.g.m., s. 2.

Peru, Ekvador, Kolombiya, Honduras, Kanada, Güney Afrika, Avustralya, Sudan gibi ülkelere yöneliktir⁹¹.

1891–1926 arası dönemde tespit edilen, ülkelere göre yüzdelik göç oraları şöyledir:⁹²

Grafikte 1891 ile 1926 yılları içerisinde ekseriyetle İspanyol ve İtalyanlar arasında, sonrasında da Rus, Fransız ve Türkler ile diğer uluslar dâhilinde göçlerin ne oranda oldukları gösterilmeye çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki göç oranları 1891–1900 arası dönemde % 1,79 olarak görülmektedir. Bu oran sonraki dönem olan 1901–1910 yıllarında % 3,78'e yükselmiş, 1911–1920 seneleri zarfında da yükseliş sürerek % 4,87 ve 1921–1926 döneminde de % 1,89 olarak kendini göstermiştir. 1891–1900 arasının kapsayan dönemde İtalya % 65,66 oranında göç yaşayarak en yüksek oranları oluşturmuştur. Ancak bu oran 1901–1910 arasında % 45,63'e kadar gerilemiş, 1911–1920 arasında da gerileme devam ederek % 28,83'e inmişse de 1921 ile 1926 yılları içinde bu oran % 40,92'ye yükselmiştir. Bahse konu dönemde göç dalgasının en yoğun yaşandığı ülkelerden olan İspanya'nın ise 1891–1900 seneleri zarfında % 20,31 olan göç oranı 1907–1910

⁹¹ Sert, a.g.m., s. 39.

⁹² Atakan, a.g.m. s. 3.

arasında % 36,99 olarak yükselişe geçmiş, 1911–1920 arasında da % 48,89’la bu ivme devam etmiştir. 1921–1926 yıllarında ise göç dalgası % 27,57’ye gerilemiştir. İtalyan ve İspanyollar kadar olmamakla beraber Fransız göçleri de kaydedilmeye değer nitelik arz etmektedir. 1891–1900 yılları arasında % 3,95 olan Fransız göç oranı 1907–1910 arasında % 1,96 olmuş, 1911–1920 döneminde ise % 2,09 çıkmıştır. 1921–1926 zarfında da bu oran % 1,21 dolayındadır. Görüldüğü gibi Fransızların göç oranları İtalya ve İspanya gibi fazla dalgalanmamakta ve genel itibariyle çok hafif oynamalar arz ederek belli bir seviyede seyretmektedir. 1891–1926 arasındaki 35 senelik dönemde Rus göçerlerin durumu da Fransızlarla benzerlik gösterir. 1891–1900 arasında % 2,69 olan yüzdelik göç oranı 1901–1910 arasında % 4,22 civarında olmuş, 1911–1920 yılları içerisinde de bu oran % 4,71’ de kalmıştır. 1921–1926 senelerinde ise % 3,47 gibi bir orana gelmiş ve göç oranları genel hatlarıyla düzenli seyretmiştir. Saydığımız beş devletin dışındaki ülkelerden de yeni kıtalara göçler fazlasıyla yaşanmıştır. Özellikle Eski Dünya ülkelerinden yapılan göç 1891–1900 arasında % 5,60 oranında olmuş, 1907–1910 döneminde de 7,43’ çıkmıştır. 1911 ile 1920 zarfında ise bu oran biraz daha ilerleyerek % 10,61’e ulaşmış; fakat asıl yükseliş 1921–1926 döneminde vuku bularak % 25,12 oranına erişmiştir.

B-OSMANLI DEVLETİ’NDEN YENİ VE ESKİ DÜNYAYA GÖÇLER VE NEDENLERİ

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı ekonomisinde görülen durgunluğun etkisiyle artan işsizlik, Kırım Savaşı’ndan itibaren Kafkaslar, Kırım ve Balkanlardan Anadolu’ya gelen milyonlarca mültecinin Osmanlı İmparatorluğu’nda Müslüman üstünlüğünü arttırması⁹³, filoksera hastalığının üzüm bağlarının büyük bölümüne zarar vermesi, Süveyş Kanalı’nın, ticaret yollarının rotasını güneye çevirmesi, ipek endüstrisinin çöküşü ve bu sektörde Fransa’ya bağımlı hale gelinmesi, Suriye Hristiyanlarının Müslüman nüfusun

⁹³ Nedim İpek, *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler*, Serander Yayınları, Trabzon 2006, s. 74.

tehdidine maruz kaldıklarını iddia etmeleri, Suriye bölgesindeki Osmanlı memurlarının Dürzî isyanlar nedeniyle izledikleri olumsuz politikalar ve bunun bölge halkında yarattığı güvensizlik, İmparatorluk bünyesinde görülen bu gelişmelerden olumsuz olarak etkilendiklerini düşünen yüz binlerce kişi hükümetlerin vazgeçirme politikalarına rağmen göç etmiştir.⁹⁴

1899 yılında Osmanlı Devletinden tüm dünyaya toplam 137.350 civarında kişi göç etmiştir. Bu göçmenlerin % 49'u ABD'ye, % 29'u Güney Amerika ülkelerine, % 22'si de Kanada'ya göç etmişlerdir. Göçmenlerin % 98'i Cebel-i Lübnan ve Suriye Marunî, Ortodoks ve Katoliklerinden; kalan % 2'si de Ermeni, Rum ve Müslümanlardan oluşmuştur⁹⁵.

Burada daha dikkate şayan nokta ise nispeten daha az da olsa Osmanlı vatandaşlarının Afrika kıtasındaki Güney Afrika ve Sudan'a yaptıkları göç hadisesidir. Özellikle Hristiyan nüfusun Sudan'a yerleşmesi Sudan'ın mahalli yöneticilerince teşvik edilmekteydi. Bu amaçla Sudan'a gelmek isteyen göçmenlere karşılıksız toprak verilmekte, ayrıca İngilizlerin teşvik ve yardımlarıyla kurulan bir teşkilat gelen göçmenlerin intibakını sağlamak ve maddi-manevi yardımlarda bulunmak amacıyla çalışmalar yapmaktaydı⁹⁶.

Avustralya (Okyanusya) kıtası da Osmanlı tebaasının göç ettiği başka ve uzak bir bölgeydi. Ancak Avustralya hükümetinin göçmenlere yönelik aldıkları tedbirler neticesinde bu kıtaya yerleşmek pek de kolay olmamaktaydı. 1893 tarihinde Avustralya'da toplam 2.100 civarı Osmanlı vatandaşının bulunduğu ve bu insanların pek çoğunun geçimlerini sağlamak için seyyar satıcılık ve hatta dilencilik yaptığı anlaşılmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Avustralya'ya

⁹⁴ Mehmet Temel, "XIX. ve XX. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devleti ve Avrupa'dan Brezilya'ya Yönelik Göçler", *Tarihin Peşinde - Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sayı 2, www.tarihinpesinde.com, 2009, s. 125.

⁹⁵ Temel, a.g.m. s., 126.

⁹⁶ Sudan, İhvan-ı Müslimin Cemaati Lideri Ali Caviş: "Bu olay, bölgede 19. ve 20. yüzyıllarda Müslümanları azınlıkta bırakarak Hristiyanlığa dünyada yeni bir zemin yaratma siyasetinin bir gereğidir. Sudan'da yıllar boyunca uygulanan bu planlı düşünce ve hareket 2011 yılında Sudan'ı Güney ve Kuzey Sudan olarak bölünmesine sebep olmuştur. Batılı Devletler ile ilişkileri kuvvetli olan ve Hristiyan Halkın –büyük oranda- varlığını sürdürdüğü Güney Sudan, genellikle Müslümanların yaşadığı ülkenin kuzeyinden kopmuş bulunmaktadır." http://bangaheq.net/Xebe_r/4_778-Sudan_Ihvan_Lideri_Ile_Roportaj.html

göçenlerin neredeyse tamamı bu ülkeye pasaportsuz giriş yapmıştır. Buraya göç eden Osmanlı vatandaşları dört gruba ayrılmıştır. İlk grubu Suriye ve Bağdatlı Müslümanlar, ikinci grup Mısırlılar, üçüncü grup Suriye ve Beyrut'tan gelen Hristiyanlar, son grup da Cebel-i Lübnanlılardı⁹⁷.

2 Ekim 1908'de eski nahiye müdürü Habibullah Efendi Buenos Aires'teki Osmanlı göçmen sayısının 60.000 kişiye ulaştığını rapor etmiştir. Yaklaşık dört yıl sonra dâhiliye ve hariciye vekâletleri arasındaki yazışmalardan anlaşıldığına göre Arjantin'deki Osmanlı vatandaşlarının sayısının 100.000 olduğu anlaşılmaktadır. Arjantin'deki Osmanlı Devleti konsolosu Emin Arslan Bey'in verdiği bilgilere göre de Buenos Aireste 1911 senesinde Osmanlı göçmenlerinin sayısı 13.605'tir. Ayrıca Osmanlı Meclis-i Vükela belgelerinde göçmen sayısı Meksika, Arjantin, Uruguay, Kolombiya ve Şili olarak adlandırılan bazı Latin Amerika ülkelerinde 9 Şubat 1908'de 150.000 civarı olduğu beyan edilmektedir. Bu sayı aynı yılda Sublime Limanına Levi Sabuncu adındaki Arjantin'e göçen zengin bir Osmanlı vatandaşınca gönderilen bir raporla hem güney hem de kuzey Amerika'da bulunan göçmenlerle ilgili olarak verilmektedir⁹⁸.

Belirtildiği üzere 19. asrın son dönemi, Amerika kıtasına yönelik yoğun göçün yaşandığı yıllardır. Osmanlı arşiv belgelerine göre, 1898'de Amerika Kıtasına göç eden Osmanlı vatandaşlarının sayısının 20.000, 1902 senesine gelindiğindeyse yalnızca Cebel-i Lübnan'dan göçenlerin sayısı 100.000'i aşmıştır. Karpat'a göre ise 1860–1914 arası dönemde külliye Amerika Kıtasına yaklaşık 1.200.000 Osmanlı göç etmiş ve bunların neredeyse 600.000'i Suriye ve Cebel-i Lübnanlılardan oluşmuştur⁹⁹.

Bu tarihlerde Amerika kıtasında göçün en yoğun olduğu ülke ABD'dir. 1891 yılında bu ülkeye tüm dünyadan yarım milyondan fazla insan göçmüş, ertesi senelerde de bu oran katlanarak artmıştır. Osmanlı topraklarından da 1890 yılında

⁹⁷ Genç-Bozkurt, a.g.m., s. 75.

⁹⁸ Baycar, a.g.e., s.56.

⁹⁹ Fikret Babuş, *Osmanlı'dan Günümüze Etnik-Sosyal Politikalar Çerçevesinde Göç ve İskân Siyaseti Uygulamaları*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 44.

ABD'ye göç edenlerin sayısı 2.176 olarak resmi kayıtlara geçmiştir. Osmanlı ülkesinden ABD'ye gidenlerin en büyük kısmını Maruniler, ikinci olarak da Ermeniler olmuştur. Hemen burada belirtelim ki Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Rum, Musevi ve diğer halkların da ABD'ye göçü vaki olmakla birlikte bunun rakamsal oranı saydığımız ilk iki grubun çok altında kalmış, Müslümanlardan ise uzun süre yok denecek kadar az kişi bu ülkelere göç etmiştir¹⁰⁰.

Osmanlı vatandaşlarının Amerika Birleşik Devletleri'ne göçmeleri Arjantin ve diğer Latin Amerika ülkelerine yapılan göçe kıyasla bir hayli az olmuştur. Bunun en elzem nedeni Amerika Birleşik Devletleri'nin herkesi ülkesine kabul etmemesidir. O dönemde Amerika'ya göç etmek hatta ve hatta oraya ayak basabilmek bile gayet zor ve bezdirici bir takım kontrollerden sonra olabilmektedir.¹⁰¹

¹⁰⁰ Kemal H. Karpat, *Etnik Yapılanma ve Göçler Osmanlı'dan Günümüze*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 332.

¹⁰¹ Tüm göçmenlerin gittikleri ülkelerde benzeri bir takım resmi engeller ortaya çıkıyordusa da ABD gemi şirketleri yolcuları üç sınıfa ayırmıştı. İlk iki sınıfın bilet ücretleri gayet yüksek tutulurken üçüncü mevkide seyahat uygun fiyatlı; ancak sıhhi şartlar açısından son derece vahim tutulmuştur. Tipik bir üçüncü mevki kompartımanı iki ila iki buçuk metre yüksekliğinde, lombarsız, havalandırmasız, bölmesiz, üzerinde çok basit şiltelerin serildiği, iki-üç katlı ranzaların olduğu bir yerdi. Erkek ve kadın yolcular kimi zaman ortasında asılan battaniyelerle birbirinden ayrılmış geniş güvertelerde kalıyorlar. Çocuklarsa ekseriyetle anneleriyle yolculuğu geçiriyorlardı. Tuvaletler yetersiz ve pisti. Geminin mutfaklarından gelen kokuyla tuvaletlerin kokusu birbirine karışıp ortalığa dayanması güç bir koku yayıyordu. Göçmenlere yolculuk sırasında verilen esas gıda ringa balığıydı. Bu da "kaşerut" kurallarına* riayet eden Yahudilerin yiyebilecekleri yegâne şeydi. Atlas Okyanusunu geçmek zorlu bir sınavdı. (Nitekim burası 1912 yılında "batmaz" denilen Titanik'i bile yutmuştur.) Her gemide mutlaka, bilet parası olmadığı için, kaçak binen göçmenler oluyordu; lakin gemi personelleri de bu kaçakları yakalamak hususunda uzmanlaşmışlardı. Yakalanan kaçak göçmenler özellikle ABD tarafından affedilmeyip ilk gemiyle ülkelere gönderiliyorlardı. ABD'ye varan bir gemi evvela aşağı New York limanında karantinaya alınıp içeriye yolcuları muayene etmek üzere hekimler alınıyordu. Hekimler kimi zaman bazı gemilerdeki yolcuların tamamının bitli olduğunu veya salgın bir hastalığa tutulduğunu fark ediyorlardı. Böyle hallerde yolcular arınık ediliyor, kafaları kazınıyor ya da direkt hastanelere yatırılıyorlardı. Hastalıklı olduklarına şüphelenilen göçmenlerin sırt ve göğüslerine şüphelenilen hastalığın veya uzvun İngilizce bazı harfleri yazılıyordu. Mesela: trahom için Ct, göz için E, ayak için F, kalp için H, fıtık için K, hamilelik şüphesi için Pg, bunaklık için Sn gibi. Tüm bunlardan geçen göçmenler bu kez de göçmen servisi müfettişliği tarafından kimi zaman kendi dillerinde sorguya alınıyorlardı. Rıfat N. Bali, *Anadolu'dan Yeni Dünyaya Amerika'ya İlk Göç Eden Türklerin Yaşam Öyküleri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 38-39.

* Kaşerut veya Koşer Kuralları (İbranice: כשר; Aşkenaz Musevilerince Koşer; Seferad Musevilerince Kaşer diye telaffuz edilir.): Musevilige göre, yenilmesi ve kullanılmasında dinen bir sakınca bulunmayan helal ürünlerdir. Bunları belirleyen kurallara ise Kaşerut ya da Kaşrut kuralları adı verilir. Bu dinin; yenilmesi serbest olan ve haram olan hayvanlarının listesi Tevrat'ta verilmiştir. Buna göre: Balıklardan pullu ve yüzgeçli olanlar dışında kalanların, kabuklu hayvanların (midye, istiridye gibi.)

Osmanlı vatandaşlarından ABD'ye gidenlerin karşılaştıkları zorlukları öğrenenler, bunun etkisiyle başta Güney Amerika ülkeleri olmak üzere Avustralya'ya da göçmüşlerdi. Özellikle Güney Amerika ülkeleri Osmanlı vatandaşları için güzel birer cazibe merkezi konumundaydılar. Başta Arjantin ve Brezilya olmak üzere Kolombiya, Meksika, Şili, Küba, Haiti gibi ülkeler Ortadoğulu göçmenlerin yoğunlaştığı bölgelerdi. Bu ülkelerdeki göçmenlere dair uygulamalar ABD'deki gibi sıkı kontrollere tabii değildi¹⁰². Yeni gelişen bu ülkelerde çalışma şartları daha insancıldı. Özellikle tarımsal alanda iş imkânları fazla ve belki bundan daha önemlisi gerek ülkeye girişte gerekse de oturma ve çalışma şartları açısından, diğer ülkelerin uyguladıkları düzenlemelerin ortaya çıkardığı zorlukların bu ülkelerde olmamasıydı. Güney Amerika ülkeleri, ülkelere giriş esnasında vize istememekte; ayrıca oturma ve çalışma iznini koşulsuz olarak sağlamaktaydı. Örneğin Brezilya hükümeti ülkeye girişte pasaport ibrazını zorunlu tutmayıp, giriş yapan kişilerin hüviyetlerinin gösteren resmi bir belgeyi kâfi görmekteydi. Hatta ülke vatandaşlığına geçişte ve pasaport verirken dahi herhangi bir zorluk ve engel çıkarmıyorlardı. Bununla birlikte Güney Amerika ülkelerine ulaşım olanakları çok daha kolay ve ucuzdu. Osmanlı vatandaşlarının başta Arjantin olmak üzere bu kıtaya göçleri 1870'lerde başlamış ve 1900'lerin başlarında da hızlanarak sürmüştür. 1908 yılının başında Arjantin, Peru, Kolombiya, Şili ve Meksika'daki Osmanlı tebaasının sayısı 150,000'e ulaşmıştır¹⁰³.

Arjantin'e ise 1880–1930 seneleri zarfında yüz elli bini Osmanlı uyruklu vatandaş olmak üzere tam 9.300.000 kişi göçmüştür. Bunun yanında Brezilya'ya da 1850–1940 yılları arasında 105.000'i Osmanlı uyruklu olmak kaydıyla yaklaşık 5.500.000 kişi yerleşmiştir. Tabiatıyla bu göçler neticesinde Osmanlı Devleti ile

ve ahtapot, kalamar, istakoz, karides, kerevit, yengeç, denizkestanesinin yenilmesi yasaktır. <http://www.turkyahudileri.com/content/view/431/223/lang.tr>

¹⁰² Nedim İpek, Ahmet Şimşirgil, Ersin Gülsoy, Mehmet Taştemir, *Osmanlı'da İskân ve Göç*, <http://eogrenme.anadolu.edu.tr/eKitap/TAR206U.pdf>, s. 90.

¹⁰³ Genç-Bozkurt, a.g.m., s. 74.

Arjantin'in ve diğer söz konusu devletlerin ilişkilerinde kayda değer gelişmeler olmuştur¹⁰⁴.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Arjantin Cumhuriyetine göç rüzgârı 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında Avrasya'dan yenedünyaya doğru hâsıl olan dünya çapında nüfus hareketlerinin küçük bir parçasıdır. Özellikle 1870–1914 arası dönemde birçok Avrupalı, Rusyalı, Doğu Asyalı, kısmen Afrikalı insanlar bulundukları yerlerdeki olumsuz ekonomik koşullar sebebiyle vatanlarından ayrıldılar ve yeni gelişmekte olan Avustralya, Kanada, ABD, Latin Amerika ülkeleri gibi ülkelere yelken açmışlardır¹⁰⁵.

Bu dönemde Osmanlı ülkesinden göçün en ziyade yaşandığı yer Cebel-i Lübnan¹⁰⁶ ile Suriye bölgeleri olmuştur. Hususiyetle bölgede yaşayan ve Müslüman olmayanlar arasında göç etmeye meyyal insan sayısı çoktu. Osmanlı memleketinin sözünü ettiğimiz yerde yaşayan halkının üzerinde yıllardır şiddetli bir geçim sıkıntısı hâkimdi. Bu halkın büyük kısmı hayatlarını tarımsal faaliyetlerden sağlamaktaydı. Fakat Cebel-i Lübnan bölgesinin topraklarının ekseriya taşlık ve kayalık olması sebebiyle, ziraata elverişli alanlar nüfusa oranla bir hayli yetersizdi. Bölgede yetiştirilen en temel ürünler ipek kozası ve zeytindi. Bunlar için de çok fazla iş gücüne ihtiyaç duyulmamaktaydı¹⁰⁷. Devlet yetkilileri bu bölgedeki işsiz ahaliyi istihdam etmek gayesiyle 19. yüz yılın sonlarında bölgede yapılacak olan çeşitli inşaat ve tren yolu çalışmaları için yabancı şirketler tarafından yapılmakta olan yatırımlarda bu şirketlere gereken amelelerin bölgeden

¹⁰⁴ Temel, *a.g.e.*, s. 11.

¹⁰⁵ Baycar, *a.g.e.*, s. 3.

¹⁰⁶ Lübnan Dağları. Bu dağlar Akdeniz'in doğu kıyılarına paralel uzanırlar.

¹⁰⁷ Cebel-i Lübnan ve Suriye dolaylarında Hristiyanlarla başlayıp sonradan Müslümanları da kapsayan ve kitlesel bir boyut kazanma yolunda hızla giden göç dalgası birçok açıdan Osmanlı Devleti'ne zarar vermekteydi. En başta devlet büyük oranda potansiyel asker kitlesini kaybetmekteydi. Bununla beraber mühim bir işgücü kaybı da devleti zora sokmaktaydı. Bu sebeplerle devlet bir an evvel göçlerin önünün alınması gerektiğine karar vermiş ve söz konusu göçlerin sebebinin bulma gayretine girmiştir. Osmanlı devleti'ne göre göçlerin asıl sebebi ekonomikti ve devlet eğer halkın mali sıkıntıları bir şekilde iyileştirilebilirse göçlerin duracağına hükmetmişti. Bu da bölgede ticaret ve sanayi kurmak buna dair yüklü yatırımlar yapılmakla mümkün olabilirdi. Lakin bahsedilen yatırımlarda hemen yapılamayacak zaman ve para gerektiren işlerdi. Bu nedenle Osmanlı Devleti bölgedeki göçe sadece belli yasaklar koyarak engel olmak isteyecek; ancak ciddi manada dur diyemeyecektir. BOA. Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemi (BOA. DH. MHT.)1394/103; BOA. DH. MKT. 52/6.

karşılanması zorunluluğunu getirmiş, binaenaleyh söz konusu şirketler ile yapılan mukavelelerde bu amaca yönelik maddeler konulmuştur. Fakat yabancı şirketlerin mukavelenamelerdeki yerli işçi çalıştırma şartlarına riayet etmeyerek yabancı iş gücü istihdam etmeleri bölge halkı için işsizliğe çare ve eskisine nazaran bir nebze müreffeh yaşama hayallerine darbe indirmiştir¹⁰⁸.

Bu bölgeden elde edilen yıllık mahsulât, bölgedeki halkın ancak üç aylık geçimini temin edebilecek seviyede idi. Bu nedenle bölge insanının senenin belli zamanlarında geçimlerini temin edebilmek maksadıyla, başka yerlere mevsimlik işçi olarak gitmeleri bir mecburiyet haline gelmişti.¹⁰⁹ Mamafih bölgenin en elzem ürünü olan ipeğin fiyatının 20. yüz yılın başlarında, özellikle Avrupa piyasalarında düşüşte olması, halkın geçim sıkıntısını daha da arttırmaktaydı¹¹⁰. Yüz yılın başlarına kadar ipek Suriye ve Lübnan'ın en kıymetli ihraç malzemesiydi. Ancak burada İngiliz, Alman ve Japonya'nın suni ipeğinin Suriye kıtasının doğal ipeği ile rekabete başlaması, bölge ekonomisini tabiatıyla menfi etkilemiştir.¹¹¹ Salt ipek değil, dokuma sanayisi de bu rekabetten payını almış ve o da piyasalarda bir hayli değer kaybına uğramıştır. Bu ve benzeri nedenlerle meslek erbabı, Amerika kıtasındaki yeni kurulmuş ve her nevi sanayi dalının gelişmesinde kolaylıklar gösterdiğini işittikleri ülkelere göç edip Suriye'deki hayat şartlarının zorluğundan kurtulabilmeyi ümit etmiştir¹¹².

¹⁰⁸ BOA. Yıldız Perakende Askeri Evrakı (Y. PRK. AE.) 23/123.

¹⁰⁹ Arjantinli idareciler, ülkelerine gelen Ortadoğuluları Arjantin'de yine ziraat alanında istihdam etmişlerdir. Aslına bakarsak Arjantin'e gelmesi en istenmeyen grup Yahudiler, Doğu Avrupalılar ve Ortadoğulu olmakla birlikte sadece çiftçilikten anlayan insanlardı. Çünkü Arjantin, bu dönemde her ne kadar tarıma ehemmiyet verse de asıl eğilmek istediği saha sanayi ve ticaretti. Bu işlerden anlayan kapitalist düşünce yapısına sahip Kuzey ve Batı Avrupalıları ülkeye her daim memnuniyetle kabul etmişlerdi. Öyle ki Arjantin, liman ve kentlerinde göçmenlerin bedava ikamet etmesi için yapılan otellerde yalnızca Kuzey ve Batı Avrupalı muhacirlerin kalmasına izin verilirken Ortadoğulu göçmenlere bu hak verilmemiş; Ortadoğulular yalnız tarım işçisi olarak çalıştırılmışlardır. Genç-Bozkurt; a.g.m, s. 93.

¹¹⁰ İpek, a.g.e., s. 129.

¹¹¹ İşsizlik ve geçim zorluğu nedeniyle göç edenlerin büyük oranda Hristiyanlar olması Hristiyan ruhban sınıfını rahatsız etmiştir. Çünkü bu durum karşısında tabii olarak kiliseye gelen cemaat azalmış ve ruhani liderlerin menfaatleri tehlikeye girmiştir. BOA. Eyalet-i. Mümtaze. Cebel-i Lübnan (BOA. A. MTZ. CL.) 1/37.

¹¹² Bu insanlar eskiden yaşadıkları yerde o denli fakirlerdi ki kimi zaman göçtükleri yerlerde dilencilik yapmak amacıyla dahi gitmişlerdir. Üstelik dilencilik etmek maksadıyla giden Suriyeli Marunîlerin bir kısmı, gelişlerine neden olarak, geldikleri yerlerde Müslüman halk tarafından huzursuz edildiklerini ileri sürmüş, yine Suriyeli Marunîlerden dilenmek maksadıyla İspanya'ya veya

İkinci neden bölgedeki asayiş sorunlarıydı. Cebel-i Lübnan ile Suriye'nin kimi bölümlerinde bedevi aşiretlerinin ekili ve dikili arazilere zarar vermeleri sıklıkla görülmekteydi. Lübnan dağlarının doğu eteklerinde Bedevilerin cirit attığı geniş yerler mevcuttu. Bedeviler hasat zamanları köyleri basar, başkalarının mahsulünü çalar, diğer mevsimlerde de köylülerin sürülerine musallat olurlardı. Devleti arazilerin ekilmesi ve işlenmesi için gerekli donanımları Avrupa'dan getirterek çiftçisine dağıtma çabası içerisinde bulunsa da, ekili arazilere Bedevilerin saldırısı neticesinde insanlar tarlalarını bırakarak göç etmek zorunda kalmaktaydılar¹¹³.

Üçüncü etken olarak, göçü teşvik etmek, basitleştirmek ve aracılık yapmak amacıyla Osmanlı Devleti'nin pek çok yerinde faaliyet gösteren şahıs ve şirketleri sayabiliriz. Amaçları sadece para kazanmak olan bu kesimin, gazetelere verdikleri abartılı ve gerçek dışı ilanlar, Osmanlı vatandaşları nazarında göçü cazip hale getirmekteydiler¹¹⁴. Mesela bu çerçevede faaliyet gösteren Amerika Seyahat Kumpanyası adlı şirket "2000 kişiye ihtiyaç var. Cebinde para ve adresi olmadığı halde hem para kazanmak hem de sanat öğrenmek isteyenler bu şayan-ı hayret fırsattan istifade etmelidirler... Yevmiyesi 19 franktan 25 franka kadar para getirecek işler taahhüt ediliyor..." gibi ilanlarla birçok Osmanlı vatandaşını kolayca zengin olmak hülyasıyla aklını çelmiş ve imparatorluğun çeşitli yerlerinde şubeler açarak çoğu zaman insanları dolandırmışlardır¹¹⁵.

Halkı göçe teşvik eden şirketlerin yanı sıra bu amaca hizmet eden simsarlar da peyda olmuştu. Firara aracılık eden bu kişiler illegal yolla yurt dışına

Amerika kıtalarındaki farklı ülkelere giden, kadın ve çocukların da dâhil olduğu gruplar ise Hristiyan oldukları halde, kendilerini Hristiyanlığı kabul etmek isteyen fakir Müslümanlar olarak göstererek, bu yolla daha fazla para koparmaya çalışmışlardır. Genç-Bozkurt, a.g.m., s. 77.

¹¹³ Suriye ve Lübnan Dağlarındaki Hristiyan ahalinin göç etmelerine karşı alınması düşünülen tedbirlerden birisi de buradaki Marunîlerin Halep ve Adana'ya iskân edilmesi idi. Bu yol ile hayatlarını ziraatla zar zor kazanmaya çalışan bu insanlar, gittikleri yerlerde verimli ve geniş tarım arazilerine kavuşacaklardı. Fakat göç ettirilecek halkın beraberinde kendi papazlarıyla gidecek olması ve bu papazların Adana ve Halep'teki saf Müslüman halkı olumsuz yönde etkileyebileceği düşüncesi bu fikrin yaşama geçirilememesine yol açmıştır. Genç-Bozkurt, a.g.m., s. 82.

¹¹⁴ Özlem Çelebi, Saime Özçürümez, Şirin Türkay, *İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika*, Anıl Reklâm ve Matbaacılık, Ankara 2011, s.1.

¹¹⁵ Bali, a.g.e., 36.

çıkarmak isteyenlerden aldıkları paralar karşılığında firarı organize etmekte ve çıkabilecek pürüzleri temizlemektedirler. Simsarların bir çeteleşme mantığı içerisinde gayri resmi bir cemiyet oluşturdıkları da hissedilmektedir. Bununla beraber bu çetelerin içerisinde bazı devlet görevlilerinin de bulunduğu vakidir.¹¹⁶ Bunlardan maada simsarlar, daha evvelden yurt dışına gurbete gidip bir miktar para biriktirip memleketlerine geri dönenlerin de peşlerine düşüyorlar, Simsarların ve kayıkçıların içerisinde yer aldığı gruplar, biriktirdiği paralarla memleketine önen gurbetçiyi henüz gemiden inmeden darp ve tehditle sindirip paralarını ellerinden alıyorlardı¹¹⁷.

Simsarlarla aynı mevkilerde işlerini icra eden ve Osmanlı vatandaşlarının yurt dışına göçlerine ve de tabiiyet değiştirmelerine para mukabilinde aracılık eden yabancı ülke vatandaşları da vardı. 1916 senesinde İstanbul Polis Müdüriyetinin edindiği bilgiye göre, İtalyan vatandaşı üç kişi, Galata'da kiraladıkları han odalarında, Osmanlı ve Bulgar vatandaşı olan ve İspanya ile Arjantin vatandaşlığına geçmek isteyenlerden İspanya vatandaşlığı için 25 lira, Arjantin vatandaşlığı için de 50 lira almaktaydılar. Bu şahıslar bu yolla beş yüz kişinin tabiiyetini değiştirmeyi başarmışlardı. Oysa bir yabancıнын İspanyol vatandaşı olabilmesi için ya İspanyol bir eşle evlenmesi ya da İspanya'da yaşayıp orada mülk sahibi olması gerekmekte, Arjantin vatandaşlığı içinse on sekiz yaşını doldurmuş olmak ve iki yıl Arjantin'de yaşamış olmak gerekmektedir¹¹⁸.

¹¹⁶ O yıllarda Amerika Kıtalarına göç, binlerce insanın geçimini sağlayan çok büyük bir ticaret sahasıydı. Buharlı gemi kumpanyalarının biletlerini satan bayiler, Avrupa'nın ve Akdeniz'in liman kentlerinde gemi bekleyen göçmenler için inşa edilen oteller, otel ve gemi personelleri, gümrüklerde çalışanlar, göçmen kabul ve kayıt işlerinde çalışanlar, göçmenleri muayene eden hekim ve hemşireler, göçmenlere yiyecek-giyecek vb. satanlar ve nihayet göçmenleri kandıracak dolandırıcılar bu yeni iş sahasının değişik aktörleriydiler. Bali, *a.g.e.*, s. 38.

¹¹⁷ BOA. Dâhiliye Nezareti Hukuk Müşavirliği (DH. HMŞ.) 9/51.

¹¹⁸ Genç-Bozkurt, *a.g.m.*, s. 78.

C- GÖÇLERE KARŞI ALINAN ÖNLEMLER

Avrupa'daki hükümetler ülkelerinden dışarıya yönelik göçleri destekleme politikası izlerken, Osmanlı Devleti'nin ülke dışına yönelik göçleri pek de olumlu karşılamadığı değişik tarihlerde yayımlanmış olduğu nizamname ve kararnamelerle, izlemiş olduğu göçmen yerleştirme politikasından anlaşılmaktadır. II. Mahmut döneminde yurt dışına çıkışlarda pasaport kullanılması zorunluluğu getirilmesinin ardından 1869 yılında kabul edilen Tabiiyet Nizamnamesi'yle izinsiz olarak Osmanlı tabiiyetini terk eden veya yabancı bir devletin hizmetine giren kişinin vatandaşlıktan çıkarılacağı, geri dönüşünün yasaklanacağı ve vakıf türünden gayr-i menkullerinin düşeceği hükmü getirilmiştir.¹¹⁹

23 Haziran 1896 tarihli Meclis-i Vükela kararıyla Ermenilerin ABD'ye gidişleri yasaklanmış 1903 ve 1907 yıllarında Osmanlı vatandaşlarının Amerika'ya göç girişimlerinin engellenmesi için önlemler alınmaya başlanmıştır. Ancak Ermenilerinde dâhil olduğu çok sayıda Osmanlı vatandaşının ticaret ya da başka amaçlarla Avrupa Pasaportu alarak ve bazı Osmanlı memurlarının çıkar karşısında Ermenilerin yurt dışına çıkmalarına göz yumarak mevzuatı suiistimal etmeleri sonucu göç yasağından umulan yarar elde edilemeyince bir daha avdet etmemek ve geride bıraktıkları eşyalarını satıp münasebetlerini tamamen kesmeleri şartıyla Amerika kıtasına göçmelerine müsaade edilmiştir.¹²⁰

Osmanlı Devleti'nin dış göçlere müspet bakmamasında mali saiklerin daha etkili olduğu gözlenmiştir. Asırlarca İstanbul'un hububat gereksinimini karşılayan bereketli Balkan topraklarının 19. yüzyılda elden çıkması ile gözler ziraata meyyal olmasına rağmen işlenmediği için atıl duran Küçük Asya topraklarına kanalize olmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısında çıkarılan kararnamelerle ülkeye gelen muhacirlere devlet mülkiyetindeki topraklar dağıtılmıştır. Bahsi geçen dönemde sıtma, frengi, tifüs ve verem gibi hastalıkların Anadolu'da yol açtığı büyük insan

¹¹⁹ Temel, a.g.m., s. 127.

¹²⁰ Temel, a.g.m., s. 128.

kaybı Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk yıllara dek ülkeye gelen göçmenlerin buralara iskân edilmesiyle telafi edilmeye çalışılmıştır¹²¹. Osmanlı nüfusunun elzem bir kısmını meydana getiren kuyumculuk, terzilik, mobilyacılık, kunduracılık, inşaatçılık vb. el becerisine dayanan zanaat ve ticaret erbabı Müslim ve Gayri Müslimlerin ülkeden ayrılmasının meydana çıkaracağı boşluk da Osmanlı İmparatorluğu'nun dışarıya yönelik göç hareketlerine müspet bakmamasında etkili olmuştur¹²². Çünkü eğitim ve kültür seviyesi düşük Müslüman- Türk unsuru tüccarlık ve zanaat becerisinde gayri Müslimler kadar muvaffak olamamıştır. Nitekim Osmanlı Devletinin türlü iş kolunda faaliyet gösteren Gayri Müslimlerin yurttan ayrılması gündelik hayatı ve ekonomiyi sekteye uğratmıştır. Örneğin: büyük bir beceri gerektiren halı ve ipekçilik Rum ustaların Osmanlı Devleti topraklarından göçmesiyle oldukça gerilemiştir¹²³.

Arjantin ve Brezilya'nın 1880'li yıllardan itibaren ülkelerine yönelik göçleri teşvik etmeye başlamalarıyla birlikte Orta ve Güney Amerika'daki ülkelere, başta Suriye Bölgesi olmak üzere Osmanlı Devleti'nin diğer yörelerinden yüz binlerce insan göç etmeye başlamıştır. I. Dünya Savaşı başlarına kadar sadece bu iki ülkeye göç eden Osmanlı vatandaşı sayısı 150.000'i Arjantin'e olmak üzere 255.000'e ulaşmıştır. Artarak devam eden ve askeri ve ekonomik bakımdan kayıplara yol açan bu göçlere karşı hükümet bazı önlemler alma gereği duymuştur¹²⁴.

Suriye ve Lübnan bölgesinde başlayıp, özellikle Hristiyanlar arasında başlayıp çoğalan zamanla da kitlesel bir hal kazanmaya başlayan göç olgusu, bir süre sonra Dürzî ve Müslüman halka da sirayet etmiş ve ülkenin diğer kesimlerine de yayılmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti göçün ana saiklerini mali sıkıntılara dayandırmaktaydı. Bölgede yaşanan geçim sıkıntısına önce firar ederek giden

¹²¹ İpek, a.g.e. s. 234.

¹²² Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu Demografik ve Sosyal Özellikleri (1830–1914)*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s. 277–278.

¹²³ Temel, a.g.m., s. 128.

¹²⁴ Genç-Bozkurt, a.g.m., s. 78.

sonra da zengin olarak dönenlerin de eklenmesi, toplumdaki göçe yönelik hevesi behemehâl arttırmıştır¹²⁵.

Osmanlı hükümeti, toplumda göçe yönelik meylin kırılması için ticaret ve sanayinin ilerlemesine, iş imkânlarının artmasına ve bu sayede refah seviyesinin yükselmesine bağlı olduğunu tasavvur etmiştir. Lakin mali sıkıntıların kısa zamanda çözülemeyeceğinin aşikâr olması, bu dönemde hükümeti ivedi ve etkili tedbirler alma yoluna götürmüştür. Çünkü ülke dışına çıkacak genç nüfusun artması iş gücü ve emek kaybından da öte asker kaybı anlamına gelmekteydi. Bu amaca yönelik olmak üzere bölgeye konuyu araştırmak maksadıyla bir teftiş heyeti gönderilmiştir. Heyet; yasal olarak yurt dışına çıkmalarına mani olacak bir durumları bulunmayanların yurt dışında oldukları müddetçe ülkelerine karşı olan görevlerini yerine getireceklerine ve tabiiyetlerini değiştirmeyeceklerine dair teminat alındıktan sonra gidişlerine müsaade edilmesine müsaade etmekteydi. Bu bağlamda hükümet, ülke içinde başka bir yere gideceğine dair beyanla “mürur tezkiresi” alıp yabancı vapurlara binerek yapılan firarların önünü almaya yönelik bazı tedbirleri almış oluyordu¹²⁶. Osmanlı hükümeti bu tedbirlerin yanında mürur tezkiresi talep edenlerden eğer gittikleri yerlerde zaruret ve sefalet içerisine düşerlerse memleketlerine avdet edebilmeleri için gerekli olan masrafları karşılamayı taahhüt edecek bir kefil bulmalarını da istemekteydi¹²⁷. Hükümetin almış olduğu bu tedbirler kısmen etkili olmasının yanında uygulamada görülen yetersizlikler ve de göçecek olanların gittikleri yerlerde nasıl olsa dönüşlerini sağlayabilecekleri kadar para kazanabileceklerini düşünmeleri, firarların önlenmesine dair kesin bir neticenin alınabilmesini akim bırakmıştır. Osmanlı hükümeti müteakip olarak Cebeli Lübnan ve Suriye valilerine gönderdiği yazılarda, kendisine itimat edilen bir kefil alınmadıkça kimseye mürur tezkiresinin verilmemesini istemiştir¹²⁸.

¹²⁵ Karpat, *Osmanlı Nüfusu Demografik...* s. 300.

¹²⁶ Nalân Turna, 19. yy. den 20. yy. ye *Osmanlı Topraklarında Seyahat, Göç ve Asayiş Belgeleri (Mürur Teskereleri)*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2013, s. 136.

¹²⁷ Genç-Bozkurt, a.g.m., s. 80.

¹²⁸ BOA. A. MTZ. CL. 1/37.

Harbiye Nezareti, 7 Şubat 1912 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği tezkerede, yabancı ülkelere yapılan firarların önünün alınabilmesi için pasaport alma zorunluluğunun tekrar konulmasının ve bunun için de bir yasa çıkarılmasının uygun olacağını bildirmiştir. 29 Şubat 1912 tarihinde konu ile ilgili olarak göndermiş olduğu ikinci tezkerede ise, yabancı ülkelere gideceklerle, kazaları dışında seyahat edecek olanlara ilişkin yasa maddesi lâyihası hazırlanarak Bâb-ı Âlî'ye gönderildiğini, yasalaşması için Dâhiliye Nezareti'nin de takibatta bulunmasının yararlı olacağı ifade edilmiştir¹²⁹.

Osmanlı Devleti'nin firar edenlere yönelik aldığı tedbirlere rağmen firar vakalarının azalması şöyle dursun, vakalar artarak devam etmekteydi. Osmanlı hükümeti yaptığı tespitlerde söz konusu firar vakalarının en ziyade Fransız vapur şirketlerince yardımcı olunduğu anlaşılmış ve hükümet Fransız gemilerinin Beyrut limanına yanaşmamasına yönelik girişimlerde bulunmuştur¹³⁰. Fakat bu girişimlerin Fransız şirketleri ile Osmanlı Devleti'nin bölgedeki ticaretini de etkileyeceği göz önünde bulundurularak etkin şekilde uygulanmaya konulamamıştır.

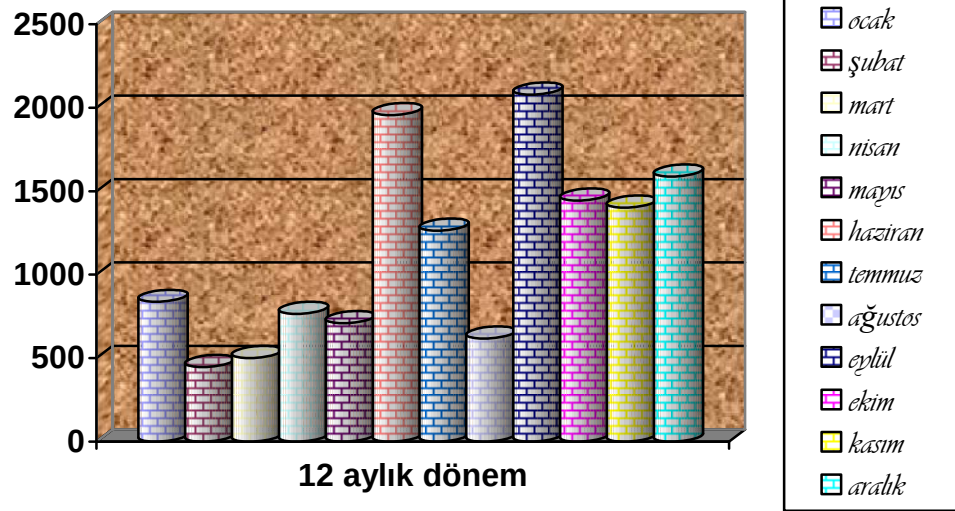
Hükümet-i Mahalliye Muhacirin İdaresi tarafından, 1911 yılında Arjantin'e göç eden Osmanlı vatandaşlarına ilişkin istatistikî bir çalışma yapılmış, sonuçları ve alınması gereken önlemlere ilişkin 2 Nisan 1912 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne bir tezkere, 6 Nisan 1912'de de Beyrut Vilâyeti'ne bir tahrirat gönderilmiştir. Nezaretten ve vilâyetten, göçmenlerin çoğunun Suriye bölgesinden olması nedeniyle Beyrut limanlarından göçe yönelen insanların kandırılmaları durumunun acilen önlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması istenmiştir. Tezkere ve tahrirata Buenos Aires baş şehbenderi Emin Arslan tarafından gönderilen göçle ilgili bir araştırmanın sureti de eklenmiştir. Arslan'ın göndermiş olduğu araştırma raporundan, 1911 yılında 13.605 Osmanlı vatandaşının Arjantin'e göç ettiği, göç

¹²⁹ Turna, *a.g.e.*, s. 140.

¹³⁰ Bir süre Beyrut limanına yaklaşmakta zorluk çeken seyahat şirketlerinin vapurları Kıbrıs adasına demir atar olmuşlar, göç etmek isteyenler de Suriye ve Lübnan bölgelerinden önce kendi imkânlarıyla Kıbrıs'a, oradan da yenedünyaya yelken açmışlardır. Baycar, *a.g.e.*, s. 38.

edenlerin büyük çoğunluğunu Suriyelilerin ve Türklerin oluşturduğu anlaşılmaktadır¹³¹.

*1911 Senesinde Arjantin'e Yapılan Osmanlı Göçleri*¹³²

1911 yılında Osmanlı İmparatorluğu'ndan Arjantin'e yapılan göçler senenin ilk aylarında yüksek seviyelerde değildir; fakat 6'ncı ayla birlikte bu göç tablosunda ani bir yükseliş hâsıl olmuş ağustos ayındaki düşüş sayılmazsa, göç etme seyri yılsonuna kadar yüksek seviyelerde devam etmiştir. Buna göre Ocak 1911'de 837 kişi Osmanlı Devleti'nden Arjantin'e göçmüş, şubat ayında da bu sayı 446 kişi olarak kayda geçmiştir. Mart ayındaki göçmenler ise 501 kişi iken, nisan ayında 765 kişi olmuş ve mayıs ayında da 709 kişi ile yaz dönemine girilmiştir. Haziran ayının gelmesi ile birlikte Osmanlı Devleti'nden Arjantin Cumhuriyeti cihetine göçenlerin sayısı 1000'li rakamlara ulaşmıştır. Bu ayda uzun göç yolculuğuna çıkanlar 1955 kişidir ki bu sayı biraz azalmakla birlikte 1911'in Temmuzunda 1264 olarak kaydolmuştur. Ağustos ayına gelindiğinde Osmanlı göçmen sayıları gerileyerek 617 de kalmış; ancak eylül ayında muazzam bir artış göstererek 2079 kişinin Osmanlı Devleti'nden göç ettiği vaki olmuştur. 1911

¹³¹ Temel, *a.g.e.*, s. 40.

¹³² Temel, *a.g.e.*, s. 40.

senesinin Ekiminde 1443 kişinin göç ettiği Osmanlı topraklarından kasım ayında 1402 kişi göçmüş, nihayet aralık ayında da bu sayı 1587 olarak kaydolmuştur.

<i>Cinsiyet:</i>		<i>Aileler:</i>	
<i>Erkek:</i>	10.722	<i>Aile Üyeleri:</i>	4183
<i>Erkek Çocuk:</i>	942	<i>Sadece Erkekler:</i>	8897
<i>Kadın:</i>	1457	<i>Sadece Kadınlar:</i>	525
<i>Kız Çocuk:</i>	484		

1911 senesinde Arjantin'e göç eden Osmanlıların cinsiyet ve aile durumları¹³³

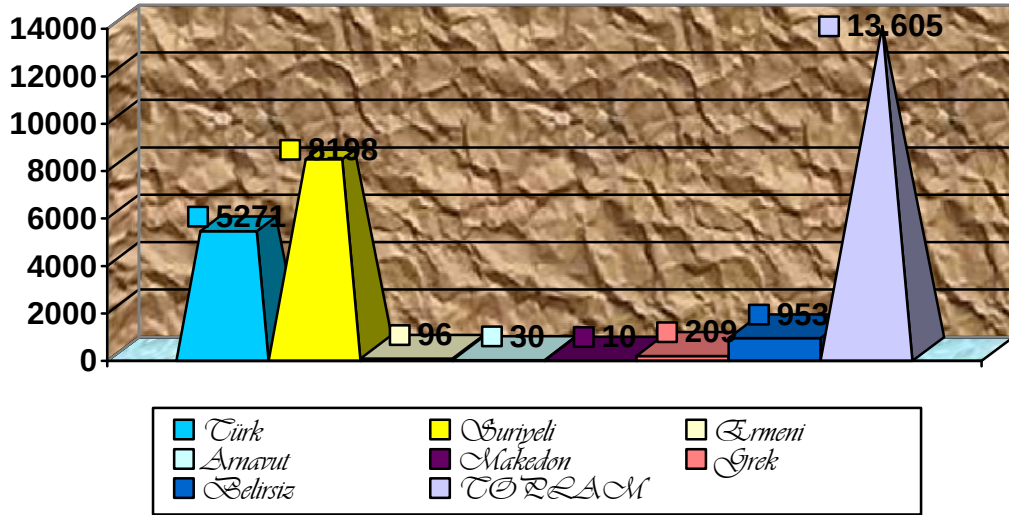
Hayat şartlarının zorluğu neticesinde hâsıl olan göç hareketlerinde her daim görülen hal üzerine, bu tabloda da erkek nüfusun çok daha yoğun şekilde göç ettiği gözlenmektedir. Dünyanın her yerinde “emek göçü” ismi ile tabir edilen tarzdaki göçler hep bu şekilde vuku bulur¹³⁴. Öyle ki 1911 yılında Osmanlı topraklarından Arjantin göç eden tebaa-i Osmanî'nin cinsiyet dağılımı tablosuna bakıldığında göç eden erkek sayısının, göç eden kadınlara oranının bir hayli fazla olduğu açıkça görülür. Kız ve erkek çocuklar da anne ve babalarıyla beraber Arjantin'e göçmüş olan Osmanlı vatandaşlarıdır ki bu çocuk nüfus, Osmanlı Devleti'nin gelecek nesillerinin de peyderpey ülkeden gitmekte olduğunu göstergesidir. Osmanlı ülkesinden Arjantin'e göç eden aile bireyi sayısı da 1911 yılı verilerine göre 4183 kişi olmuş; yalnız kadın olarak göçenler 525 kişiye, tek erkekler de 8897 kişi olarak kayıtlarda yer almıştır.

Bir ülkedeki çalışma çağındaki potansiyel nüfusunun işsizlik sebebiyle ülke dışına çıkması göç veren ülkede insan, iş gücü, askeri konular gibi çeşitli

¹³³ Temel, *a.g.e.*, s. 42.

¹³⁴ İbrahim Balcıoğlu, *Sosyal ve Psikolojik açıdan Göç*, Elit Kültür Yayınları, İstanbul 2007, s. 58.

alanlarda problemler yaratmaktadır¹³⁵. Osmanlı Devleti’ de ülkedeki bu kayıpları göz önünde bulundurup göçlerin önünün alınabilmesini sağlamaya çalışmıştır.

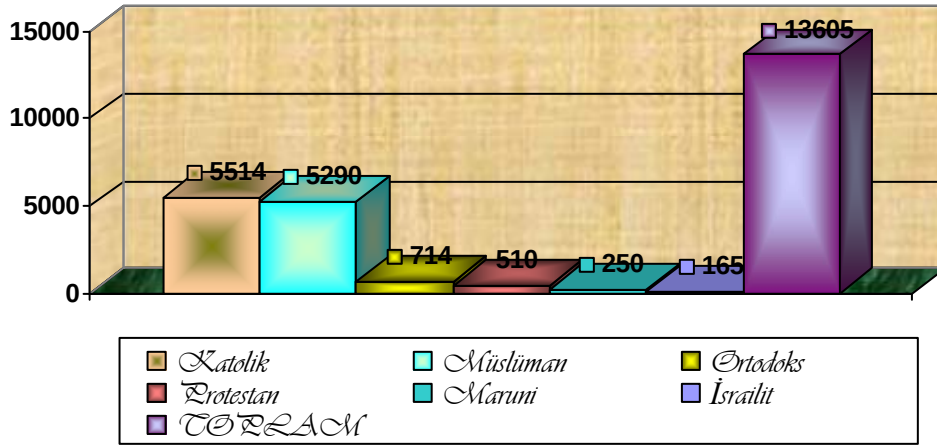
1911 yılında Arjantin'e Göçen Osmanlıların Etnik Kökenleri¹³⁶

Yukarıdaki grafikten anlaşılacağı gibi 1911 senesinde Osmanlı Devleti’nden en çok göç edenler 8198 kişi ile Suriyeliler (Cebel-i Lübnan dâhil) olmuştur. Bunu 5271 fert ile Türkler izlemiş, 209 kişi ile Doğulu Grekler, 96 fert ile Ermeniler, 30 kişi ile Arnavutlar, 10 kişi ile Makedonlar da az da olsa yurtlarını terk edenler kfilesine katılmışlardır. Bu arada etnik kökeni kayıtlara yansımamış pek çok insan da göçe dâhil olmuş bulunduğunu da belirtmek gerekir.

Sonuçta yalnızca 1911 yılında Osmanlı topraklarından toplam olarak 13.605 kişinin Arjantin topraklarına göç ettiği söylenebilir. Aşağıdaki grafikte de yine 1911 senesinde Arjantin’e göç eden Osmanlı İmparatorluğu tebaasının mensup olduğu dinler ve oranları sıralanmıştır:

¹³⁵ Sema Buz, *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik*, SGDD Yayınları, Ankara 2004, s. 76.

¹³⁶ Temel, *a.g.e.*, s. 44.

1911 yılında Arjantin'e Göçen Osmanlıların Dinleri¹³⁷

Üstteki grafikte 1911 senesinde Osmanlı Devleti sınırlarından Arjantin'e göç edenlerin dinleri verilmiştir. Bir önceki grafikte olduğu gibi toplamda 13.650 kişi sabit olup; etnik kimlik ile dini oranların farkı daha görünülür kılınmıştır. Osmanlı İmparatorluğu dâhilinden en çok Katolikler Arjantin'e gitmiş, onları 5290 kişi ile Müslüman nüfus takip etmiştir. 1911 verilerine göre Ortodokslar 714 kişi, Protestanlar 250 kişi ve Museviler 165 kişi ile göçerleri takip etmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nden yenedünyaya göç edenlerin büyük çoğunluğunun Hristiyan olması Cebel-i Lübnan ve Suriye'deki Hristiyan din adamlarınca da hoş karşılanmamıştır. Çünkü bölgeden göç eden cemaat yöredeki Hristiyan cemaatin azalmasına sebep olmaktadır. Yöre insanının, Hristiyan ruhban sınıfınca göç etmemeleri yolundaki telkinleri de işe yaramamıştır¹³⁸.

¹³⁷ Temel, *a.g.e.*, s. 47.

¹³⁸ Ramazan Işık, "Osmanlı'nın Son Dönemlerinde Marunîlerin Lübnan'da Bağımsız Bir Hristiyan Devleti Kurma Girişimlerinin Fikri Temelleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 15, sayı: 2, Elazığ 2005, s. 420.

<i>Žiraatçı:</i>	1897	<i>Marangoz:</i>	12
<i>inşaat Ustası:</i>	34	<i>Aşçı:</i>	61
<i>Berber:</i>	5	<i>Tüccar:</i>	914
<i>Kasap:</i>	5	<i>Terzi:</i>	132
<i>işçi:</i>	394	<i>Şoför:</i>	1
<i>Elektrikçi:</i>	3	<i>Demirci:</i>	3
<i>Mobilyacı:</i>	5	<i>Gündelikçi:</i>	7594
<i>Makinist:</i>	1	<i>Denizci:</i>	4
<i>Kadın Terzisi:</i>	45	<i>Tamirci:</i>	12
<i>Değirmenci:</i>	2	<i>Hizmetçi:</i>	172
<i>Fırıncı:</i>	2	<i>Dokumacı:</i>	134
<i>Resam:</i>	6	<i>Basmacı:</i>	1
<i>Ültücü:</i>	118	<i>Fıçıacı:</i>	1
<i>Dikrişçi:</i>	58	<i>Ayakkabıcı:</i>	34
<i>Diğer Meslekler:</i>	107	<i>Belirsiz</i>	1848
<i>Toplam:</i>			13.605

1911 yılında Arjantin'e göçen Osmanlıların Meslekleri'¹³⁹

Osmanlı Devleti'nden göç edip Arjantin'e yerleşen Osmanlı uyrukluların yaptıkları meslekler arasında ilk sırada gündelikçilik gelmektedir. Bunu çiftçilik 1897 kişiyle izlerken diğer meslek grupları birkaç yüz ile birkaç kişi arasında değişen ölçülerde tabloda yer almaktadır¹⁴⁰.

19. ve 20. yüzyıllarda Osmanlı Devleti bünyesinde büyük çapta yaşanan firar hadisesinin önüne geçmeye yönelik olarak Cebel-i Lübnan bölgesindeki Marunîlerin hayat standartlarını yükseltmeye yönelik adımlar atmayı düşünmüştür¹⁴¹. Devlet bu yolda Lübnan Marunîlerini bir nebze daha rahat

¹³⁹ Temel, *a.g.e.*, s. 50.

¹⁴⁰ Bali, *a.g.e.*, s. 60.

¹⁴¹ Işık, *a.g.m.*, s. 414.

geçimlerini kazanabilecekleri bölgelere göç ettirmeyi tasavvur etmiş¹⁴². Cebel-i Lübnan'ın ekseriyetle taşlık ve ziraata elverişsiz yapısı dolayısıyla bölgedeki nüfus yoğunluğunu işsizliği önlemek için merkezi hükümet Marunîleri; Adana, Halep ve Suriye'nin muhtelif bölgelerine iskân etmeyi düşünmüşse de Marunîlerle beraber gidecek Cizvit din adamlarının, yeni iskân olunan bölgelerdeki saf Müslüman halkın dini duygularında değişimler yaratacağı endişesiyle bu düşünce de akim kalmıştır¹⁴³.

Arjantin'e göç eden Osmanlı vatandaşları ile ilgili olarak Buenos Aires Baş Şehbenderliği de bazı önlemler almıştır. Arjantin'in âdetlerini ve yerel dillerini bilmeyen Osmanlı göçmenlerinin bazı vurguncular tarafından kandırıldığını anlayan şehbenderlik, 1912 yılı Ekim ayında Arapça, Türkçe ve Fransızca olarak bazı öğütler içeren evrak bastırarak, göçmenleri nakleden vapurlarla, acente hanelerine asılmasını sağlamıştır. Hariciye Nezareti'ne de gönderilen bu bildirilerin daha geniş çevrelere ulaştırılması ve duyurulması için Dâhiliye Nezareti, birimlerine tebligat göndermiştir¹⁴⁴.

Tüm bunların yanında Osmanlı Devleti, askerlik çağına gelmiş gençlerin yurt dışına gitmemesi için elinden geleni yapmaktaydı. Devlet, vatandaşlarının

¹⁴² Ramazan Işık, *Marunî Kilisesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003, s. 210.

¹⁴³ Genç-Bozkurt, a.g.m., s. 82.

¹⁴⁴ Bu dönemdeki Osmanlı Devleti'nin Buenos Aires Baş Şehbenderi Emin Arslan'ın imzasını taşıyan bir nasihatnamede bölgeye gelen Osmanlı vatandaşlarının gayet işine yarayacak öğütler içermektedir. Bu nasihatnameye göre: "Buenos Aires şehbenderliğinden Osmanlı muhacirlerine ihtar edilir. Arjantin'e gelen Osmanlı muhacirleri geldikleri yerin adet ve ahvali ile lisana vakıf olmadıkları cihetleriyle ötekinin berikinin hile ve tuzaklarına düşerek birçok zarara ve ziyana uğramaktadırlar. Osmanlı baş şehbender hanesi bunun önünü almak için elinden geleni yapmakta bir dakika bile hali kalmamış ise de yinede birçokları suret-i haktan korunan yalancı, dolandırıcı; dostların bir kısmı da sahte tercümanların ellerine düşerek bir çaresiz kalıncaya kadar soyulmaktadırlar. Vatandaşların bu gibi felaketlere uğramamaları için (...) vapur karaya yanaşınca vapura Türkçe, Arapça bilir bir tercüman gelir bunun vazifesi Osmanlı muhacirlerine lazım gelen malumatı vererek hizmet etmektir. Adettir bu vazifeyi bir tercüman, vatandaşlarından hiçbir bedel talep etmeksizin ifa eder. Muhacirin yanaştığı yerin karşısında muhacirlere mahsus bir otel bulunur. Herkesin buraya inmeye ve hiçbir bedel vermeye mecbur olmaksızın bu otelde yiyip içmeye ve yatıp kalkmaya hakkı vardır. (...) Teba-i Aliye'den Arjantin'e gelecek olan Osmanlılar ihtar-ı atıyyeye dikkat etmelidirler.

1.Tercümanlardan başka kimseye itimat etmemek,

2.Ötekinin berikinin sözüne inanarak şehirde bilmedikleri otellere inmemek,

3.Herkesin verdiği işi mahiyetini anlamadan kabul etmemek,

4.Gideceği yerin adresini tercümana söylemek ve herkese emniyet etmemek. Bütün bu ihtarata rağmen tuzağa düşen kimseler olursa bunun müsebbiplerinin isimleriyle adreslerini öğrenmeye gayret etmek. Konsoloshane bunlar hakkında lazım geleni yapmakta kusur etmez." denilmiştir. BOA. DH. HMŞ. 9/51.

askerlik şartını yerine getirmeden yurt dışına çıkmasını istemiyor, yurt dışında olup askerlik çağına gelenler ise şehbenderlikler aracılığıyla durumdan haberdar ediliyordu. Yurt dışında bulunup askere gitmesi gerekenlerden bu çağrıya uyup gelmeyenlerin tekrardan Osmanlı topraklarına ayak bastıklarında gereken yasal ceza ne ise uygulanacağı bildiriliyordu. Bunu yanı sıra taşralarda göçü teşvik edenlere karşı halkın bu gibi insanlara itibar etmemesi yönünde hazırlanmış yazılar resmi ya da sivil çeşitli yerlere asılmaktaydı¹⁴⁵.

Burada yeri gelmişken değinmek gerekir ki Osmanlı tebaasından yurt dışına göç edilmesi kimi zaman çeşitli faydalar da sağlamıştır. Göç eden Osmanlı vatandaşlarının memleketlerinde yaşayan ailelerine gönderdikleri paranın bölge ekonomisine olan katkısı çok geçmeden Osmanlı yönetimi tarafından fark edilmeye başlanmıştır. Arjantin’de bulunan Cebel-i Lübnanlıların 1889’da banka ve sarraflar vasıtasıyla bölgeye ayda yaklaşık 5.500 İngiliz Lirası göndermeleri ve bu durumun o dönem için Cebel-i Lübnan ekonomisine büyük katkı sağlamakta olması Osmanlı Devleti’nin göç konusunda daha esnek bir politika izlenmesine yol açmasını sağlamıştır. Ancak bu faydasına rağmen Osmanlı vatandaşlarının yurt dışına çıkmaları devlet için genel olarak bir problem teşkil etmiştir¹⁴⁶.

Osmanlı ülkesinden Arjantin’e ve diğer ülkelere yapılan göç Osmanlı Devleti için genellikle sakıncalı durumlar doğurmuştur. Bu konuda İstanbul’u korkutan en elzem sorun askerlik yapacak insan sayısının azalmasıydı. Nitekim evvela Gayri Müslimler arasında başlayan göç etme temayülü Müslüman nüfusa da yansımıştı. Osmanlı genelkurmayı birçok kez hükümete gönderdiği yazılarda mevcut Müslüman gençlerin göç etmesi şöyle dursun; askerlik yapmaktayken firar edip yurt dışına çıkan gençlerden yakınırlı olmuştur.¹⁴⁷ Osmanlı Devleti’nin Müslüman nüfus içerisinde yurt dışına çıkışları istememesinin bir diğer nedeni de yurt dışına çıkan Müslümanların gittikleri yerlerin adet ve törelerini benimsemeleri hatta oralarda dinlerini de değiştirmeleriydi.

¹⁴⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hariciye Nezareti Siyasi Evrakı (BOA. HR. SYS.) 69/12.

¹⁴⁶ Genç-Bozkurt, a.g.m., s. 94.

¹⁴⁷ BOA. A. MTZ. CL. 1/37.

Osmanlı hükümeti firar faaliyetlerinin sonlanması için hâlihazırda yapılmakta olan Anadolu demiryolu hattını göstermiş, bu hat tamamlandığında Anadolu'da bolluk ve refahın hâsıl olacağını binaenaleyh artacak iş imkânları sayesinde halkın yurt dışına çıkmasına gerek kalmayacağını vurgulamıştır¹⁴⁸.

Osmanlı Devleti'nin göçlere mani olmak için çabalamasının sebeplerinden belki de en önemlisi de yeni dünyaya giden tebaa-i aliyyenin gittikleri topraklarda kimi zaman en berbat ve pis işlerde çalışmak zorunda kalarak, önce bu memleketlere karşı besledikleri ümitlerini sonra da sıhhatlerini kaybederek perişan olmuş vaziyette; geri dönmek için Osmanlı şebenderliklerine başvurmalarıydı. Devletin de tebaasının hamisi olma sıfatıyla bu tarz başvuruda bulunan vatandaşlarını memleketeye geri getirmesi neticesinde hazineden yaptığı yüksek masraflardır¹⁴⁹.

Neticede Osmanlı coğrafyasından yenedünyaya yapılan göçler ister resmi kanallardan isterse de firar şeklinde vuku bulsun devlet için neredeyse tamamen emek, iş gücü, asker ve para kaybıyla sonuçlanıyordu. Yurt dışına çıkanların memleketlerine yegâne yararı gittikleri ülkelerde zengin olabilen kimi Gayri Müslimlerin sonradan memleketlerine gelerek yatırım yapmalarıydı. Yalnız bu pek az vaki olan bir durumdu. Osmanlı ülkesinden her ne şekilde göç ederlerse etsinler yurt dışına çıkan ve o memleketlerde bir şekilde dikiş tutturabilenler çoğu zaman işlerini yürütmek maksadıyla haklı olarak, gittikleri yerlere yerleşmiş ve yeni ülkelerini benimsemişlerdir¹⁵⁰.

Buenos Aires Baş Şebenderliği'nin 1921 yılında Hariciye Nezareti'ne göndermiş olduğu bir tahriratta, Arjantin'e göçmen gönderen bazı Osmanlı şehirlerinin adları yer almaktadır. Şebenderlik, 1920 yılı Ağustos başından

¹⁴⁸ BOA. A. MTZ. CL. 1/37; BOA. HR. SYS. 69/12.

¹⁴⁹ BOA. DH. MKT. 2123/130.

¹⁵⁰ Yurt dışına çıkıp zengin olan Osmanlı tebaasının tamamına yakını Musevi veya Hıristiyan ahalidendir. Çünkü bu insanlar Osmanlı Devleti içerisinde yaşarken de zaten zanaat ve ticaretle meşgul olan kimselerdi. Gittikleri yeni ülkelerde kuvvetli bağlantıları ve sermayeleri vardı. Aynı zamanda da ticari düşünce yapısına maliktiler. Bu sebeplerle gittikleri yerlerde perişan olmadılar. Yeni ülkelere giden Müslüman ahalî ise şanslı ise oralarda ziraatla uğraşarak geçimini sağlayabildi. Talihi yaver gitmeyenlerse sefil olarak yaşamaya çalıştılar. Bali, *a.g.e.* s. 118

Aralık ayı sonuna kadar olan süre içerisinde, Buenos Aires'te ikamet edip Arjantin dışına çıkmak isteyenlere vermiş olduğu pasaportların müfredatını gösterir bir liste hazırlamıştır. Yirmi kişiden oluşan bu listede kendilerine pasaport verilen kişilerin pasaport veriliş tarihleri, ad ve soyadları, Osmanlı Devleti'nin hangi şehrinde geldikleri, yaşları, Buenos Aires'teki ikamet adresleri ve gitmek istedikleri ülkeler ve şehirler yer almaktadır. Listeye göre, dördünün İzmir, dördünün Kayseri (Ankara), ikisinin Harput, yedisinin İstanbul, birinin Suriye, birinin Aydın, birinin de Kaprıl'den göç ettiği anlaşılmaktadır¹⁵¹.

¹⁵¹ Temel, *a.g.e.*, s. 42.

II. BÖLÜM

İKİ DEVLET ARASI İLİŞKİLER

A-OSMANLI İMPARATORLUĞU İLE ARJANTİN CUMHURİYETİ RESMİ İLİŞKİLERİNİN BAŞLAMASI

Arjantin Cumhuriyeti'yle Osmanlı İmparatorluğu'nun kurdukları ilişkiler yoğun olarak üç kısımda incelenebilir. Bunlar: sosyal, ticari ve siyasi ilişkilerdir. Osmanlı Devleti ile Arjantin ilişkilerini başlatan hadise, Arjantin'in Paris büyük elçisi Balkari'nin 21 Temmuz 1870 tarihinde Osmanlı Devleti'nin Paris elçiliğine bir mektup yazarak ülkesinin, Osmanlı Devleti'nin bazı şehirlerinde konsolosluklar açmak arzusunu bildirmesiyle olmuştur. Osmanlı Devleti, Balkari'nin ve dolayısıyla Arjantin Cumhuriyetinin bu arzusunu müspet karşılamış; ama iki ülke arasında konsoloslukların açılabilmesi için karşılıklı görüşmeleri ve ilişkileri düzenleyecek bir dostluk ve ticaret antlaşması imzalanmasının lazım geldiği cevabı vermiştir.¹⁵² Bu itibarla Arjantin'in Paris büyük elçisi Balkari, böyle bir antlaşma imzalanması için ülkesinin hazır olduğunu bildirmiş ve çalışmalara başlamıştır¹⁵³.

İki ülkenin dostluk ve ticaret antlaşmasını hazırlamak ve bu konuda ayrıntıları halletmek amacıyla Arjantin Cumhuriyeti ve Osmanlı Devleti Paris sefirlerini bu işe memur etmişlerdir.¹⁵⁴ Paris'teki Osmanlı elçiliği, imzalanması düşünülen ahitnameye esas olması bakımından daha önce Portekiz'le imzalanan¹⁵⁵ ahitnamenin bir suretini Arjantin'in Paris elçisine göndermiştir. Ancak antlaşmanın koşullarını inceleyen elçi, bunun ülkesi açısından uygulanılabilirliğinin olmadığını bildirerek Osmanlı elçiliğine Arjantin ile İspanya

¹⁵² BOA. HR. SYS. 10/1890.

¹⁵³ Atakan, a.g.m., s. 4.

¹⁵⁴ BOA. İrade-i Hariciye (BOA. İ. HR.) 246/14640.

¹⁵⁵ Aynı yüzyılda diğer bir Güney Amerika ülkesi olan Brezilya ile de ilişkiler kurulmaya başlanmıştır. BOA. İstanbul Murahhaslığı (BOA. İ. MR.) 0011.

arasında daha önceden imzalanmış olan bir antlaşmanın metnini göstermiş ve bunun esas alınmasını teklif etmiştir. Osmanlı Devleti bu metni inceleyerek ufak tefek değişiklikler yaparak uygulanabileceğini bildirmiştir.¹⁵⁶ İki ülke arasında 1872’de imzalanan bu antlaşmanın maddeleri şunlardır:

1. Arjantin Cumhuriyeti ve Osmanlı Devleti mütemadiyen dostluk içerisinde bulunacaklardır.
2. İki devletin de topraklarında tüccarlar -karşılıklılık çerçevesinde-¹⁵⁷ serbest ticaret yapılabilecek, tarafların vatandaşları birbirlerinin topraklarında gemi ve yükleriyle diğer ülkelerin gemilerinin girmelerine müsaade edilen tüm liman, sahil ve akarsulara güvenle ve serbestçe gidip gelebileceklerdir. Ayrıca oralarda kalabilecek, oda ve dükkân tutabilecekler, her nevi ticari emtiayı alıp satabileceklerdir. Taraflar; posta, tüccar ve harp gemilerinin girmesine müsaade edilen bütün liman, sahil ve akarsularda güvenle seyredebilecek, demirleyip lüzumlu olan her çeşit tamiratını yapabilecek ve tüm bunları yaparken yerel gelenek ve yasalara uygun davranacaklardır.
3. Taraflardan birinin ticaret ve seyahat hususlarına diğer bir devlet halkına vermiş olduğu/verebileceği her nevi izin, muafiyet ve haklar aynı şekilde bu antlaşmaya imza koyan tarafların halklarını da kapsayacaktır. Bahse konu haklar diğer devlet tebaalarına karşılık beklemeksizin verilmişse şu anda imzacı olan devletlerin tebaalarına da bedelsiz verilecektir.
4. Taraflardan birinin doğal veya sanayi ürünleri diğerinin ülkesine ithal edildiği vakit, bahse konu üründen diğer yabancı ülkelerin

¹⁵⁶ Temel, *a.g.e.*, s. 15.

¹⁵⁷ Osmanlı İmparatorluğu ile Arjantin’in imza ettikleri antlaşmalardaki bu “karşılıklılık esası” hususu başlı başına üzerinde durulması gereken bir konudur. Çünkü Arjantin Devleti, Osmanlıların diğer ülkelere verdiği kapitülasyonları almayan ilk ülkedir. Bu konu ilerleyen sayfalarda ayrıntılı olarak işlenmiştir.

aynı türden ürününden ne kadar vergi alınıyorsa o kadar vergi alınacaktır. İhracatta da aynı kaide geçerlidir. Bunun yanı sıra başka ülkelerin kimi ürünlerini kapsayan ithalat ve ihracata yönelik bir yasaklama olmadıkça, bu antlaşmaya imza koyan iki ülkenin benzer mallarının ithal ve ihraç edilmesine asla yasak konamaz.

5. Taraflar birbirlerinin kara sularında, sahil ve limanlarında ihracat ve ithalatta bulunurlarken ihtiyaç hâsıl olması halinde yol kılavuzu, aydınlatma, kaza kurtarma vb. hizmetler talep edebileceklerdir. Bunun içinde yardım alan gemiler, her iki devlette belirlenen birbirinin aynı ücreti vereceklerdir.
6. Bu antlaşmada bulunan her iki ülke, gemileri aracılığıyla birbirlerinden yapılacak ithalat ve ihracatta ödenecek vergi ile indirim ve ikramiye eşit olacaklardır.
7. Arjantin kanunları gereğince Arjantin gemileri, Osmanlı kanunları gereğince Osmanlı Devleti gemileri kabul edilen tüm gemiler, bu sözleşme maddelerine ait muamelelerde bu adlar ve sıfatlarla tanımlanacaklardır.
8. Arjantinli tüccarlar ve kaptanlar Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki her türlü işlerini isterlerse kendileri, isterlerse de tuttıkları adamlar vasıtası ile gödürebileceklerdir. Kendileri, Osmanlılarca benzeri işlerde çalıştırılan adamlardan başkalarını kullanmaya ve söz konusu adamlara Osmanlıların layık gördükleri maaş ve ücretten fazlasını vermeye zorunlu tutulmayacaklardır. Tacirler ülkenin yasalarına ve yerel örfilere uymak kaydıyla Osmanlı ülkesine ithal ve ihraç edilen bütün eşyaları dilediğince pazarlamakta serbesttir. Bu haktan Osmanlı uyruklular da Arjantin Cumhuriyeti'nde her halde ve her şekilde yararlanabilirler. Osmanlı ve Arjantin vatandaşları şahsen ve mülken birbirlerinin toraklarında tam manasıyla koruma altında olacaklardır. Herhangi bir şikâyetlerinde de birbirlerinin mahkemelerine girip haklarını

talep etme, avukatlık ve benzeri gibi işlerde istedikleri kişilerle birlikte anlaşabileceklerdir.

9. Gemileri yüklenmesi, malların emniyeti gibi; liman zabitanına ve korumasına dair işlerde ve her türlü emlakın alım-satım, değiştirme, vasiyet, hibe gibi işlerde tarafların uyrukları “en çok gözetilen” devletlerin uyrukları gibi hak ve imtiyaz ile muafiyetlere sahip olacaklardır. Osmanlı Devleti’ndeki Arjantinliler ile, Arjantin’de ikamet eden Osmanlılar askerlik hizmetinden ve zorunlu borçlanma ile askeri ianesinden muaf olacaklardır. Mamafih yerli halkın yükümlü olduğundan maada resim vermeye de asla zorunlu tutulmayacaklardır.
10. İki ülkeden her biri diğer taraf memleketinden hangi mahalle olursa olsun oradaki ticaretini korumak amacıyla konsoloslar tayin edebilecek; fakat bu konsolosların görevlerine başlamadan önce memuriyet sıfatlarının, usul üzerine olarak mahalli hükümet tarafından tanınması gerekecektir. Taraflar istedikleri mevkileri konsolos ikamesinden müstesna tutabilecekler, konsoloshanelerinin evrak ve kayıtlarını her türlü saldırıdan koruyacaklar, memurlarına hiçbir bahane ile zapt ve müdahale ettirmeyeceklerdir. Arjantin Cumhuriyetinde ikamet edecek Osmanlı şebenderleri en çok gözetilen ulusların aynı rütbeden olan konsoloslarının sahip oldukları aynı imtiyazlara ve muafiyetlere malik olacakları gibi, Osmanlı Devleti’nde bulunacak Arjantin konsolosları da aynı rütbeden olan diğer devlet konsoloslarının sahip oldukları imtiyaz ve muafiyetlere malik olacaklardır.
11. Bu antlaşmaya imza koyan iki ülke arasında ticaretin sağlamca yapılabilmesi için, eğer taraflar arasındaki dostluk ve ticaret ilişkilerinin bir şekilde kesintiye uğraması vaki olursa veya bir savaş halinde, imzacı devletlerden birinin diğer devletin topraklarında ikamet eden uyrukları, yasalara karşı hareketlerde bulunmadığı takdirde önceden olduğu üzere o ülkedeki

yerleşmeleri ve ticaretlerini aynen devam ettirebileceklerdir. Her türlü emanette bulunan eşyalarına el konulmayacak ve de kendilerinden o memleketin ahalisinden aynı cinsteki malı veya mülkü için verdikleri vergiden başkaca bir meblağ istenmeyecektir.

12. Tarafların birbirlerinin memleketlerinde yaşayan vatandaşlarının kendileri, mülkleri ile tüm malları, o ülkenin hükümetince tam korumaya sahip tutulacaktır. Bunun yanı sıra birbirlerinin ülkelerinde ikamet eden vatandaşlar kaldıkları yerin adetlerine riayet ettikleri sürece kendi dini ayinleri ile ilgili törenlerinin ifasında serbest olacaklardır.

13. Bu sözleşme bu günden itibaren on yıl yürürlükte kalacak, on yıldan sonra taraflardan birinin, öbürüne antlaşmanın devam etmesini istemediğini söylemesi üzerine, işbu antlaşma belirttiği tarihten itibaren bir sene daha geçerli tutulacaktır. Bu antlaşmanın maddeleri Osmanlı Devletinin Avrupa ve Asya kıtalarıyla Mısır'da ve Afrika'da Osmanlı'ya tabii diğer yerlerde, Sırbistan'da ve Memleketeyn'de yürürlükte olacaktır.

14. Bu antlaşma taraflarca onaylanacak ve imza tarihinden sonraki on iki ay çerçevesinde Paris'te teati olunacaktır¹⁵⁸.

İki devlet arasında imzalanan bu dostluk ve ticaret antlaşması her ne kadar Arjantin ile Osmanlı Devleti arasında resmi ilişkileri başlatmış olsa da¹⁵⁹ bu ilk muahedenamenin imza edildiği 1872 tarihinden neredeyse 20. yüz yıla kadar iki ülke arasında münasebet istenilen düzeye asla ulaşmamıştır. İki ülke arasında ilişkilerin ilerletilebilmesi için açılması zaruri olan şebhenderliklerin yukarıdaki antlaşmanın teatisinin üzerinden uzun zaman geçmesine rağmen hala açılmamış olması durumu; -biraz da şans eseri olarak- Osmanlı İmparatorluğu'nun Sidney (Avustralya) başkonsolosu Halil Mansur Efendi'nin 23 Aralık 1899'da hariciyeye

¹⁵⁸ BOA. İrade-i Hariciye (BOA. İ. HR.) 15264/1, 2, 3.

¹⁵⁹ Konsolosluk protokolünün teati olduğuna dair: BOA. DH. HMS. 9/51.

yazdığı yazı üzerine son bulmuştur. Halil Mansur Efendi, Hariciye nezaretine gönderdiği dilekçesinde: ticari işlerini takip etmesi lazım geldiği için bundan böyle Sidney’de oturamayacağını Buenos Aires’te ikamet etmesinin gerektiğini bu saikle İstanbul’dan, görev yerinin Sidney’den Buenos Aires’e nakledilmesini talep etmiştir. Bu vesileyle tekrardan hareketlenen Arjantin-Osmanlı münasebetleri bundan yaklaşık on yıl sonraya kadar yine geniş çaplı bir sükût dönemine girecektir¹⁶⁰.

20. yüzyıla gelindiğinde ve özellikle II. Meşrutiyetten itibaren Buenos Aires’te bir elçilik açılması hakkında Osmanlı hükümetine daha yoğun istekler gelmeye başlamıştır. Buna sebep olarak Arjantin’e göç eden Osmanlı vatandaşı sayısının yaklaşık 60.000 olması ve önceden bu ülkeye göç etmiş olan eski nahiye müdürlerinden Habibullah adlı bir şahsın, 1908 ‘de Hariciye Nezareti ile Sadaret’e birer dilekçe göndermesi etkili olmuştur. O, Arjantin’de bulunan Osmanlı vatandaşlarının hukuk ve menfaatlerinin korunabilmesi için fahri bir şehbenderliğin açılmasını, kendisinin de şehbender olarak atanmasını istemiştir.¹⁶¹ Ayrıca 1909 yılının ilk aylarında Arjantin Cumhuriyeti’nde günden güne artmakta olan Osmanlı uyrukluların haklarını korumak ve iki devlet arasındaki ticari ilişkileri de geliştirmek maksatlarıyla şehbenderlik açılması meselesini, Osmanlı Devleti’nde ikinci meşrutiyetten sonra açılan, meclis-i mebusandaki Beyrut mebusu Süleyman Elbostani gündeme getirmiştir. Elbostani 17 Mart 1909’da mebusan meclisine sunduğu önergede, İkinci meşrutiyet evvelinde Halep, Suriye, Beyrut ve Cebel-i Lübnan ve çevresinden göç edenlerin, memleketlerine avdet etmelerinin sağlanmasını ve yeni yapılacak olan göçlerin durdurulabilmesi için bir

¹⁶⁰ İki ülke arasındaki ilişkilerin on sene gibi uzun bir dönem kesintiye uğramasının en büyük sebebi Osmanlı Devleti’nin Arjantin’de şehbenderlik açmadan evvel; ancak devletler genel hukuku çerçevesinde ve -kesin olarak- karşılıklılık esasına dayalı bir antlaşma imzalamaya razı olacağını bildirmesi sebebiyleydi. Osmanlı Devleti, Arjantin Cumhuriyeti’nin Osmanlı ülkesine tayin edeceği konsolosların eski antlaşmaların Batılı devletlere tanıdığı haklardan (kapitülasyonlar) yararlanmaya kalkışmayacaklarına dair ısrarlı bir tutum içine girmişti. Bu tutum sadece Arjantin’e karşı değil, artık 20. yüzyılda konsolosluk ve ticaret antlaşmaları imzalanan tüm diğer devletlere de uygulanacaktır. Temel, *a.g.e.*, s. 21.

¹⁶¹ Temel, *a.g.e.*, s.22.

komisyon kurulmasını; ayriyeten Buenos Aires'te şehbenderlik açılmasını teklif etmiştir¹⁶².

Bu dönemde Osmanlı Devleti'nden Arjantin Cumhuriyeti'ne yönelik yoğun şekilde bir göç dalgası mevzu bahistir. Gerçi 19.yy.ın sonu ile 20. yy.ın başlarında tüm dünyada yaşanıyor olan küresel göç dalgasında Osmanlı vatandaşlarının da bir yerinin olmaması düşünülemezdi. Ancak Osmanlı göçmenlerinin yerleşmek için en ziyade tercih ettikleri ülkelerden birisi Arjantin'di¹⁶³. Çünkü Arjantin ülkesinin geri kalmışlıktan kurtulabilmesi için Eski Dünyadan ve özellikle de Kuzey Avrupa'dan ülkesine yapılacak göçleri olabildiğince teşvik ediyordu. Arjantin ticaret ve sanayisinin, buralardan gelen ve kapitalist kafa yapısında bulunan insanlarca geliştirilebileceği fikri güdülüyordu.

Arjantin Cumhuriyeti, ülkesine gelmesi için her ne kadar Avrupalı göçmenleri istiyorsa da ülkede gelişmekte olan ziraat ve ziraat endüstrisi için, toprak işlerinden anlayan Orta Doğulu göçmenlere de kapılarını açmıştır¹⁶⁴. Bu bağlamda Osmanlı Devleti içersinden Arjantin'e yoğun göçler yaşanmış, ülkede Osmanlı nüfusu günden güne artmıştır¹⁶⁵.

Buenos Aires'te ikamet etmekte olan itibarlı birçok Osmanlı vatandaşı 1909 yılı Martı'nda El-Mahadi adlı bir kişinin şehbender atanması için Osmanlı Hükümeti nezdinde girişimlerde bulunmuşlardır. Galata'da ikamet eden dava vekili Konstantin Kaposi de Buenos Aires'te dava vekilliği yapan Arjantin eski Hariciye Nazırı Doktor Ziyalosi adına 13 Eylül 1909 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderdiği arzuhalde, Arjantin'deki Osmanlı vatandaşlarının ticari işlerinin genişlemesi nedeniyle haklarının, tüccarların işlerinin takip ve "statü-personel" işlemlerine ait hususların düzenlenmesi yoluyla korunabileceğini

¹⁶² BOA. Hariciye Nezareti Mütnevvia (BOA. HR. MTV.) 138/13.

¹⁶³ Kadir Özdamarlar, "Arjantin'deki Develi'ler", *Çağdaş Develi Gazetesi Resmi Web Sitesi*, <file:///E:/Arjantin%E2%80%99deki%20Develi%E2%80%99ler.htm>

¹⁶⁴ Zafer Özcan, "Güney Amerika'daki Kayıp Osmanlılar", *Aksiyon Dergisi*, 26.06.2006 tarihli makale, <file:///E:/G%C3%BCney%20Amerika%27daki%20Kay%C4%B1p%20Osmanl%C4%B1ar.htm>

¹⁶⁵ Hayrettin Turan, "Osmanlı Topraklarından Latin Amerika Ülkelerine Göçen Yüz Binlerce Türk Kökenini Unutmadı", *Türkiye Gazetesi*, 22.11.2010 tarihli haber, <file:///E:/T%C3%BCrkiye%20gazetesi.htm>

belirttikten sonra bu ülkede mutlaka bir Osmanlı Konsülatosu açılmasını istemiştir¹⁶⁶.

Bu istekleri değerlendiren hükümet, Uruguay'ın Montevideo kentinde binlerce Ermeni ve Suriyeli Osmanlı vatandaşının bulunduğunu da göz önüne alarak Buenos Aires'te bir şehbenderlik açılmasının uygun olacağına ve fasılalarla on yıldır devam edip bir türlü sonuçlandırılmayan görüşmelerin hızlandırılmasına karar vermiştir. Bu kararda Arjantin Hükümeti'nin, Osmanlı Devleti'nin ülkesinde şehbenderlikler açabileceğini ve Osmanlı Devleti'ne atayacağı konsolosların eski antlaşmaların sağladığı haklardan yararlanmaya çalışmayacaklarını bildirmesi de etkili olmuştur¹⁶⁷.

Hariciye Nezareti, Meksika, Arjantin, Uruguay, Kolombiya ve Şili'de sayıları 150.000'i geçen Osmanlı vatandaşının hak ve hukuklarının korunabilmesi için sözleşme akitleri imzalanmasını içeren bir tezkereyi Meclis-i Vükelâ'ya sunmuş, Meclis-i Vükelâ da derhal bu kişilerin ticaret amacıyla mı, yoksa memleketlerinden firar şeklinde mi gittiklerinin, gittikleri yerlerde ne şekilde yerleştiklerinin, nerelerde yoğun olarak bulunduklarının, fahrî şehbenderlik görevinin ne şekilde ve kimler tarafından yürütülebileceğinin etraflıca araştırılmasını isteyen bir karar almıştır¹⁶⁸.

Hukuk Müşavirliği İstişare Odası, imtiyazlar tanıyan eski antlaşmaları çağrıştırmaması için olsa gerek iki ülke arasında imzalanması planlanan itilâf sözleşmesinin bir muahedename şeklinde değil, nota teatisi veya iki ülkenin Roma'daki elçileri tarafından imzalanmış beyanname tarzında olabileceğini, böylece tasdiknameler teatisine de gerek kalmayacağını bildirmiştir. Taraflar böyle bir sözleşmenin yürürlük süresini belirleme veya altı ay önceden birbirlerine muhtıra tebliği suretiyle beyanname hükümlerini askıya alma yetkisine de sahip olacaklardır¹⁶⁹.

¹⁶⁶ BOA, HR. MTV. 138/9.

¹⁶⁷ Temel, *a.g.e.*, s. 20.

¹⁶⁸ BOA, HR. MTV. 138/11.

¹⁶⁹ BOA. HR. İM. 132/51, 14 Şevval 1330.

1909 yılı içerisinde iki ülkenin Roma elçileri arasında sürdürülen görüşmelerde ilerlemeler kaydedilmiş ve Osmanlı Devleti'nin Buenos Aires'te, Arjantin'in de Kahire, Port Said ve İskenderiye'de şebhenderlikler açabilecekleri kararlaştırılmıştır. Roma Elçiliğinden 17 Nisan 1909 tarihinde Hariciye Nezaretine gönderilen 149 numaralı tahriratta, Osmanlı ve Arjantin diplomatlarının görev, yetki ve konumlarını belirleyen dört maddelik taslak bir metne yer verilmiş, Nezaret'ten bu metnin uygun görülüp görülmediğinin ve Osmanlı elçisine protokol akdi için izin verilip verilmeyeceğinin bildirilmesi istenmiştir¹⁷⁰.

Nezaret, diğer antlaşma metinlerinde olduğu gibi Sadaret'e ve Padişaha onaya arzdan önce 23 Nisan'da Hukuk Müşavirliği İstişare Odası'nın metinle ilgili görüşünü istemiştir. Dört maddelik taslak metni inceleyen İstişare Odası, metni Avrupa devletleri genel hukuku kurallarına ve karşılıklılık esasına uygun bulmakla birlikte, süresiz akdedilen bu tür sözleşmelerin feshine ve değiştirilmesine gerek görüldüğünde pek çok zorluklar ortaya çıktığı gerekçesiyle protokole, teati tarihinden itibaren on yıl yürürlük süresi konulmasını, bu sürenin sonunda taraflardan her birinin feshe yetkili olduklarını, fesih tarihinden itibaren bir yıl daha yürürlükte kalacağını, feshedilmemesi durumunda da bir yıl için yenilenmiş gözüyle bakılacağına ilişkin fıkra eklenmesini tavsiye etmiştir.

Hukuk Müşavirliğinin önerileri doğrultusunda Arjantin'in Roma'daki elçisiyle sürdürülen görüşmelerde metne son şekli verilmeye çalışılırken Arjantin elçisi metne konsolos atanacak mahaller arasına Mısır ve civarı tabirinin, Mısır dışındaki konsolosların görev ve yetkileri için de Avrupa genel hukuku yerine, devletler hukuku genel kuralları tabirlerinin konulmasını teklif etmiş, ancak Osmanlı elçisi, karşılıklılık esasına dayalı bir sözleşmede Mısır adının ayrıca yer almasına gerek olmadığı, devletler hukuku tabirinin de devletlerarası ilişkilerde kapitülasyonlar konusunda bazı istisnalar tanıdığı gerekçesiyle kabul etmemiştir.

¹⁷⁰ BOA. Bab-ı Ali Evrak Odası (BOA. BEO.) 303693/4050, 24 Cemaziyelevvel 1330.

Görüşmelerden sonra son şeklini alan protokol metni, Hariciye Nezareti tarafından tezkere halinde 1 Haziran 1909'da Sadaret'e, 28 Kasım'da da Sadrazam ve Meclis-i Vükelâ'nın teklifi ile Meclis-i Umumi'ye ve Padişahın onayına sunulmuştur. 1 Aralık 1909'da Padişah tarafından da uygun görülen metinde, konsolosluk protokolü için Osmanlı Devleti adına Roma Büyükelçisi Hüseyin Kazım, Arjantin adına da bu ülkenin Roma'daki Fevkalade ve Murahhas Elçisi Roque Saenz Pena'nın murahhas tayin edildikleri belirtilmektedir. Meclis-i Vükelâ 2 Haziran 1910 tarihinde, Arjantin-Osmanlı konsolosluk protokolünün imza ve teatisi¹⁷¹ için Osmanlı Devleti'nin Roma Elçiliği'ne tebligatta bulunulmasına karar vermiştir¹⁷².

Hüseyin Kâzım ve Roque Saenz Pena tarafından 11 Haziran 1910 tarihinde imzalanan ve Fransızca ve Türkçe olarak kaleme alınan protokol metninin girişinde her iki ülkenin, birbirlerinin memleketlerinde konsolosluklar açarak aralarındaki ticari ilişkileri genişletmek arzusunda oldukları belirtildikten sonra, dört maddeden oluşan şu hükümlere yer verilmiştir:

1. Osmanlı Hükümeti ile Arjantin Cumhuriyeti, kendi memleketlerinin diğer bir hükümetin aynı düzeydeki memurlarının kabul olunduğu bütün kısımlarıyla mülhakat ve tevabiindeki (merkeze bağlı olan yerler) limanlarla ticari merkezlerin tamamına genel konsoloslar, konsoloslar ve konsolos vekilleri tâyin etmek hakkını birbirlerine karşılıklı olarak bahşederler ve verirler.
2. Osmanlı baş şebenderleri ile şebenderleri ve şebender vekilleri Arjantin'de ve Arjantin genel konsolosları ile konsolosları ve konsolos vekilleri Osmanlı ülkesinde devletler genel hukuku usul ve kurallarına ve tam karşılıklılık esasına uygun olarak görevlerini yapacaklardır. Şurası kesinlikle kararlaştırılmıştır ki Arjantin

¹⁷¹ “Türkiye-Arjantin İkili İlişkileri”, *Türkiye Cumhuriyeti Buenos Aires Büyükelçiliği Resmi İnternet Sitesi*, <http://buenosaires.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=127371>

¹⁷² BOA. Hariciye Nezareti. Hukuk Müşavirliği. İstişare Odası (HR. HMŞ. İŞO.) 19/10, 10 Ağustos 1327; BOA. BEO. 303693/4050, 24 Cemaziyevvel 1330.

Hükümetimin Osmanlı ülkesinde bulunacak genel konsolosları ile konsolosları ve konsolos vekilleri, eski antlaşmalar nedeniyle bazı devletler konsolos memurlarının Osmanlı ülkesinde halen yararlanmakta oldukları istisna usulünden hiçbir durumda ve hiçbir bahane ile yararlanamayacaklardır.

3. İşbu konsolosluk protokolü, tasdiknamelerin teati gününden itibaren on sene süreyle yürürlükte olacak ve bu sürenin sonunda iki taraftan biri bu protokolün hükümsüzlüğünü ilân edinceye kadar yürürlükte kalacaktır. Hükümsüzlüğü ilân edildiği takdirde protokol bir sene daha yürürlükte kalacaktır.
4. İşbu protokol, her iki hükümet tarafından olabildiğince hızlı bir şekilde onaylanacak ve tasdiknameler Roma'da Osmanlı Devleti ile Arjantin Elçilikleri arasında teati kılınacaktır. Tarafların murahhasları bu protokolü imzalayıp kendi mühürleriyle mühürlemişlerdir. Bu protokol iki asıl nüsha olarak 11 Haziran 1910 tarihinde Roma'da düzenlenmiştir.¹⁷³

Protokol sonrası ilişkilerde yer yer ortaya çıkan anlaşmazlıklar ise Arjantin ve Osmanlı konsoloslarının görev alanlarını ve haklarını geniş tutmak istemelerinden kaynaklanmıştır. İstanbul'daki Arjantin konsoloslu, 14 Mart 1911 tarihinde bazı ülkelerde uygulanmakta olan, “bir ülkeye ilk kez atanan konsolosun yerleşmek amacıyla getirdiği eşyalardan ilk girişte ithalât vergisi alınmaması” usulünün Bulgar konsoloslarına yapıldığı gibi kendisine de uygulanmasını istemiş, ancak Hukuk Müşavirliği, eşyalara muayene usulünün uygulanacağını,

¹⁷³ Bu protokolün karşılıklı olarak uygulanması aşamasında zaman zaman sorunlarla karşılaşmış, farklı yorumlamalar yapılmış, ihtiyaç duyulduğunda yeni bazı kararlar da alınmıştır. 18 Mart 1911 tarihinde iki ülke arasında, birbirilerinin ülkesinde doğan, evlenen ve ölen Osmanlı ve Arjantin vatandaşlarının ilmuhaberlerinin karşılıklı olarak gönderilmesine ilişkin bir beyanname imzalanması kararlaştırılmıştır. Bu beyannameden sonra Arjantin'de ölen Mahrumi Bey'in terekesinin Malatya'ya getirilmesi için babası Şaban tarafından Hariciye Nezareti'ne arzuhal gönderilmesi üzerine Buenos Aires Baş Şehbenderliği'ne atanan Sami Arslan Bey ile temasa geçilmiş, görüşmeler sonunda Mamuratülaziz Valiliği'ne 15 Mayıs 1912 tarihinde bir tahrirat gönderilerek terekenin alınabilmesi için Baş Şehbender Emin Arslan adına bir şer'i vekâletname ile veraset şer'i hüccetinin onaylanmış Fransızca tercümelerinin gönderilmesi istenmişti. Temel, *a.g.e.*, s. 28.

Arjantin'deki Osmanlı şehbenderleri için misliyle karşılık esası kabul edildiğinden aynı muafiyetin onlara da uygulanması koşuluyla uygulanabileceğini, uygulamadan önce de Buenos Aires'teki Osmanlı şehbenderinin görev mahalline ilk varışında gümrük vergisinden muaf tutulup tutulmadığının, kendisine yıllık muafiyet bahşedilip edilmediğinin, edilmiş ise oran ve miktarının ilgili şehbenderden sorulmasını istemiştir¹⁷⁴.

İstanbul'daki Arjantin konsolosunun görev alanının İstanbul hudutlarıyla sınırlı tutulmasına karşılık olarak Buenos Aires'teki Osmanlı şehbenderinin görev alanının da bu şehirle sınırlı tutulması üzerine, Buenos Aires şehbenderi 24 Ocak 1912 tarihinde Hariciye Nezareti'ne bir tahrirat göndererek sayıları 100.000'e yaklaşan Osmanlı vatandaşlarının çoğunluğunun Buenos Aires'in dışındaki şehirlerde oturmakta olması nedeniyle görev alanının bu şehirle sınırlı tutulmasının uygun olmayacağını ve alanının diğer şehirleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi isteğinde bulunmuştur. Şehbenderlik İşleri Genel Müdürlüğü'ne sevk edilen bu tahrirat üzerine Bâb-ı Âlî Hukuk Müşavirliği konuyu değerlendirmiş ve İstanbul'daki Arjantin konsolosunun görev alanının genişletilmesi hususunda dokuz saatlik mesafe dışına kesinlikle çıkılamayacağına, buna izin verildiği takdirde diğer devletlerin konsoloslarının da aynı şekilde sorumluluk alanlarını genişletme isteğinde bulunacaklarına, konsolosluk protokolünün tasdiknamelerinin onaylanmasına kadar en uygun çözümün, Arjantin'deki Osmanlı şehbenderlerinin en çok gözetilen ulus muamelesi isteğinde bulunmaları olduğuna hükmetmiştir.

Berlin'deki Arjantin elçisi ise 3 Mayıs 1912 tarihinde aynı şehirdeki Osmanlı Elçiliği'ne başvurarak Buenos Aires'teki Osmanlı baş şehbenderinin memuriyet alanının sadece o şehirle sınırlı tutulmadığını ifade edip Dersaadet'teki Arjantin konsolosunun memuriyetinin İstanbul hudutlarıyla sınırlı tutulmaması, Arjantin konsolosu bulunmayan diğer Osmanlı memleketlerinde ikamet eden Arjantinlilere ait işlerde de doğrudan merkez memurluğuna başvurabilmesine izin

¹⁷⁴ BOA. Meclis-i Vükela Mazbataları (HR. MV.) 1–2/140.

verilmesi, Arjantin'in Osmanlı Devleti ile ilk kez konsolosluk sözleşmesi imzalayan ülke olması nedeniyle değişik yerlerde konsolosluklar açılıncaya kadar genel konsoloslarına her türlü kolaylığın gösterilmesi ricasında bulunmuştur. Berlin'deki Osmanlı Elçiliği aracılığı ile kendisine havale edilen bu isteği 5 Haziran 1912' de değerlendiren İstişare Odası şu görüşlere yer vermiştir¹⁷⁵:

Dersaadet Arjantin konsolosu İstanbul Vilâyeti dışında bulunan Arjantin uyrukluların işleriyle ilgilenemez. Diğer devletlerin konsolosları hakkında en fazla gözetilen ulus muamelesi geçerli olmamış olsaydı bu istek pek doğal ve mantıklı olabilirdi. O konsoloslar eski antlaşmaların gereği olarak pek çok görev ve yetkilerle mükelleftirler. Uyruklarına ait davaların görülmesi esnasında Osmanlı mahkemelerinin huzuruna tercümanlarını gönderdikleri gibi, meskenlerin araştırılmasında, hukuk davalarının yürütülmesinde tercümanlarını bulundurmak suretiyle Osmanlı adli memurlarına yardım etmek zorundadırlar. Bu nedenle konsolosların yetki alanlarını bulundukları mahallerden başka bir veya birkaç vilâyete veya tüm Osmanlı memleketlerine genişletmek, kayıtsız şartsız Osmanlı mahkemelerinin görevlerinin hükümsüz kılınmasına yol açar. 11 Haziran 1867 tarihli emlak istimlâki yasasına bağlı protokol ile bunu açıklayan 18 Mart 1890 tarihli Meclis-i Vükelâ kararı, konsolosluğun görev alanını bir konsolos ikametgâhından adî yürüyüş ile dokuz saat mesafeye kadar genişletebiliyor. Çünkü dokuz saat veya daha fazla mesafede bulunan mahallerde, bazı suçların ilk soruşturması, bazılarının kısımlara ayrılması, bazı küçük iddiaların hükmü özel usul gerektiriyor. Eğer Arjantin genel konsolosları için dokuz saat mesafeden fazla bir yetki dairesi kabul edilecek olursa eski antlaşmalardan yararlanan elçiler aynı istifadeyi iddia edeceklerinden, söz konusu protokolden beklenen menfaat tehlikeye atılmış olur. Eski antlaşmalardan yararlanan devletler konsoloslarıyla, Arjantin konsoloslarının yetkilerinin denk olmadığı itirazı ileri sürülebilirse de, elçilikler bir nazariye kanıtlamak için ileri sürülen kesin kanıtlara itibar etmediklerinden bizim için en doğru çare, devletin çıkarma uygun olmayan bir

¹⁷⁵ BOA. HR. SYS. 10/11.

nazariyenin elçilikler tarafından dile getirilmesiyle sorun oluşturacak hallerden kaçınmaktır. Zaten en çok gözetilen ulus muamelesinin bu gibi hallerde ileri sürülemeyeceğine kesinlikle hükmedilemez¹⁷⁶.

Bununla beraber bu sorunun kolay uygulanabilir bir şekilde çözümü çıkarlarımızın gereğidir. Çünkü Arjantin'de Osmanlı Devleti'nde bulunan Arjantinlilerden çok daha fazla Osmanlı vatandaşı vardır. Sorunun en iyi çözüm şekli, hükümetlerden her birinin önemli mevkilerde fahrî konsolosluklar açması ve başkentlerinde bulunan genel konsolosların diplomasi memurluğuna terfi ettirilmesidir. Arjantin Hükümeti istediği takdirde Osmanlı Devleti'ndeki tüm Arjantinlilerin işleriyle ilgilenmek üzere İstanbul'da bir orta elçilik açabilir. Osmanlı Hükümeti de iktisadî nedenlerden dolayı bir diplomasi memurluğu oluşturur ve şehbenderliğe ait işlerle maiyetinde bulunacak kançılar ilgilenir. Arjantin'e atanacak fahrî şehbenderler için Osmanlı veya üçüncü bir devlet tebaasından bir kişiyi seçebilir. Osmanlı Devleti'ne atanacak Arjantin Fahri konsolosları için Arjantin Hükümeti, kendi tebaasından birini, zorunlu hallerde ecnebi konsoloslukları nizamnamesinin altıncı maddesi uyarınca bir Osmanlı vatandaşını veya geçici olarak üçüncü devlet tebaasından birini seçebilir. Fakat her iki tarafın ülkesinde bu fahrî konsolosların kişisel izinlerden hiçbir şekilde yararlanamaması şart olmalıdır. Devletler genel hukuku, bunlar hakkında bazı kişisel izinler kabul etmekte ise de, bu fahrî konsolosların tâbi oldukları üçüncü devlet elçilikleriyle ileride ortaya çıkabilecek anlaşmazlıklarını bertaraf etmek için bu izinlerden daha önce vazgeçilmiş olması daha uygundur. Osmanlı Devletimde bulunan bu fahrî konsülatolar için yabancı devletler üçüncü devlet tebaasını seçmişlerdir. Fahrî konsolosların kişisel işlerinden dolayı tâbi oldukları devlet tebaasından olmak sıfatıyla mı yahut hak iddia ettikleri bütün izinlerle beraber fahrî konsülatosunu idare ettiği devlet koruyucusu olmak haysiyetiyle mi işlem görecekları hususunda zorluk ortaya çıkmıştır. İlk şık, Osmanlı Hükümetinin görüşü olup, üçüncü bir devlet tebaasından olarak, bir yabancı konsolos için berat

¹⁷⁶ BOA. HR. SYS. 10/11.

istendiğinde fahrî konsolosluğu yürüten kişinin kişisel işlerine ait tüm hususlarda, tâbi olduğu devlet tebaası gibi işlem görmesini istemekteyiz. Eğer Arjantin fahrî konsolosları için bu usulden başka bir usul kabul edilecek olursa, eski antlaşmalardan yararlanan devletlerin fahrî konsolosları haklarındaki bu ihtiyatın önemi, elçiliklerinin bunlar hakkında isteyecekleri en fazla gözetilen ulus muamelesiyle düşer.¹⁷⁷

İstişare Odası'nın bu muhtırasından sonra Osmanlı vilayetleriyle Eyâlât-ı Mümtâze'de bulunan Arjantinliler hakkında yapılacak muamelelere ilişkin esaslar belirlenmiş ve 13 Ekim 1912 tarihinde vilâyetlere tebliğ edilmiştir. Tebligata göre, Osmanlı ve Arjantin tebaası birbirlerinin ülkelerinde devletler genel hukuku ve tam karşılıklılık esaslarına göre muamele göreceklerinden Osmanlı ülkesinde ikamet eden Arjantinliler ceza maddelerinde Osmanlı tebaası gibi temsil olunacaklar yani, suçların takip ve muhakemesi doğrudan doğruya Osmanlı mahkemelerine ve memurlarına ait olacak, konsoloslar aracı kılınmayacaktır. Adlî evrak duyuruları doğrudan doğruya yapılacaktır. Tutukluluk ve hapis işlemleri Osmanlı tevkifhane ve hapishanelerinde infaz edilecek, para cezaları doğrudan tahsil olunacaktır. Suç işleyenlerin davalarının görüldüğü Osmanlı mahkemelerinde tercüman hazır bulundurulmayacaktır. Kaçak balık avcılığı gibi kaçakçılık davaları, Osmanlı tebaası hakkında geçerli usullere uygun olarak İdare Meclisleri'nde görülecektir. Arjantinli şahitler, doğrudan mahkemeler tarafından davet edilecekler, gelmedikleri takdirde, haklarında mahkeme davetine uymayan Osmanlı uyruklu şahitlere uygulanan işlemler uygulanacaktır. İstinaf ve temyiz işlemleri de Osmanlı tebaası hakkındaki gibi yapılacaktır.¹⁷⁸

Hukuk ve ticarete ait işlerde, Osmanlı vatandaşlarına temsili kuralıyla yetinilecek, hukuk ve ticaret mahkemelerinde tercüman ve yabancı muavin üye bulundurulmayacak, ilâmların bildirimi ve hükümlerin yürütülmesi doğrudan

¹⁷⁷ BOA. HR. SYS. 10/11.

¹⁷⁸ Nermin Abadan Unat, *Bilinmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2002, s. 55.

olacak, yasaların emrettiği durumlarda adliye memurları, Osmanlı vatandaşlarına uyguladıkları gibi doğrudan meskenlerine ve ikametgâhlarına girebileceklerdir¹⁷⁹.

Gemiler hakkında Avrupa devletler genel hukuku kuralları uygulanacak, girişler ve alınacak vergiler konusunda yürürlükteki Osmanlı yasaları esas alınacaktır. Vergilendirme konusunda Osmanlı mallarının Arjantin'de tâbi olacağı vergilendirmeye bakılacaktır. Vergilendirme fahiş veya rüsum-ı mani türünden gerçekleşirse, indirilmesine çalışılacak, başarılı olunamazsa farklı tarife uygulanacaktır. İkinci bir bildirim kadar da Arjantin mallarına en fazla gözetilen ulus muamelesi yapılacaktır¹⁸⁰. Arjantinliler, Osmanlı Devleti'nde taşınmaz mallar tasarruf edemeyeceklerdir. Arjantin'deki Osmanlı uyruklulara bu hak bahşedilmiş ve araştırmalar sonucunda da kesin olduğu anlaşılırsa Osmanlı Devleti'ndeki Arjantin uyruklulara bu hakkın kullandırılıp kullandırılmama yetkisi Osmanlı Hükümeti'ne ait olacaktır¹⁸¹.

Konsolosların hukuki ve vatandaşlarına ait görevleriyle ilgili imtiyazları, vergi muafiyetleri, tebaalarının terekelerinin ve evraklarının düzenlenmesine ilişkin görevleri, deniz hasarlarının düzenlenmesi, tâbi oldukları devletlerin gemilerinin kaptanlarıyla mürettebatı arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözümü, ticaret gemilerinin mürettebatından firar edenlerin teslimi devletler genel hukuku karşılıklılık esasları dâhilinde ele alınacaktır¹⁸².

B- TİCARİ İLİŞKİLER

Osmanlı Devleti değişen dünya şartlarına ayak uyduramamış ve zaman içerisinde bunun getirdiği sonuçların olumsuz etkilerini hissetmiştir. Yaşanan sosyal problemler ve artan işsizlik sorunu devleti sıkıntıya düşürmüştür. Osmanlı ülkesi içinde dolaşan ve insanların gelecekle ilgili kaygılarını sömüren simsarlar

¹⁷⁹ Apaydın, *a.g.e.*, s. 98.

¹⁸⁰ Temel, *a.g.e.*, s. 30.

¹⁸¹ Bozkurt, *a.g.e.*, s. 106.

¹⁸² Unat, *a.g. e.*, s. 68.

kandırdıkları vatandaşları, ellerindeki her şeyi alarak Güney Amerika ülkelerine taşımışlardır¹⁸³.

Arjantin'in Buenos Aires şehrinde bulunan Osmanlı İmparatorluğu Başkonsolosu Emin Arslan, hazırlamış olduğu raporda, Arjantin'in zirai durumu, iktisadi yapısı ve sanayisi ile ticaret kaynakları, Osmanlı Devleti ile Arjantin Cumhuriyeti arasındaki ithalat ve ihracata dair bilgiler sunmuştur:

“Arjantin, Osmanlı devleti gibi tamamen bir ziraat ülkesidir. Bu yüzden iki memleket arasındaki ilişkiler, ticaret ve sanayi ile alışılmış olan devletlerin ilişkileri gibi olduğundan, ithalat ve ihracatımız onların ki gibi önemli oranda gelişme göstermemiştir. İki ülke arasındaki mesafenin bir hayli fazla oluşu bundaki en önemli sebeplerdendir. Arjantin, kendisine yakın olan ülkelerden ihtiyaçlarının önemli kısmını karşılamaktadır. En önemli güçlüklerden birisi olan malların vapurdan aktarılması konusunda, gösterilen gayret, sebat ve fedakârlık ile bu güçlüğü değersiz bir iş hükmüne getirdikleri görülmektedir. Arjantin'de Rumi takvimlere göre, Eylül ile teşrinler bahar, kanunlarla şubat yaz, mart, nisan, mayıs sonbahar haziran, temmuz, ağustos kış mevsimine denk düşmektedir. Konsolos'a göre mevsimlerin bu şekilde sıralanışından istifade ederek Arjantin tarafına yemiş tedarik etmek bu gibi ürünlerimizi Arjantin'de yetiştirilmedikleri bir mevsimde Osmanlı tüccarları için çok iyi bir teşebbüs olacaktır. Öte yandan halkın ilgisini çekebilecek farklılıklarda düşünülmelidir. Bu noktada, süslü kutular içinde sergilendikleri takdirde kolaylıkla lokum ve şekerleme gibi şeylerden daha fazla kazanç elde etmek mümkün olacaktır¹⁸⁴.

Osmanlı ülkesi tütünleri Arjantin'de oldukça fazla şöhret sahibi olup, o ölçüde de rağbet görmektedir. Buna karşın bu ticaretle meşgul olanların sayısı Buenos Aires'te yalnızca iki kişidir. Amerikalı müteşebbisler birçok fedakârlıklarla yaptıkları reklâmlar sayesinde Türk tütünlerinin kazandığı şöhretten hakkıyla istifade etmektedirler ki rejinin bu konudaki kayıtsızlığı

¹⁸³ Bali, *a.g.e.*, s. 139.

¹⁸⁴ Unat, *a.g. e.*, s. 70.

memlekete karşı adeta bir günah denilecek derecede önemlidir. Osmanlı iplik dokumları, kumaşlar ve halılarımıza rağbet etmeleri imkân dâhilinde iken Buenos Aires'te bu ticaretle uğraşan beş ticarethanenin, malları için çok fazla fiyat istemeleri müşterilerinin kaybolmasına sebep olmaktadır. Bu husus Osmanlı devletinin bölgedeki ticaretini olumsuz yönde etkilemektedir.”¹⁸⁵ demektedir.

Avrupalı, Amerikalı tüccarlar Arjantin’de, dört-beş sene içerisinde kendilerine çok büyük menfaatler temin edecek teşebbüslerde bulunmuşlardır. Osmanlı tüccarlarınınsa; ancak pek azının bu gelişmeye ayak uydurduğu görülmüştür. Bunun sebebi Avrupa ve Amerikalıların sahip olduğu ticari bilgi kadar, Osmanlı tüccarlarının bilgiye sahip olmayışı ve de bu konudaki eksiklikten doğan tüccarlarda hâsıl olan tereddüt, cesaretsizlik ve itimatsızlık bir ruh halleridir.

Bu dönemde Arjantin’de çeşitli malların bulunduğu güzel bir ticarethaneyi açmak önemli bir sermaye ve mali duruma sahip olmayı mecbur kılmaktadır. Avrupalı tüccarların geneli bunlara sahip olarak geldikleri halde Osmanlı vatandaşlarının pek çoğu bundan mahrumdur. Osmanlıların büyük bir kısmı hiç parası olmadan buraya gelmekte ve sokaklarda öteberi satarak senelerce devam eden bir idare ve iktisadın neticesinde bir şeylere sahip olabilmektedirler.¹⁸⁶

1911 senesinde Türkiye’den Arjantin’e ithal olunan emtia ve eşyanın kıymeti 338.877 altın pezosu yani 1.694.395 franktır. 1911 senesinde Arjantin’den Osmanlı Devletine ithal olunan emtia ve eşyanın kıymeti ise 121.498 altın pezo yani 207.490 frank olmuştur¹⁸⁷.

Arjantin ile Osmanlı Devleti arasında ki ilişkilerin, 20. yüzyılın başında fazla bir gelişme göstermediği görülmektedir. Bunun nedenleri, Arjantin’in Osmanlı Devleti gibi bir tarım ülkesi olmasının yanı sıra mesafenin uzaklığıdır.

¹⁸⁵ Fatmagül Demirel, *Osmanlı’dan Cumhuriyete Esnaf ve Ticaret*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012, s. 92.

¹⁸⁶ Ferhan Başkan Özgen, “Osmanlı Devleti’nin Diğer Devletlerle İktisadi İlişkileri”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 701 Osmanlı Özel Sayısı II, Ekonomi ve Toplum, Yıl 6, Sayı 32, Aydın 2000, s. 14.

¹⁸⁷ Bali, *a.g.e.*, s. 145.

Arjantin ihtiyaç duyduğu malzemeleri Avrupa ülkelerinden ithal etmiştir. İlişkilerin gelişmemiş olmasının bir diğer nedeni de ulaşım vasıtalarının yetersizliği olmuştur. Tüm bu olumsuzluklara rağmen bazı Osmanlı mamulleri Arjantin pazarında yer bulabilmiştir. Türk halısı ve tütünü Arjantin pazarlarında ki yerini almıştır. Ayrıca Suriye'den de bölgeye birkaç ürün gönderilmektedir. Bu birkaç kalem ürün ile her iki devlet arasında ticari ilişki kurulmuş olsa da miktarının az olmasından dolayı gümrük istatistiklerinde bile bu mallar "Mevadd-ı Muhtelif" namıyla bir kalemde gösterilmiştir¹⁸⁸.

Halı ticareti Arjantin'de genellikle büyük ve zengin mefruşat mağazaları tarafından yapılmaktadır. Müşterilere uzun vadede veresiye satış yaygın olarak uygulanmaktadır. "Şark Halı Şirketi"nin de burada bir memuru ve halı çeşitlerinin bulunduğu bir teşhir mağazası bulunmaktadır. Her ne kadar fiyatlar yüksek olsa da pazarlıksız alışveriş yapılmadığı için fiyatlar oldukça fazla değişebilmektedir. Öyle ki satıcının istediği fiyatın 4/1 'ine malların satışı gerçekleşmektedir. Tüm bunlara rağmen yine de, Arjantin'de yerleşmiş bir kanı olarak aldatılma duygusu insanları hep tedirgin etmektedir¹⁸⁹. Buenos Aires Baş Konsolosu Emin Bey, bu mağazaların yanında şark usulü mefruşat mağazası açmaya teşebbüs etmiş fakat bu düşüncüsü başarılı olmamıştır. Bazılarının daha önceden çeşitleri görme arzusunda bulundukları için, Konsolos Beyrut'ta büyük bir mefruşat fabrikasını idare etmekte olan Siyuti Efendi ile irtibata geçerek durumu ifade etmiş ve kendisinin bu duruma vereceği cevabı istemiştir¹⁹⁰.

Türk tütünlerinin Arjantin'de tüketimi sınırlı olsa da Arjantin halkının ilgisi hızla artmaktadır. Bu tütünlerin bir kısmı Mısırdan, İngiliz ticarethanelerinden gönderilmekte ve çokta pahalıya satılmaktadır. Tütün üretimi Arjantin'de gittikçe çoğalmakta ise de talebi karşılayamadığı için, talebin yarısına yakın bir kısmı Brezilya, Paraguay, Havana (Küba) ve Osmanlı Devleti'nden

¹⁸⁸ Bali, *a.g.e.*, s. 147.

¹⁸⁹ "Güney Amerika Ülkelerindeki Ticari İşleyiş tarihten günümüze dek, genel itibariyle yasalarla çerçevesi çizilse de Avrupa ülkelerindeki kadar düzenli ve adil bir ticaretten söz etmek mümkün olmaz." Ali Polat, *Uluslararası Ticaret, Yatırım ve Mali Enstrüman Sahtekârlıkları*, Beta Yayınları, İstanbul 2012, s. 243.

¹⁹⁰ Bali, *a.g.e.*, 153.

karşılanmaktadır¹⁹¹. Fiyatlara baktığımızda ise, Arjantin piyasasında, yaprak halindeki Osmanlı tütünlerinin her kilosu birinci çeşit 4,50, ikinci çeşit 3,50, üçüncü çeşit 2,50 dolardır. Her kilo (bir pezo) yaklaşık iki frank yirmi santim gümrük resmine ve 2,50 frank vergiye tabidir.¹⁹²

Arjantin'de fazlaca gelişen ve ihraç edilen bir diğer mamulde dondurulmuş et ticaretidir. Bu dönemde Avrupa'da bu tür ticarete ilgi günden güne artmaktadır. Fakat bu tür ticaretinde kendine göre zorlukları bulunmaktadır. İngiltere bu tür ticarete verdiği önem sayesinde halkına en kaliteli malı çok ucuza sunma imkânına erişmiştir. Osmanlı devleti bu ticaretin önemini kavrayarak öncelikle İstanbul, İzmir ve Beyrut'ta üç soğuk hava deposu kurmuştur. Buna ilave olarak ta et nakline mahsus vapurları temin edilmeye çalışılmıştır. Burada siparişleri karşılayacak her türlü kumpanya mevcuttur. Yükünü boşaltan tüm gemiler bizim mahsulâtımız olan kuru üzüm, İzmir inciri gibi güney Amerika'da çok aranan mahsulâtı buraya getirmeye vasıta olmuşlardır¹⁹³.

Yeni Dünya'ya hayalleriyle göç eden insanlar burada karşılaştıkları olumsuzluklar karşısında hayal kırıklığına da uğramışlardır. Göç etmiş insanların pek çoğu yerleşme kaygısı taşımadan buralara gitmişler, para kazandıktan sonra tekrar vatanlarına dönebilmeyi hesap etmişlerdir. Ama bu düşlerini gerçekleştirenlerin yanında sefalet içinde ölenler de olmuştur. Pekiyi Arjantin'e göçenler içerisinde kişisel tabanda para kazanarak hayatını idame ettirebilme gayretleri nasıl olmuştur? Arjantin'e göçen özellikle gariban Osmanlı vatandaşlarının gündelik ticari uğraşları nedir?

Arjantin'de satacakları malları sırtlarında taşıyarak seyyar satıcılığa başlayan Osmanlılar mevcuttur. Biraz para kazandıktan sonra katır ya da at alabilen Osmanlılar, mallarını daha uzaklara götürerek daha çok kişiye ulaşma imkânı bulmuşlardır. Osmanlı küçük tüccarlarının aynı işleri yapan diğer

¹⁹¹ Mehmet Yiğit, Ümit Güner, Devrim Barış Subaşı, "Küreselleşme ve Tarım Politikaları Bağlamında Küba Ekonomisi", *Akademik Bakış E-Dergi*, <http://www.akademikbakis.org/13/makale/kuba.pdf>, s.13.

¹⁹² Demirel, a.g.m., s. 46.

¹⁹³ Demirel, a.g.m., s. 48.

insanlardan kimi avantajları da vardır ki o da müşterilerine uyguladıkları veresiye sistemidir. Buna göre tüccarlar, şimdilik parası olmayan müşterilerine gereksinim duydukları malı bedelini hemen almaksızın vererek, malın bedelini gelecek sefere almışlar ve bu şekilde tüccar ile müşteri arasında itimat tesis edilerek sürekli müşteri kazanmışlardır¹⁹⁴.

Seyyar satıcılık yapan Osmanlı vatandaşlarından bazıları yerli tüccarlardan veresiye aldıkları malı, satış için gerekli olan uygun zamanı beklemek yerine alış fiyatının altında bir ücrete hemen ellerinden çıkartmış, satış sonucunda elde ettikleri parayla da borçlarını ödemek yerine gemilere atlayarak memleketlerine gelmişlerdir. Bu şekilde zahmet çekmeden ve gayri meşru yoldan para kazanıp ülkelerine dönen Osmanlılar, çevrelerindeki de göçe heves eder hale getirmişlerdir. Ancak bu tarz davranışlar Arjantin'deki Osmanlıların durumunu sarsmaktan ve itimatsızlık ortamı yaratmaktan başka bir işe yaramamıştır¹⁹⁵.

Bunların yanı sıra Bab-ı Ali evrak odasındaki belgelerden öğrendiğimiz kadarıyla Osmanlı Devleti'nden Arjantin Cumhuriyetine hicret eden Osmanlı vatandaşları arasında farklı konularda ticaret yapmak isteyenler de olmuştur. Arjantin'de ikamet eden Musevi Mösyö Herman Artin'in Suriye'den Arjantin'e on adet cins Arap-İran kısırağı ihraç etmek istemesi ve bu konuda hükümet-i seniyyeden müsaade istemesi bu bağlamda Osmanlı vatandaşlarının Arjantin'deki kimi iş sahaları hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır.¹⁹⁶ Bu dönemde Mösyö Serman İrna ismindeki başka Gayri Müslim Osmanlı vatandaşının da yine Suriye'den dört adet damızlık hayvanı Arjantin'e ihraç etmek istemesi de şekilde değerlendirilebilir¹⁹⁷.

¹⁹⁴ Unat, *a.g.e.*, s. 70.

¹⁹⁵ Genç-Bozkurt, *a.g.m.*, s. 97.

¹⁹⁶ BOA. BEO. 81341/1085, 10 Mart 1298.

¹⁹⁷ BOA. BEO. 13770/184, 24 Ramazan 1330.

C-KÜLTÜREL İLİŞKİLER

1914 yılında iki ülke ilişkilerine damgasını vuran gelişme ise Arjantin Askeri okul gemisinin Osmanlı limanlarını ziyaretıyla ilgilidir. Buenos Aires Baş Şehbenderliği, 1914 Şubat'ta Hariciye Nezareti'ne göndermiş olduğu 516 numaralı tahriratta, Arjantin Hükümeti'ne ait "Presidente Sarmiento" adlı okul gemisinin devr-i âlem seyahati için Arjantin'den yola çıktığını, seyahat programına göre 8 Ekim'de İstanbul Limanı'na uğrayarak beş gün süreyle demirleyeceğini, bu nedenle Arjantin'deki Osmanlı vatandaşlarının İstanbul'u ilk kez ziyaret edecek olan Arjantin bandıralı geminin Osmanlı Hükümeti tarafından iyi karşılanması için kendisinden istirhamda bulunduklarını bildirmektedir. Şehbenderlik, Arjantin Hükümeti'nin 30 yıldır Osmanlı vatandaşlarına karşı büyük konukseverlik gösterdiğini, kapitülasyonlardan vazgeçerek konsolosluk protokolü imzalayan ilk ülke olduğunu, okul gemisine, uğradığı ülkelerin limanlarında bütün kral ve hükümdarların ziyaret etmekte olduğunu hatırlatarak gemiye gösterilecek ilgiden mutluluk duyulacağını belirtmektedir¹⁹⁸.

Arjantin'in, Dersaadet Genel Konsolosluğu'ndan, Dâhiliye Nezareti Kısım-ı İdari Müdüriyet-i Umumiyesi'ne 26 Mart 1914 tarihinde gönderilen 20 numaralı takrirde de gemi ve seyahat programı hakkında biraz daha detaylı bilgi verilmektedir. Arjantin'deki Osmanlı Şehbenderliği'nin, geminin İstanbul Limanı'na demirleme tarihini 8 Ekim olarak bildirmesine karşılık, konsolosluğun takririnde geminin 6-12 Ekim tarihlerinde İzmir Limanı'nda, 14-20 Ekim tarihleri arasında da İstanbul'da demirleyeceği bildirilmiştir. Takrirde, Arjantin Bahriye Nazırı'nın eğitim, dostluk ve devri-âlem seyahati için İstanbul'u ziyaret edecek olan geminin zabitan ve öğrencilerine, girilmesi mümkün olabilen genel ve askeri kurumları ziyaret edebilmeleri için izin verilmesi ve kolaylık gösterilmesi ve Çanakkale Boğazı'ndan geçiş izni verilmesi isteğinde bulunduğu belirtildikten sonra gemi hakkında da bilgiler verilmiştir. 2850 tonlato istiaabında olan gemi,

¹⁹⁸ Temel, *a.g.e.*, s. 45.

80,30 metre uzunluğunda, 120 mm.lik 4, 57 mm.lik 4 ve 47 mm.lik 2 top ile donanımlı ve zabıt ve küçük zabıt olmak üzere 294 mürettebattan oluşmaktadır¹⁹⁹.

30 Nisan 1914 tarihinde Sadaret'ten Hariciye Nezareti'ne gönderilen 134 numaralı tezkerede geminin Çanakkale Boğazı'ndan geçişine Padişah tarafından onay verildiği bildirilerek, onaydan Arjantin konsolosu ile Buenos Aires'teki Osmanlı Şehbenderliği'nin haberdar edilmesi istenmektedir. Okul gemisine Çanakkale Boğazı'ndan geçiş izni verildiği bilgisi kendisine ulaşan Arjantin Hariciye Nazırı, Buenos Aires Baş Şehbenderliği aracılığı ile teşekkürlerini bildirdikten sonra Arjantin'de bulunan pek çok Suriyelinin ısrarlı istekleri üzerine, geminin İzmir Limanı'nda demirleyeceği gün sayısını azaltarak Beyrut Limanı'nı da ziyaret edeceğini bunun için gemi kumandanına talimat verildiğini, böylece iki ülke arasındaki samimi ilişkilerin daha da güçleneceğini belirtmiştir. Osmanlı Hükümeti de okul gemisinin ziyaretlerinde gerekli kolaylıkların gösterilmesi için Dâhiliye Nezareti aracılığı ile 15 Mart 1914 ve 28 Mart 1914 tarihlerinde İstanbul Şehremaneti'ne birer tezkere 28 Mart 1914 ve 27 Ağustos 1914 tarihlerinde de Aydın ve Beyrut Vilâyetlerine birer tahrirat göndermiştir. Ancak, 5 Ekim 1914 tarihinde Dâhiliye Nezareti tarafından Aydın Vilâyetine çekilen “yarın İzmir'e gelecek Arjantin okul gemisinin toplar taşınması nedeniyle son karar gereğince İzmir'e girmesine izin verilmeyeceği Başkumandanlık Vekâleti'ne bildirilmiştir” ibareli telgraftan iznin iptal edildiği veya geçici olarak durdurulduğu anlaşılmaktadır²⁰⁰.

Ç-MATBUAT VE MEKTUBAT

Arjantin'de yaşayan Osmanlı vatandaşları zaman zaman çıkardıkları gazetelerle Osmanlı Devleti ve Türkler aleyhine propaganda yapmışlar, Suriye milliyetçiliğini ve etnik ayrımcılığı öne çıkaran gazetelerin nüshalarını Osmanlı

¹⁹⁹ Presidente Sarmi-ento adlı Arjantin okul gemisi bu seyahatleri sırasında 1915 senesinde Çin ve Japonya'ya kadar gitmiştir. *Cumhuriyet Arşivi*, 1937, s. 2, <http://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1937/10/9/2.xhtml>

²⁰⁰ Temel, *a.g.e.*, s.45.

ülkesine göndermişlerdir. Osmanlı Hükümeti de bu gazetelerin ülkeye girişini yasaklamıştır. Arjantin'in Buenos Aires şehrinde basılıp Osmanlı memleketlerine gönderilen ve Arapça olarak yayımlanan Zaman Gazetesi'nin ilki 16 Ocak 1910, ikincisi 28 Ekim 1914 olmak üzere iki kez, Tucuman Eyaleti'nde yayımlanan Hüsnü'l-Fettan Gazetesi'nin de 28 Ekim 1914'de Arjantin'deki Müslüman unsurları Osmanlı Hükümeti ve Türkler aleyhine sevk ve tahrik edecek zararlı yayınlarda bulunmaları nedeniyle matbuat yasasının 35. maddesine dayanarak ülkeye girişlerinin yasaklanmasına karar vermiş, kararın uygulanması için de Dâhiliye, Hariciye, Maliye ve Posta Telgraf ve Telefon Nezaretlerine tebligatta bulunmuştur²⁰¹.

İki ülke arasında devlet veya hükümet başkanları nezdinde karşılıklı ziyaretler yapılmamış olsa da zaman zaman devlet başkanları birbirlerine nameler göndermişlerdir. 19 Aralık 1914 tarihinde Osmanlı Padişahı Arjantin Cumhurbaşkanı Viktorino de La Plaça'ya bir nâme-i hümayûn göndermiştir. 1916 yılında Arjantin Cumhurbaşkanlığı'na seçilen Hipolito Yrigoyen, Osmanlı Padişahına takdim edilmek üzere ülkesinin Bern Elçiliği aracılığı ile Osmanlı Devleti'nin Bern Elçiliğine bir nâme göndermiştir. Osmanlı Padişahı V. Mehmet Reşat da 27 Şubat 1917 tarihinde Arjantin Reis-i Cumhuru seçilen Hipolito Yrigoyen'e, kendisinin cumhurbaşkanı seçilmesinden duyduğu memnuniyeti bildiren ve iki ülke arasındaki dostluğun devamını dileyen bir cevapnâme-i hümayun göndermiştir.²⁰²

²⁰¹ Temel, *a.g.e.*, s.47.

²⁰² Temel, *a.g.e.*, s. 48.

D-KRİZLER

Arjantin'deki 150.000 Osmanlı vatandaşına karşılık Osmanlı Devleti'ndeki Arjantinli sayısının oldukça az olduğu tahmin edilmektedir. Birkaç konsolosluk dışında önemli kurum göze çarpmamaktadır²⁰³.

1916 yılında Kudüs'te Arjantin ve Uruguay tebaasına ait mezhepsel kurumlar oluşturulduğuna ilişkin istihbarat alınmış, Hariciye Nezareti 31 Ekim 1916 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne bir tezkere göndererek bu kurumların neler olduğunun ve ne tür resmi belgelere dayanılarak kurulduğunun Kudüs-ü Şerif Mutasarrıflığından sorularak bildirilmesini istemiştir. Dâhiliye Nezareti, Hariciye Nezareti'nin bu isteğinin yerine getirilmesi için 17 Aralık 1917 tarihinde Kudüs Mutasarrıflığı'na bir tahrirat göndererek var olduğu ihbar edilen kurumlar hakkında bilgi verilmesini istemiştir. Kudüs Mutasarrıflığı da 15 Ocak 1917 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği cevabi tahriratta Kudüs Livası dâhilinde Arjantin ve Uruguay tebaasına ait hiçbir mezhebi kurumun bulunmadığını, Liva merkezinde sadece altı Arjantin uyruklu Musevi'nin yaşadığını, bunların da dini ayinlerini diğer Musevi mabetlerinde yaptıklarını bildirerek tahriratına altı Musevi'nin kimliklerini, mesleklerini, doğum yerleri ve tarihlerini, ikamet yerlerini, aile fertlerini ve mezheplerini gösteren bir pusula eklemiştir²⁰⁴.

İki ülke arasında kimi zamanlarda yaşanan krizlerden bir diğeri de Beyrut'taki Arjantin konsoloshanesi kavasının tutuklanması üzerine İstanbul'daki Arjantin genel konsolosu 12 Temmuz 1913 tarihinde Şehbenderlik İşleri Genel Müdürlüğüne şikâyetinde bulununca, Bâb-ı Âlî Hukuk Müşavirliği protokolün ikinci maddesini hatırlatarak, kavaşın tutuklanmasının adliyeyle ait bir iş olması nedeniyle hiç kimsenin müdahalede bulunamayacağını, ayrıca genel konsolosun şikâyetini içeren iki takririn, Osmanlı memurlarına hakaret etmesi ve devletler adabına aykırı tâbirler içermesi nedeniyle iade edilmesi gerektiğini bildirmiştir. Hükümetin bu tutumu üzerine Arjantin, bazı Osmanlı şehbenderliklerinin

²⁰³ file:///E:/Türkiye'nin Latin Amerika ve Karayiplere Yönelik Politikası ve Bölge Ülkeleri İle İlişkileri_T.C. Dışişleri Bakanlığı.htm

²⁰⁴ Temel, *a.g.e.*, s. 52.

açılmasını reddettiği gibi konsolosluk protokolünü feshetmekle de tehdit etmiştir. Osmanlı Hükümeti bu tür sorunların her iki başkentte ajan diplomatik veya elçilikler açılarak aşılabileceğini bildirmiştir²⁰⁵.

İki ülke arasında yaşanan bir diğer önemli diplomatik kriz de Arjantin'in Dersaadet Genel Konsolosluğu'nda görevli Kançılar'la ilgilidir. Kançılar Shult, İsviçre vatandaşı Emil Grup aracılığı ile Arjantin'in İsviçre Genel Konsolosluğuna ulaştırılmak üzere Osmanlı Devleti'nin bazı iç ve dış politikaları hakkında olumsuz ve kötü niyetli ifadeler içeren bir mektup yazmıştır.²⁰⁶ Emil'in Küçükçekmece'de yakalanması üzerine mektup ele geçirilmiş ve Emil tutuklanmıştır. Diplomatik bir krize yol açan bu mektupta yer alan bazı ifadeler şöyledir:

“Size bu mektubu bir arkadaşım aracılığıyla gönderiyorum. Çünkü eğer posta ile göndermiş olsam eminim ki elinize ulaşmaz. Ben Bulgaristan'a Rusçuk'a geçtikten sonra Trakya'da neler olup bittiğini, Almanların ne yaptıklarını size bildireceğim. Buradan bildirmeye çalışmak beyhude, çünkü Türk sansürlerinin elinden kurtarmak zor. Trakya'da aşağı yukarı 5.000 Alman askeri var. Karadeniz ve Çanakkale tabyalarına II. Wilhelm'in topçuları kumanda ediyor. Almanya Rusya'ya savaş ilân ettikten sonra Trakya'yı da kendini takibe mecbur etti. Köstence'de mektepte iken tanımış olduğum birkaç Alman var ki şimdi buradalar, ben bu bilgileri onlardan aldım. Vereceğim havadisleri üç kısma ayırıyorum.

1. Az çok tarihi bir giriş,
2. Siyaset,
3. İdari sorunlar ve memleket üzerindeki sonuçlar

Eski antlaşmaların ortadan kaldırılması, vergilerin toplanması meselesinde önemli bir mevki işgal ediyor. Dün bir irade tamim edildi ki onda da düşman devletler tebaasının bankalardaki sermayelerinin iade edilmeyeceği beyan olu-

²⁰⁵ Chasteen, *a.g.e.*, s. 90.

²⁰⁶ BOA. Dâhiliye Nezareti Evrakı (BOA. DH. NZ. E.) 83/15, 24 Mayıs 1333.

nuyordu. İstasyonlarda bulunan polis memurları, yabancı ülkelere gitmeye izin vermiyorlar. Yalnız Uzunköprü'ye kadar bilet almak mümkün. Size bu mektubu getirecek vatandaş on günden beri gitmek için girişimlerde bulundu ise de kendisi ancak yarın hareket edebilecek. Eğer durum müsait bir hal almazsa hükümete maaşının arttırılması için başvuracağım. Çünkü fiyatların yüksekliği müthiş .

En son haberlere göre Bulgarlar Trakya'ya mal ithaline izin vermiyorlarmış. Menfaatiniz için dostunuz aracılığı ile bu işlerden Arjantin Hükümeti'ni haberdar etmelisiniz. Eminim ki Trakya Hükümetinin muhaberat hakkındaki girişimlerinden söz eden bir mektup, memleketten dışarıya çıkamaz. Hatta taahhütlü mektuplar gönderen adam bile haberdar edilmeden tutuklanır ve alıkonulur. Konsülatoya gelen mektuplar dahi açık olarak gönderiliyor. Bir vatanseverlik gösterisi esnasında Tokathıyan ve Bonmarşe Mağazalarının bütün camları ve mobilyaları tahrip edildi. Baker Mağazası'nın önüne askeri otomobiller yanaşarak orduya gerekli olan malları beş para vermeden alıp götürdüler...²⁰⁷"

Bu mektup üzerine Dâhiliye Nezareti, 7 Ocak 1915 tarihinde Hariciye Nezaretine bir tezkere göndererek, Osmanlı Devleti aleyhine bazı ifadeleri ve ülkenin iç durumuna ilişkin asılsız birtakım şayiaları içeren mektup yazıp gizli yollarla göndermeye çalışan kişi hakkında iyi niyete işaret edilemeyecek kanıt bulunmuş olduğu gerekçesiyle hakkında işlem yapılması isteminde bulunmuştur. Hariciye Nezareti de 17 Ocak 1915 tarihli ve 11 numaralı telgrafla Arjantin'in Dersaadet Başkonsolosu olup izinli olarak Cenevre'de bulunan Mösyö Purez'den, Kançıların derhal İstanbul'u terk etmesini istemiştir. Purez ise Osmanlı Devleti'nin İsviçre Baş Şehbenderliği aracılığı ile gönderdiği cevabi tahriratta, hükümetinin Balkan Muharebesi'nde olduğu gibi kendisinden bir rapor istediğini, Kançıların da kendi talimatı doğrultusunda rapor hazırlayıp kendisine göndermeye çalıştığını, bunun da amir ile memurun görev gereği karşılıklı alıp verdikleri gizli muhaberatın ibaret olduğunu belirttikten sonra, Osmanlı Hükümeti hakkında her zaman olumlu düşünen, temas kurduğu Osmanlı vatandaşlarından dahi hakkında

²⁰⁷ BOA. Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Şubesi (BOA. DH. EUM. 5. ŞB.) 83/15, 24 Mayıs 1333.

olumlu kanaatler alınabilecek olan ve üç buçuk yıldır refakatinde çalışan Kançılarının Dersaadet'teki görevine dönmesine izin verilmesini istirham etmiştir. Ancak 8 Nisan 1915'te Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezareti'ne gönderilen tezkerede, mektubun Osmanlı Devleti aleyhinde bazı kötü niyetler içermesi Kançılarının iyi niyeti hakkında şüphe doğurmuş olduğundan İstanbul'a iadesinin bazı siyasi ve inzibatî sakıncalar yaratacağı gerekçesiyle dönmesine izin verilemeyeceğinin Arjantin Başkonsolosluğu'na bildirilmesi istenmiştir²⁰⁸.

E- HARB-İ UMUMİ DÖNEMİ

Bu dönemde Arjantin'e ait bazı harp gemilerinin Osmanlı Devleti tarafından satın alınması ya da Arjantin'e ait savaş gemilerinin Rusya'ya devredilmesi yönünde²⁰⁹ çalışmalar gündeme gelmişse ve bu konuda bir hayli yazışma yapılmışsa da Osmanlı İmparatorluğu ile Arjantin Cumhuriyeti arasında bu tarz bir alışveriş mevzu bahis olmamıştır²¹⁰.

Arjantin, Mütareke döneminde tarafsız statüde bulunduğundan seyrek de olsa ilişkiler devam etmiş, hatta bu dönemde Arjantin, Osmanlı Devleti'nin değişik nedenlerle Avrupa'daki fabrikalarda kalan silahlarına talip olmuş ve bunları satın almak için müracaat etmiştir²¹¹.

Osmanlı Devleti Bahriye Nezareti tarafından Almanya'daki Hamburg Karbonit Fabrikası'na önceki yıllarda sipariş edilen 600 torpilden Osmanlı Devleti'ne teslim edilmeyen 200'ünün savaşın galibi olan İtilaf Devletleri Denetleme Komisyonu'nca tahrip edilmesi istenince Osmanlı Tasfiye Heyeti üyesi Selahaddin Bey bu fabrikada kalan torpillerin tarafsız bir ülkeye sevk edilerek orada satılmasını, böylece hazineye gelir temin edilmesini istemiş, Meclis-i

²⁰⁸ Temel, *a.g.e.*, s. 38.

²⁰⁹ BOA. BEO 184327/2458, 23 Rebiyülevvel 1322.

²¹⁰ BOA. BEO 177750/2370, 5 Temmuz 1320; BOA. BEO 184327/2458, 23 Rebiyülevvel 1322.

²¹¹ BOA. BEO 177750/2370, 5 Temmuz 1320.

Vükelâ da 16 Ağustos 1922 tarihinde bu düşünce doğrultusunda torpilleri almak için girişimlerde bulunan Arjantin'e satılması kararını almıştır²¹².

F- DİĞER İLİŞKİLER

Arjantin vatandaşlarının durumu ile ilgili düzenlemelerin kesin bir sonuca ulaştırılmasına rağmen, konsolosların görev ve yetki alanlarının genişletilmesine ilişkin tartışmalar 1913 ve 1914 yıllarında da sürüp gitmiş hatta konsolosluk protokolünün feshedilmesi tehdidine kadar varmıştır. İki ülke Arasında bazı ilişkiler de Osmanlı Devleti'nden Arjantin'e ya da tam tersi yönünde göç eden kişilerin geldikleri memleketlerde vefat etmeleri ve bu sebeple yapılması icap eden cenaze işlemleri, ölenin mirası ve varislerinin bulunması gibi konularda olmuştur.²¹³ Yine bunun yanında göçmenlerin servetleri ve bunlardan vermeleri gereken vergilerin hesaplanması dahası bazı kişilerin mal beyan işleri gibi kişisel mevzularda iki devlet arasında çeşitli yazışmalara sebebiyet vermiştir²¹⁴.

Osmanlı Devleti ile Arjantin Cumhuriyeti arasındaki münasebetlerinden bir diğeri; Arjantin Hükümeti itasında olup darsaadet hekimi olan Doktor Karlo Vera'nın bazı hastaneleri görmek arzusunda olduğu kendisinin de esasen psikolog olması sebebiyle özellikle bu konuda hastaneleri görmek istediği ve bu mevzuyla ilgili lüzumlu yerlere bilgi verilip arzusunu gerçekleştirmek istediğine dair yazışmalar yapılmıştır²¹⁵.

İki ülke arasındaki ilişkiler 29 Haziran 1926 tarihinde Roma'da imza edilen Dostluk Antlaşması ile yeni bir döneme girmiş ve günümüze dek çeşitli şekillerde devam etmiştir.

²¹² BOA. BEO 184327/2458, 23 Rebiyülevvel 1322.

²¹³ BOA. DH. EUM. ŞB. 15/83, 23 Mayıs 1333.

²¹⁴ BOA. Bahriye Nezareti İradesi (BOA. BH. NZ. İ.) 19/16.

²¹⁵ BOA. Yıldız Perakende Askeri Evrakı (Y. PRK. ASK.) 26/181, 11 Muharrem 1320.

SONUÇ

Arjantin, eski dünya kıtalarına olan büyük uzaklığı sebebiyle; ancak 16. asırda keşfedilmiş ve kendisini keşfedenlerce –diğer keşfedilen yerlerde de olduğu gibi- kısa süre sonra maalesef sömürgeleştirilmiştir. Arjantin’in keşfinden sonra Avrupa’dan buraya göçmenlerin gelmesinin temel sebebi bölgede bulunan Plata Ağzı (Körfezi) ve arkasındaki nehirlerin getirdiği kahverengi sular olmuştur. Zamanla Arjantin’in akarsularında zengin altın ve gümüş kaynaklarının olduğunu düşünen maden avcıları ve maceraperestlerin hızla kıtaya gelmeye başlamaları; daha sonradan da onların yanında gelen aileleri ile burada hayvancılık ve ziraat yapmak üzere göçenlerin yoluyla ülke, Avrupalılarca behemehal dolmaya başlamıştır.

15.,16. ve 17. yüzyıllarda keşfedilen yerlerin pek çoğunda olduğu gibi o dönemde Latin Amerika’nın muhtelif bölgelerinde ve de Arjantin’de, Avrupa teknolojisinden daha geri olmakla beraber büyük imparatorluklar ve insan toplulukları mevcuttur. Avrupalılarca bu imparatorluklar yıkılmış ve maatteessüf halkları müstemlekeleştirilmiştir. Zamanla Avrupalı göçerlerle, yerlilerin birliktelikleri sonucunda da melez Latin Amerika milletleri doğmuş ve buralarda yeni bir hayat yaşanmaya başlanmıştır.

Latin Amerika devletleri ve onları bağımsızlığa götüren evreleri irdelerken, Simon Bolivar’dan bahsetmeden geçmek doğru olmaz. Çünkü Arjantin’in olmasa bile, çoğu Güney Amerika devletini özgürlüğe sevk eden meşhur bir lider olan Bolivar²¹⁶ kendi idaresi altında bağımsız kıldığı Venezuela, Kolombiya ve Bolivya’nın parçalanmasına mani olamadan hayata gözlerini yummuştur²¹⁷. Bu dönemde Latin Amerika’nın tüm ülkeleri istiklallerini

²¹⁶ John Lynch, *Simon Bolivar*, Çeviri: Bülent O. Doğan, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s.329.

²¹⁷ Ayşe Yazar, “Latin Amerika’da İspanyol Sömürgeciliği ve Simon Bolivar’ın Bağımsızlık Mücadelesi”, *History Studies*, Volume 5, Issue 1, Ocak 2013, http://www.historystudies.net/Makaleler/582580588_21-Ay%C5%9Fe%20Yazar..pdf

İspanya'dan kazanmışlar, sadece büyük Brezilya²¹⁸, Portekiz sömürgesi kimliğiyle kıtada var olmuş, sonradan o da müstakilleşmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu ise bahsettiğimiz 19. ve 20. yüzyıllarda artık eski gücünde olmayan, sınırlarında oldukça fazla gerilemeye maruz kalmış ve içten içe çökmeye yüz tutmuş; fakat hala bir büyük imparatorluk olarak yaşatılmaya devam eder bir haldedir. 19. ve 20. asırlardaki Osmanlı Devleti ile Arjantin Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda ise ilk göze çarpan, ilişkilerin sadece iki ayrı devletin resmi münasebetleri çerçevesinde gelişen ve kimi zaman rutin denebilecek tarzda cereyan eden minvalde olmadığıdır. Açıkçası Osmanlı Devleti ile Arjantin arasındaki münasebetler bahse konu çağın gerekleri neticesinde kendiliğinden meydana gelen ve beklide mecburiyetten doğmuş münasebetlerdir. Bu bağlamda en başta iki devlet arasındaki hadisatın vuku bulduğu dönemdeki Arjantin, Güney Amerika ve yeni dünya diye tabirlendirdiğimiz coğrafyaların hususiyetlerini idrak etmek ve bunun yanında son demlerindeki Osmanlı yurdunun durumunu da en az onun kadar anlamak gerekmektedir.

Tüm yeni dünya ülkeleriyle birlikte Arjantin Cumhuriyeti'nin de genç ve hemen hemen her sahada emek ve beyin göçüne aç hali 19. ve 20. yy.larda onu; Avrupa, Asya hatta Afrika insanı için çekici hale getirmiş, Arjantin'in de göçmenlere sağladığı kolaylıklar ile ülke günden güne ihtiyacı olan insan gücünü kendine çekmeyi başarabilmiştir.

Arjantin'in son derece şiddetle gereksinim duyduğu insan gücü ihtiyacının temel sebebini İspanyol sömürgesi yıllarında aramak doğru olacaktır. İspanyol İmparatorluğu'nun Avrupa'daki anavatanından çok uzaklardaki Latin Amerika müstemlekeleri uzun yıllar İspanya'nın hammadde ve diğer her türlü ihtiyacını karşılamış; fakat metbu devletten istiklalini kazanan Latin Amerika devletlerinin içinde bulundukları tecrübesizlik, her nevi devlet mekanizmasından yoksun olma

²¹⁸ Brezilya, Güney Amerika kıtasının yüz ölçüm olarak en büyük, dünyanın da 5. büyük ülkesidir. (8.514.877 km²)

hali ve nitelikli-niteliksiz insan gücü eksiklikleri kolay kapanır cinsten olmamıştır. Binaenaleyh tüm yeni dünya ülkelerinde olduğu gibi Arjantin’de, uçsuz bucaksız pampalarını dolduracak insanları heves ve heyecanla beklemiştir. Burada unutmadan belirtmelidir ki –eserimizde de bahsettiğimiz gibi- göçmen talep eden her ülkede olduğu gibi Arjantin’de de ülkeye girecek göçmenlerin sosyal, ekonomik, eğitsel vb. özellikleri sorgulanmış ve ülke, mümkün olduğunca işine en çok yarayacak türden insanları bünyesine kabul etmeye çalışmıştır. Lakin Arjantin’in işlenmeyi bekleyen sonsuz denebilecek büyüklükte tarım arazisinin olması ve bu ülkenin nüfus yoğunluğunun son derece düşük bir halde bulunması ile birlikte ülkede sanayici ve tüccar sınıflarının son derece yetersiz bulunan hali ile bunlardan mütevellit her alanda yetişmiş iş gücüne duyduğu şiddetli gereksinim Arjantin’in göçmenleri kabul edişindeki halini, ABD misali ince eleyip sık dokuma usulünde değil de epeyce daha rahat olmasını gerektirmiştir.

19. ve 20. yüzyıllarda hızla kalkınmaya çalışan Arjantin, her ne kadar ABD’ye nazaran, rahat bir göçmen siyaseti takip etse de, ülkesine kabul ettiği yeni insanların ekseriyetle Avrupa’dan gelenler olmasını tercih etmiş ve bu göç siyasetini uygularken Avrupa’da daha etkin bir propaganda ve reklâm kampanyası yürütmüştür. Arjantin idarecilerinin böyle davranmalarının sebebi ülkede kapitalist zihniyete sahip ve ticaret ile sanayiye yatkın insanların pek olmamasıdır. Arjantin’in, bu tarzda insanların gelmesini teşvikteki kastı ise malum olduğu üzere memlekette yeni fabrika ve ticarethanelerin doğmasını sağlamak ve bu yolla ülke gelirlerini arttırmak olmuştur.

Arjantin yöneticileri ülkede ticaretin gelişerek büyük bir, ticaret erbabı zümrenin oluşmasını ülke için olmazsa olmaz saymışlardır. Çünkü 19. ve 20. yüzyılların dünyası ticaret ve sanayi olmak üzere iki temel üzerinden yükselen ülkelerin asrı olmuştur. Arjantin Cumhuriyeti kendi içindeki nüfusta 19. ve 20. yüzyılın müteşebbis dimağ yapısında insanlar pek bulamamış ve mecburen ülkede ticaretin gelişmesi için özellikle Avrupa’dan gelecek kapitalist kurallara ve bu tarz iş görmeye aşina olan insanlara şiddetle ihtiyaç duyar hale gelmiştir. Bu sebeple ülke en çok Avrupa’dan gelen insanları önemsemiş, onlara türlü kolaylıklar göstermiş ve onlardan çok şey ummuştur.

19. ve 20. yüzyıllarda Arjantin’de, aynı Osmanlı İmparatorluğu gibi bir ziraat ülkesi görünümündedir. Ülkede sanayiye kurmak, şimdilik ağır sanayi olmasa da, en temel surette sanayi tesislerini meydana getirmekle işe başlamak ve zamanla bunu geliştirmek ülke için ana hedeflerden olmuştur. Söz konusu devlet, topraklarında her çeşit sanayi tesisini kurmak ve yaşatmak için de yine ülkesine göçecek olan Avrupalı göçmenlerden medet ummuştur. Ülke bu insanların sanayi alanındaki bilgi ve tecrübelerini, onlara elinden geldiğince imkânlar sunarak kullandırmaya çabalamıştır.

Arjantin bağımsızlığına kavuşmasından, 20. asrın ortalarına kadar eğitim alanına da önemli ölçüde yatırım yapmıştır. Örneğin Osmanlı Devleti’ne Sultan Reşat döneminde gelen Arjantin mektep gemisi ve içindeki Arjantinli öğrencilerin Osmanlı sularına gelinceye dek Avrupa limanlarına uğrayarak bu ülkelerde bazen kral ve kraliçelere kadar görüşme imkânları bulabilmeleri, Arjantin’in bir grup elit öğrencisi için gayet büyük yatırımlar yapmış olduğunu göstermektedir.

Arjantin’in genç bir devlet olduğu zamanlarda yaptığı yatırımlar sadece bu sahalarla sınırlı değildir. Ülkenin yeni bir ülke olması ve hususiyetle Avrupalı devletlerin dünyevi, neredeyse her konuda cihanın geri kalanından çok daha ilerlemiş haldeki durumu Arjantin’in pek çok konuda gayet hızlı bir şekilde kalkınmasını gerekli kılmıştır. Bundan dolayı genç cumhuriyet; eğitim, sanayi ve ticarete yaptığı yatırımların yanında bir ziraat ülkesi olması hasebiyle de tarımın ilerlemesi içinde adımlar atmıştır. İşte Osmanlı İmparatorluğu’ndan Arjantin’e göçler bu noktada daha ehemmiyet kazanmaktadır. Osmanlı Devleti’nden Arjantin Cumhuriyeti’ne göçlerin tamamına yakınının Suriye ve Cebel-i Lübnan’dan yapıldığını biliyoruz. Bu bölgenin insanların memleketlerindeyken ifa ettikleri temel meşguliyetin tarım olduğu göz önünde bulundurduğumuzda Arjantin Devleti’nin Osmanlı göçerlerini hangi ilanda istihdam edeceği gayet aşikârdır.

Hiç şüphesiz ne Avrupa’dan Arjantin’e göçenlerin hepsi sanayici ve tüccar; ne de Osmanlı’dan Arjantin’e göçenlerin hepsi çiftçiydi. Her ülkeden göçenlerin arasında Arjantin’in yukarıda saydığımız temel ihtiyaçlarını karşılayacak insan gücünün yanında diğer alanlarda ya da hizmet sektörünün türlü

sahasında çalışabilecek muhtelif meslek erbapları da vardı. Terzi, fiçici, gündelikçi, işçi, berber gibi türlü alanda çalışabilecek insanlar da bu genç ülkede şanslarını denemek istemişlerdir.

Arjantin Cumhuriyetine göç eden insanlar salt Avrupalı ve de Osmanlı vatandaşları değildi. Asya'nın çeşitli yerlerinden ve Afrika'dan da insanlar yeni dünyaya akın etmişlerdir. Bu noktada sorulması gereken: 19. ve 20. yüzyıllarda insanların bir yerden başka bir yere, hem de çok uzak yerlere niçin hicret ettiği meselesidir. Eserden ortaya çıkan sonuçların en önemlilerinden biri de sanırım budur. 19. ve 20. yüzyıllarda insanların ülkelerini, düzenlerini, -varsa- evlerini hatta ailelerini binlerce kilometre ötede bırakıp kıtalararası göçmesinin temel iki sebebi vardır. Bunlardan ilki göçmenlerin, memleketlerinde çok kötü bir halde bulunmaları ve göç etmeye mecbur kalmaları, ikincisi de zaten zengin olan insanların gittikleri yerlerde yapacakları yeni yatırımlarla daha da zengin olmayı ummalarıdır. Fakat hiç şüphesiz saydıklarımızdan ilki çok daha fazla yaşanmıştır ve yine şüphesizdir ki her büyük hadisede olduğu gibi göç mefhumu da çaresizlik ve ihtiyaca binaen vaki olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Arjantin'e yönelik, önceleri gayet kontrolsüz ve plansız yapılan göçler kısa zaman sonra Osmanlı Devleti alarma geçirmiş, ülkedeki potansiyel iş ve asker gücünü elinden kaçırma durumuna düşen devlet, tez elden bu kontrolsüz göçü önlemek için tedbirler alma yoluna girişmiştir. Osmanlı Devleti'nin, göçü önlemek için aldığı tedbirler bir nebze fayda verse de, göç etmeye mecbur kalmış ve bu tasavvuru kafasına iyice yerleştirmiş kişiler üzerinde asla fazla etkili olamamıştır.

19. ve 20. yüzyıllarda Avrupa ve Ön Asya'da göç olgusu o kadar yerleşmiştir ki bu sektör özellikle kayıt dışı alanda son derece karmaşık bir şekilde iş görür hale gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin göçe dair aldığı önlemler ve getirdiği yasaklamalar içerisinde sınırlararak, sağ salim yurt dışına gidebilmek, bir süre sonra iyice zorlaşmış; fakat göçmen kaçakçılığını bir hizmet sektörü (!) haline getiren simsarlar ve şirketlerce hatta oteller, çeşitli işletmeler vb. sayesinde bu iş, binlerce kişinin ekmek kazandığı yeni bir sektör olarak sıra dışı ticarete dâhil olmuştur.

Tüm bu kaçış serüvenlerinin ve azda olsa kanunlar çerçevesinde yapılan göçlerin neticesinde 20. yy.a gelindiğinde Arjantin Cumhuriyeti içerisinde Osmanlı uyruklu insanların sayısı epeyce artmış ve insanlık hali olarak bu kişiler arasında ve bu kişilerle yerliler arasında çeşitli hadiseler cereyan etmiş; küçük ölçekli ticaret, yerleşme, anlaşmazlık vb. olaylar vuku bulmuştur. Bunun yanı sıra oraya gidenlerden vefat edenler, aç-biilaç kalarak sefil olanlar, geri dönmek için bir şekilde Osmanlı Devleti'ne müracaat edenler gibi gittikleri yerlerde mağdur olanlar da ortaya çıkmıştır. Saydıklarımız ve benzeri tarzda insana dair her nevi vaka arttıkça ve bu konulardaki duyumlar İstanbul'a ulaştıkça Osmanlı Devleti Arjantin'deki uyrukları ile ilgili girişimlerde bulunmaya mecbur kalmıştır. Zaten söz konusu dönemde Arjantinli devlet yetkililerince de Osmanlı Devleti'ne müracaat edilerek iki ülke arasında konsolosluk ve ticaret antlaşmaları imzalaması gündeme getirilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda özellikle 20. yy.da daha aşikâr bir hal alan, daha önce Batılı devletlere verilen türlü imtiyazın yeni ilişkiler kurulan devletlere verilmemesi arzusu ve Batılı devletlere daha evvel verilmiş olan imtiyazlardan aynı şekilde faydalanmak isteyen yeni devletlerin varlığı, Osmanlı Devleti'nin ilk defa ilişkiye gireceği devletlerle arasında birer problem olarak doğmuştur. Ancak Arjantin, Osmanlı Devleti ile "karşılıklılık esası"na dayalı bir antlaşma yapan ilk devlet olmak hususiyetiyle Osmanlı tarihinde müstesna bir yere sahip olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu ile Arjantin Devleti'nin konsolosluk ve ticaret antlaşması imza etmelerinden sonra iki devlet arasında ticari münasebetler de gelişmiş Osmanlı Devleti'nden Arjantin'e giden varlıklı tüccarlar Arjantin'deki hayvan ıslahı için Türkiye'den damızlık hayvan ihracatına bile başlamışlardır. Hâsılı Arjantin-Osmanlı ilişkileri her ne kadar çeşitli olsa da hiçbir zaman bir Osmanlı-İngiliz ya da Osmanlı-Alman münasebetleri kadar sürekli ve yoğun olmamıştır. Arjantin Cumhuriyeti ile Osmanlı Devleti'nin ilişkilerinin seyri parça parça ve seyrek halde kalmıştır. Yinede Osmanlı Devleti'nin burası ile olan ilişkileri Haiti, Honduras, ya da Küba gibi ülkelerle kurduğu ilişkilerden daha sık ve girift olmuştur.

EKLER

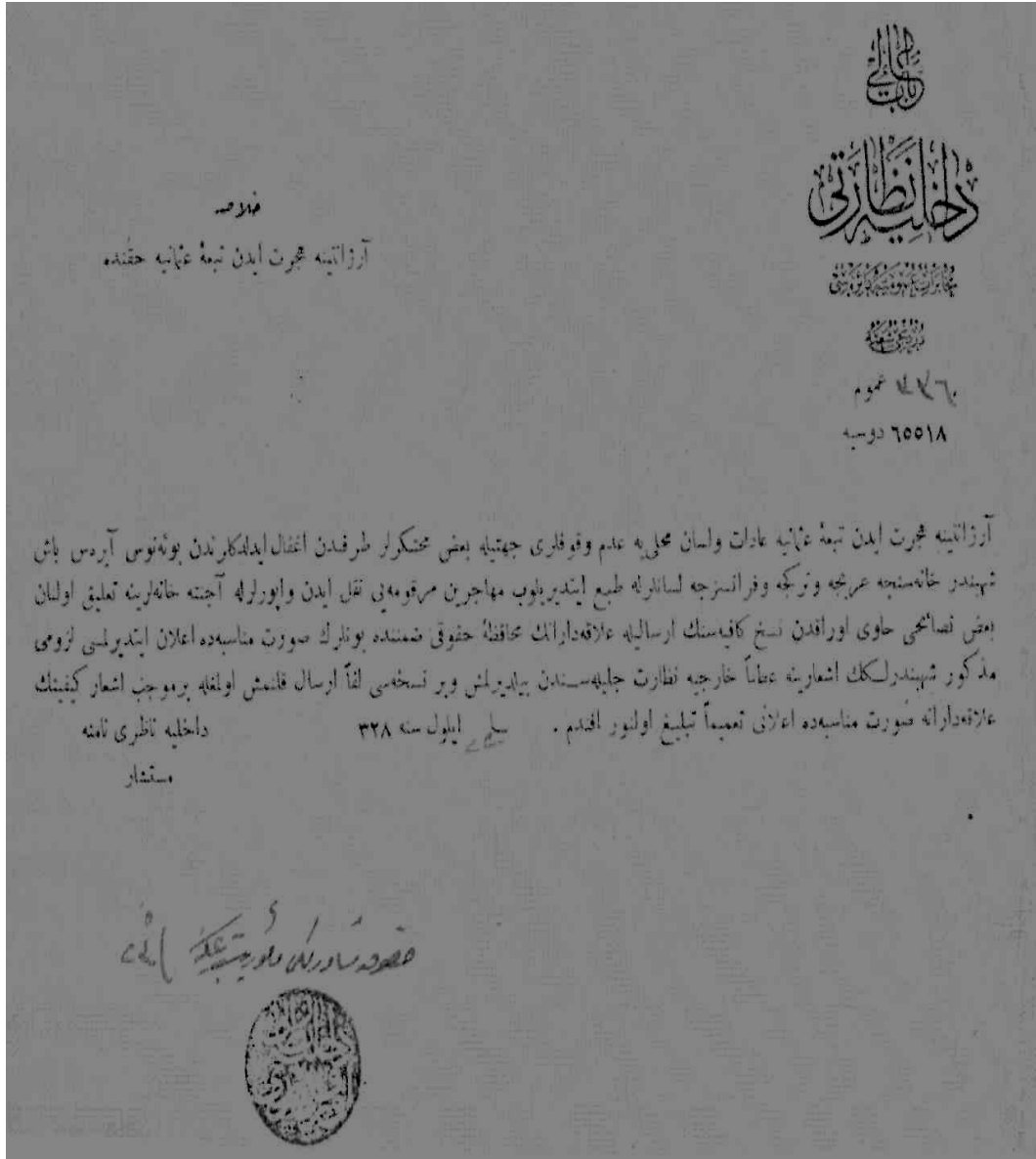
A-HARİTALAR

1.) Río de la Plata (lesattwood.com - zonamilitar.com.ar)

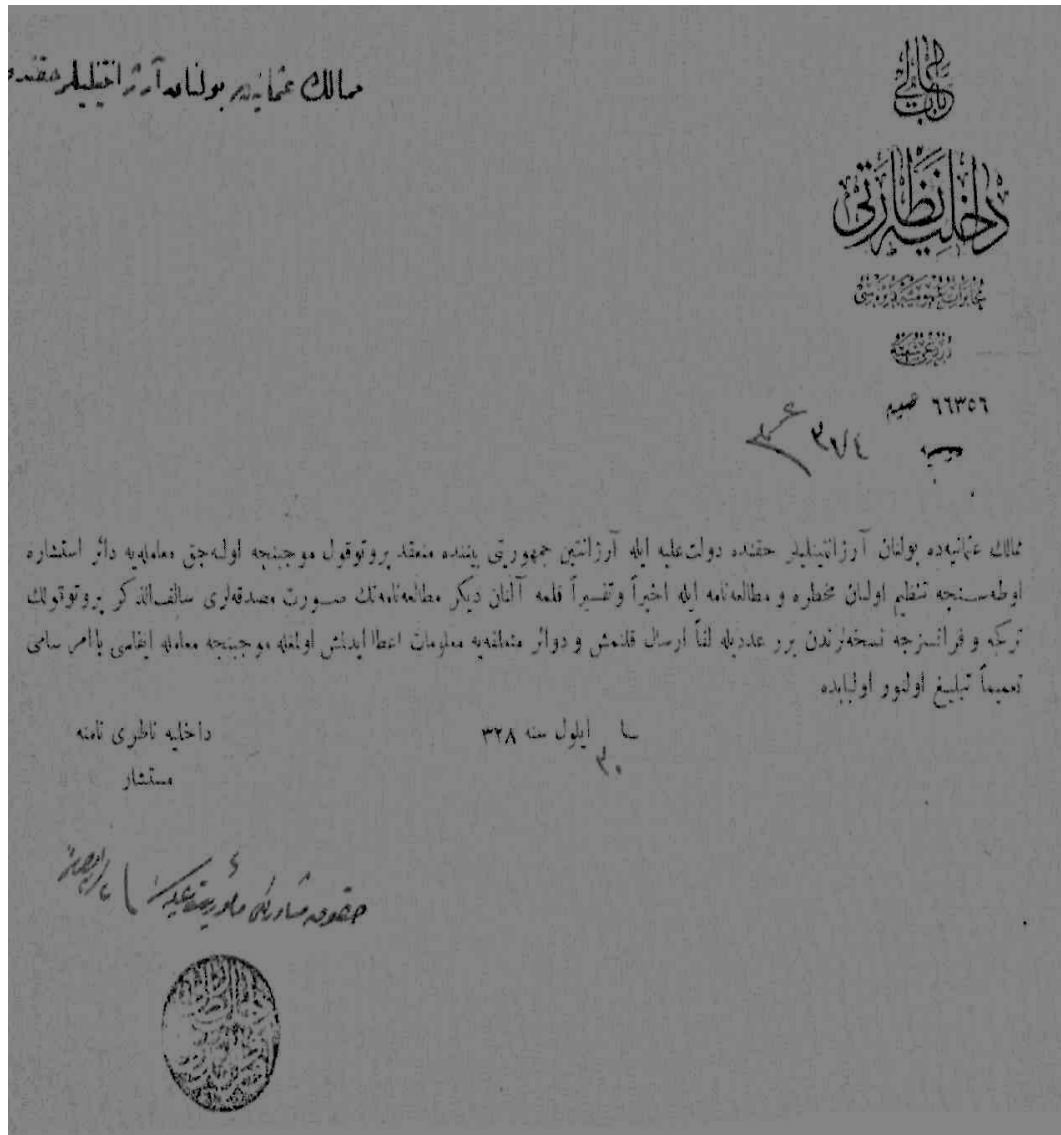

2.) Vasco Núñez de Balboa'nın Orta Amerika'da Kıt Ettiği Yol
(deliabw.edu.hk)

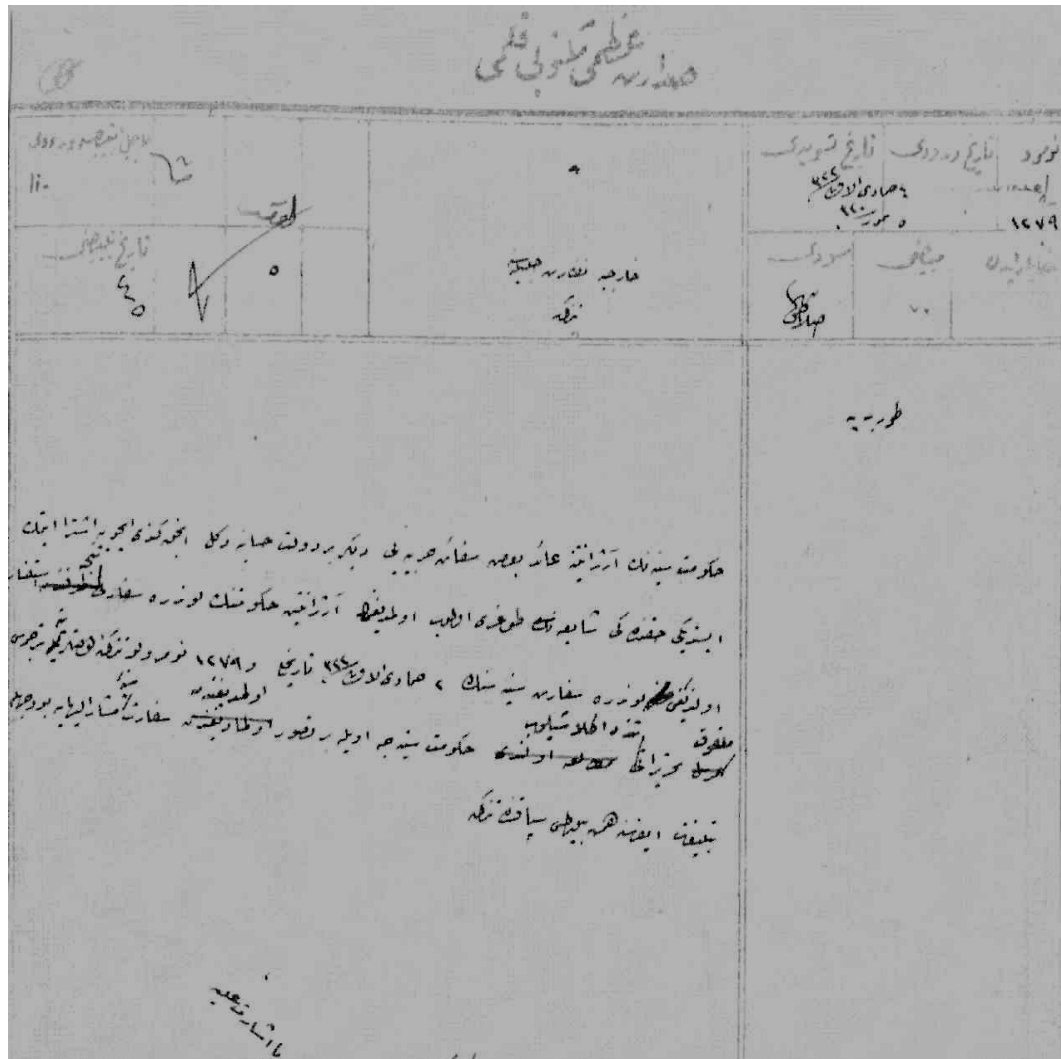
BOA. DH. HMs 9/52 Tarih:22 Eylül 328

Arjantin'e hicret eden Teba-i Osmaniye için Buenos Aires şehrinde Arapça-Türkçe-Fransızca bastırılan ve vapurlar ile acentehanelere de iletilen göçmenlerin ihtiyaç duydukları bilgiler.

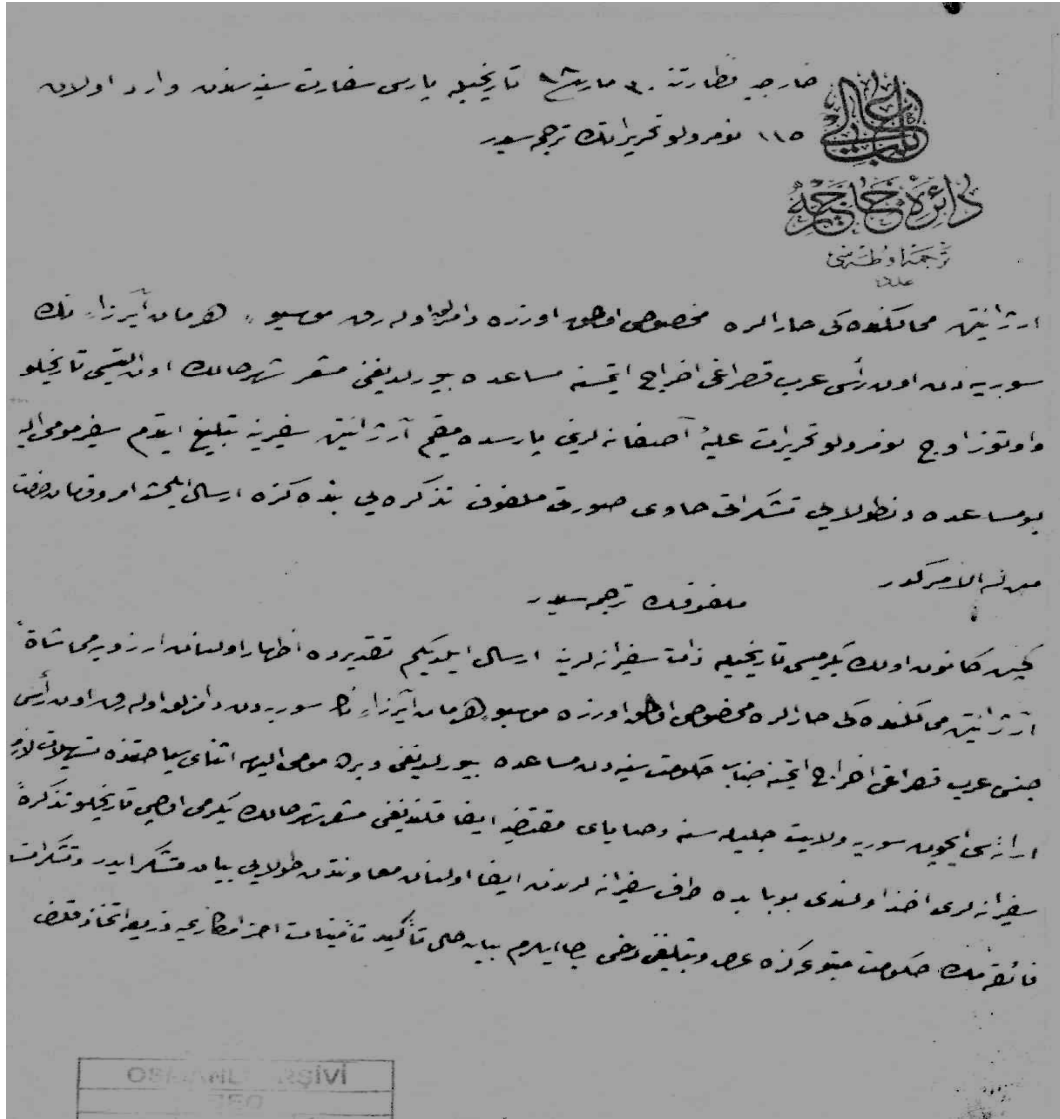
BOA. DH. HMŞ. 9/53 Tarih:25 Eylül 328

Memalik-i Osmani’de bulunan Arjantinliler hakkında: Osmanlı ile Arjantin Cumhuriyeti beyanında münakid protokol mucibince olunacak muamele öncesinde tanzim olunan muhtıra ve mütealaanameler hakkında.

BOA. BEO. Dos. No. 2370 Gömlek No. 177750 Tarih: 4
Cemaziyelevvel 322

Hükümet-i Seniyyenin Arjantin’e ait bazı sefain-i harbiye’yi (savaş gemilerini) başka bir devlet için aracı olarak değil; eğer alınacak olunursa sadece kendi nam ve hesabına alacağı yönündeki belge.

BOA. BEO Dos. No. 1085 Gömlek No. 81341 Tarih: 30 Mart 1298

Herman Artin adlı Musevi Osmanlı vatandaşının Arjantin'e Suriye'den on adet, cins Arap kısrığı ihraç etmek istemesi üzerine, hükümetten müsaade almasını bildiren vesika.

باب عالی حقوق مشاورلکی

نومرد	تاریخ	نوع مسوده	معاون	مدیر	مشاور	مشاور
۶۷۱.۱	۱۰ آگوست ۱۹۱۱	تصمیم	...	...	...	...

حکومت سنیه ایلم آیه انجیر حکومتی بیننده عقد اولند قولولمور
 بر قولولمور تصدیق نامه لرینک بر آس زایلینده معادله سنیه ایلم
 اصرا قلمه فینده کرک مدلولور بر قولولمور کرک اورا
 عدیم بر سنیه ایلم تقاضا طریقی ایلمده جود تقاضا بر سنیه ایلم
 دینیه قولولمور سنیه ایلم سنیه ایلم سنیه ایلم سنیه ایلم
 ۱۹۱۱ تاریخده روسا سنیه ایلم سنیه ایلم سنیه ایلم سنیه ایلم
 سنیه ایلم

BOA. HR. HMŞ. İŞO. Dos. No: 19 Gömlek No: 19 Tarih: 10 Ağustos

327

Hükümet-i Seniyye ile Arjantin Hükümeti beyanında aktolunan konsolosluk protokolünün tasdiknamelerinin bir ay nihayetinde teati edilmesine dair vesika.

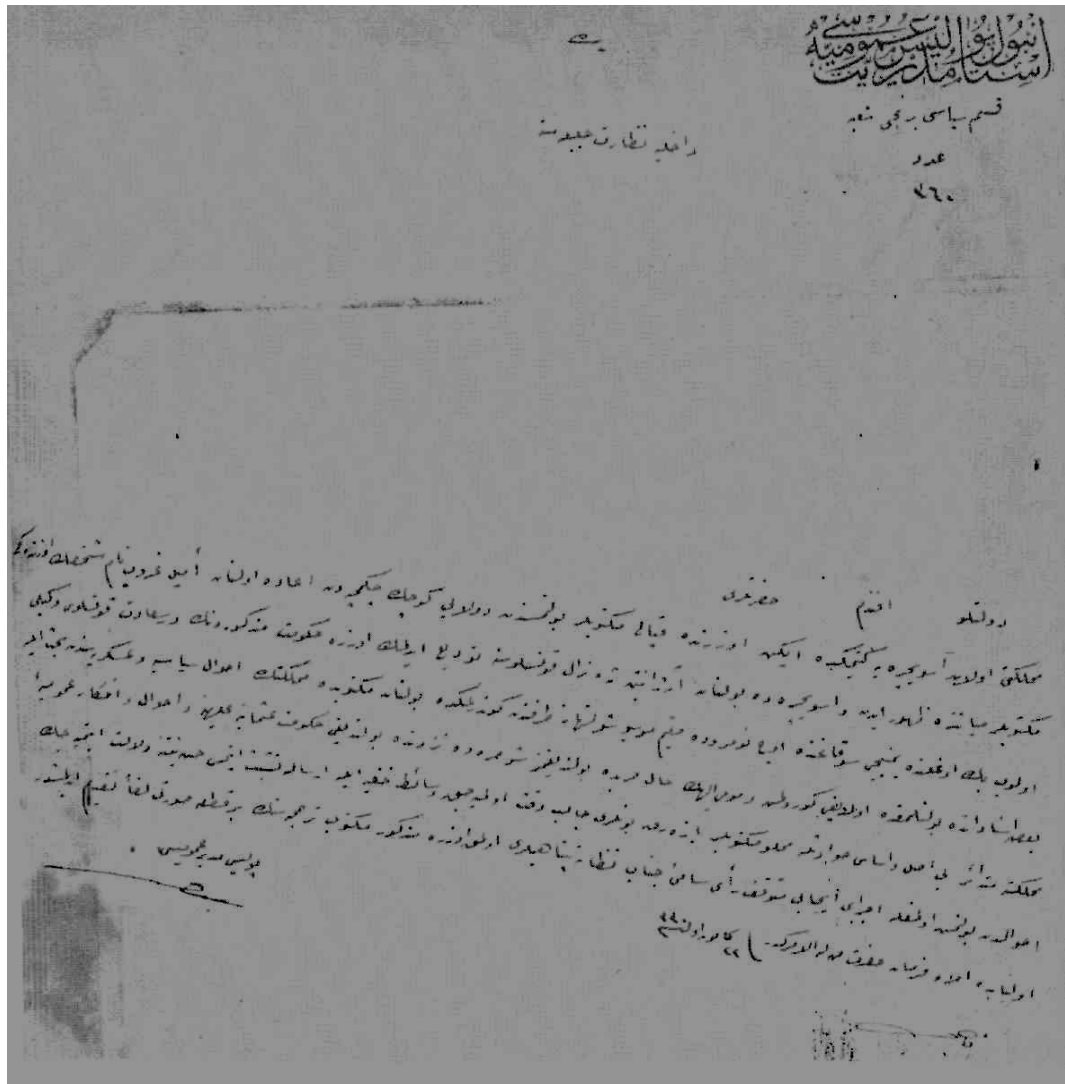
استشاره اوله سنك ۱۱ اغستوس سنه ۳۲۸ تاريخي و ۳۰۱۷۹ نومرولي مقاله نامه سنك صورتيدز

دولت عليه ايله ارژانتين جمهوري بينده منعقد برونقول موجبنجه ولايات عثمانيه ايله الايات متازده بولان ارژانتيلير حقتده اوله حق معامله ايله دائر ولايات والويه غير ملحقه ايله الايات متازده واقع اوله حق تبليغات اساس اولق اوزده استشاره اوله سنجه قلمه النان خطره حقتده بعض مطالعات وافاداتي حاوي داخله نظارتندن مقام سامي مديارت عظميه تقديم اولان ۱۶ نوز سنه ۳۲۸ تاريخ و ۱۱۴۳ نومرولو تذكره نك لفا كوندركيكي متضمن وارد اولوب حواله بيوريان ۲۱ نوز سنه ۳۲۸ تاريخي و ۶۵۰ نومرولو تذكره ساميه مطالعه اولدى . دولت عليه و ارژانتين تبعه بيكدركي ممالكند حقوق عموميه دول و معامله متقابل تامه اساسا سنه استدار معامله كورد چكارندن ثبات ثابته مقيم ارژانتيلير مواد جزا سنده تبعه عثمانيه تئيل اوله حقتد يعني ارژانتين ايدركي جرائد تعقيب و محاكمه طو غريدي طو غريدي مأمورين و محاكم عثمانيه عائد اوله حقتد .

خطره نك مواد جزا سنده دائر اولان و داخله تذكره سنده محتاج توضيح اولق اوزده كوستريان ففردسندن مقصد بودر . اصول رسوميه حقتده كي قدره كنجه : حكومت سياه ايله برزيليا بينده منعقد ۱۸۵۸ تاريخي تجارت و سرفاين معاهده نامه سنك اخيرا اعلان مفسوخيتي اوزريه برزيليا تبعه و مواردا نك تابع اوله حق اصولك تعيني مقصديله مجلس وكلاجه اتخاذا بيوريان مقرراني مبلغ وارد اولان ۱۴ مارت سنه ۳۲۸ تاريخي و ۸۷ نومرولو تذكره ساميه ده « حكومت سياهجه برزيليا ادخاله فارسو كرك رسوميه شديتلك الازاده نائل مساعده ملت معامله سى تطبيق اولق و عثمانلي امتعه سنك برزيليا تابع اولدني رسوم حقتده تدقيقات بالاجرا رسوم مذكوره فاحش يعني مانعه قيلدن اولدني تحققي اينديكي قدرده انك نزيله تشيت و موقوفيت حاصل اولماز سة تعرفه متاونه تطبيق اولق لازم كله چكي » تصريح اولمسه و معاهده مذكوره نك فسحيله برزيلياك وضعيت عهديه سى حقوق عموميه دول و اعدينه تابع اولان ارژانتينك وضعيتة نفيس اولوب ارژانتين مواردا نكده برزيليا مواردا نك تابع اولدني اصوله اتباعي اجباب ايدركي بناا نظارت جلبه لري اشعار اخيره دكن ارژانتين مواردا نك لك زياده نائل مساعده ملت معامله سة تابع طو تئسني تليپ و مقام سامي صدارته اولو جهله عرض كيفيت ايش ايدى . تفصيلات معروضه نك مقام مشار اليه ايله ايلاي ولايات والويه غير ملحقه واقع اوله حق تبليغات تاخير ايندلمسى لزوملك داخله نظارته امر بيورلسنك اشعارى و رسومات ادارلر سة وقوع بولاجق تبليغات بالاده عرض اولان معامله رسوميه نك موقت وقابل تغيير اولدني نك بياديرلسى و مواردا نك عثمانيه نك برزيليا و ارژانتينده تابع اولدني رسوم حقتده تحقيقات اجراسيله نتيجه سنى اسبا اينلرينك سانويولو و بونوس آردس شهيديلكلر مرز ايلاري و اصول رسوميه عائد قرارده كي قيددن دضى موسى اليه نك صورت مخصوصه ده خبردار ايندلي خضوصنك امور سياسه مديريت عموميه سة حواله بيورلسنى معروضدر .

BOA. DH. HMs. Dos. No: 9 Vesika No:51 Tarih: 11 Ağustos 328

Arjantin ile Osmanlı Devleti arasındaki usul-i rüsumiye hakkında Hükümet-i Seniyye ile Brezilya arasındaki 1858 tarihli seyr-i sefain muahedenamesine bağlı kalınacağı hakkındaki resmi belge.

BOA. EUM. 5. Şb. Gömlek No: 15 Dos. No: 83 Tarih: 22 Kanun-i Evvel 225

İsviçre'ye gitmekte olup üzerinde kaçak mektuplar bulunan ve Cihan Harbinde bulunan Osmanlı Devleti'nin siyasi, askeri, ahali ve imkân-ı ameliyesine dair bilgiler içeren kaçak mektupların bulunduğuna ve bu mektupları taşıyan kişinin tevkif edildiğine dair vesika.

KAYNAKÇA

A- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Kaynakları

- (Sadaret Eyalat-ı Mümtaze Cebel-i Lübnan) A. MTZ. CL. 1/37.
- (Bab-ı Ali Evrak Odası) BEO. 13770/184 29 Ramazan 1330.
- (Bab-ı Ali Evrak Odası) BEO. 303693/4050 24 Cemaziyelahir 1330.
- (Bab-ı Ali Evrak Odası) BEO. 289481/3860 22 Safer 1329.
- (Bab-ı Ali Evrak Odası) BEO. 184327/2458 23 Rebiyülevvel 1322.
- (Bab-ı Ali Evrak Odası) BEO. 81341/1085 10 Mart 1298.
- (Bab-ı Ali Evrak Odası) BEO. 1777–50/2370 5 Temmuz 1320.
- (Dâhiliye Nezareti Hukuk Müşavirliği) DH. HMŞ. 9/51.
- (Dâhiliye Nezareti Hukuk Müşavirliği) DH. HMŞ. 62/9 8 Ekim 1331.
- (Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemi) DH. MKT. 52/6.
- (Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemi) DH. MKT. 88/1878 11 Rebiyülevvel 1309.
- (Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemi) DH. MKT. 1394/103.
- (Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemi) DH. MKT. 2123/130.
- (Dâhiliye Nezareti Evrakı) DH. NZ. E. 83/15.
- (Dâhiliye Emniyet-i Umumiye 5. Şubesi) D. EUM 5. Şb. 15/83 24 Mayıs 1333.
- (Dâhiliye Emniyet-i Umumiye) D. EUM. 32/2 11 Eylül 1332.
- (Hukuk Müşavirliği İstişare Odası) HR. HMŞ. İŞO. 19/10 10 Ağustos 1327.
- (Hukuk Müşavirliği İstişare Odası) HR. HMŞ. İŞO. 31/10 27 Nisan 1329.
- (Hukuk Müşavirliği İstişare Odası) HR. HMŞ. İŞO. 17/123 27 Haziran 1337.
- (Hukuk Müşavirliği İstişare Odası) HR. HMŞ. İŞO. 32/10 20 Teşrin-i Evvel 1332.
- (Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı) HR. İM. 132/51 14 Şevval 1330.

- (Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı) HR. İM. 85/107 14 Haziran 1340.
- (Hariciye Nezareti Mütenevvie) HR. MTV. 138/13.
- (Hariciye Nezareti Siyasi) HR. SYS. 10/11.
- (Hariciye Nezareti Siyasi) HR. SYS. 10/1890.
- (Hariciye Nezareti Siyasi) HR. SYS. 69/12.
- (Hariciye Nezareti Tercüme Odası) HR. TO. 3/592 24 Teşrinsani 1292.
- (İrade-i Hariciye) İ. HR. 15264/1, 2, 3.
- (İrade-i Hariciye) İ. HR. 246/14640.
- (Meclis-i Vükela Mazbataları) MV. 1–2/140.
- (Yıldız Perakende Askeri Evrakı) Y. PRK. ASK. 26/181 11 Muharrem 1320.
- (Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı) Y. A. HUS. 14/482 4 Şevval 1322.

B- Telif Eserler

- ABRAHAMİAN, Ervand, *Modern İran Tarihi*, Çeviri: Dilek Şendil, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.
- AÇIKGÖZ Ömer, *Osmanlı Modernleşmesi İktisadi-Siyasi Dinamikler ve Kırılmalar*, Lotus Yayınevi, İstanbul 2008.
- AKDAĞ Mustafa, *Yakınçağ Dönemi Avrupa Tarihi*, Berikan Yayınevi, İstanbul 2010.
- APAYDIN Bahadır, *Kapitülasyonlar ve Osmanlı-Türk Adli ve İdari Modernleşmesi*, Adalet Kitabevi, Ankara 2013.
- ARNOLD, David, *Coğrafi Keşifler Tarihi*, Çeviri: Osman Bahadır, Yöneliş Yayınları, İstanbul 2000.
- ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789–1914)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997.
- ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, Alkım Yayınları, İstanbul 2010.
- BABUŞ Fikret, *Osmanlı'dan Günümüze Etnik-Sosyal Politikalar Çerçevesinde Göç ve İskân Siyaseti Uygulamaları*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2006.

- BALCIOĞLU İbrahim, *Sosyal ve Psikolojik açıdan Göç*, Elit Kültür Yayınları, İstanbul 2007.
- BALI, Rıfat N., *Anadolu'dan Yeni Dünyaya Amerika'ya İlk Göç Eden Türklerin Yaşam Öyküleri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.
- BAŞKAYA, Fikret, *Sömürgecilik Emperyalizm Küreselleşme*, Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara 2010.
- BAYCAR, M. Kazım, *Otoman Emigration to Argentina 1870–1914*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 2008.
- BEY, Mehmet Rıfat, *93 Harbi Faciası*, DBY Yayınları, İstanbul 2010.
- BOZKURT, Gülnihal, *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1996.
- BUZ Sema, *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik*, SGDD Yayınları, Ankara 2004.
- *Büyük Atlas*, İskele Yayıncılık, İstanbul 2010.
- CESAİRE, Aime, *Fransız Irkçılığının Fikri Temelleri Sömürgecilik Üzerine Söylev*, Çeviri: Güneş Ayas, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2005.
- CHASTEEN, John Charles, *Latin Amerika Tarihi*, Çeviri: Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul 2012.
- ÇELEBİ Özlem, ÖZÇÜRÜMEZ Saime, TÜRKAY Şirin; *İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika*, Anıl Reklam ve Matbaacılık, Ankara 2011.
- DEMİREL, Fatmagül, *Osmanlı'dan Cumhuriyete Esnaf ve Ticaret*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012.
- DURSUN Haluk, *Osmanlı Coğrafyasına Yolculuk*, Timaş Yayınları, İstanbul 2007.
- *Dünya Atlası*, National Geographic, 2012.
- EBERHARD, Volfram, *Çin Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002.
- FERRO, Marc, *Sömürgecilik Tarihi Sömürgelerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl–20. Yüzyıl*, Çeviri: Muna Cedden, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2011.
- FULBROOK, Mary *Almanya'nın Kısa Tarihi*, Çeviri: Sabri Gürses, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2011.

- GALEANO, Eduardo , *Latin Amerika'nın Kesik Damarları*, Çeviri: Atilla Tokatlı, Çitlembik Yayınevi, İstanbul 2010.
- GENÇ, Hamdi, İ. Murat BOZKURT; “Osmanlı’dan Brezilya ve Arjantin’e Emek Göçü ve Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Durumu”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, c. XXVIII, Sayı:1, İstanbul 2010.
- GÖK, Nejdet, “Mütercim Halimi Efendi’nin Notları Çerçevesinde Sultan Abdülaziz’in Avrupa Seyahati ve Sonuçları (21 Haziran 1867-7 Ağustos 1867)”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:7-2012.
- GÜCER, Behçet - DURAN, Faik Sabri, *Büyük Devletler ve Komşu Hükümetler*, Kanaat Kitapevi, İstanbul 1938.
- HAMPHER, *İslam’ı Nasıl Yok Edelim- Bir Casusun Anıları*, Çeviri: Nevzat Göktaş, Nehir Yayınları, İstanbul 1995.
- HANNA, İlyas, İlyas Hanna Seyahatnamesi Bir Osmanlı Tebaasının Güney Amerika Yolculuğu (1668-1683), Çeviri: Bekir Keskin, Kitap Yayınevi, İstanbul 2010.
- IŞIK, Ramazan, *Marunî Kilisesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003.
- IŞIK, Ramazan, “Osmanlının Son Dönemlerinde Marunîlerin Lübnan’da Bağımsız Bir Hristiyan Devleti Kurma Girişimlerinin Fikri Temelleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 15, sayı:2, Elazığ 2005.
- İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu-Toplum ve Ekonomi*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1996.
- İPEK, Nedim, *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler*, Serander Yayınları, Trabzon 2006.
- ÖZGEN, Ferhan Başkan, “Osmanlı Devleti’nin Diğer Devletlerle İktisadi İlişkileri”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 701 Osmanlı Özel Sayısı II, Ekonomi ve Toplum, Yıl 6, Sayı 32, Aydın 2000
- KARACA, Filiz, *Osmanlı Anayasası Kanun-ı Esasi*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2009.
- KARAER, Nihat, Paris, Londra, Viyana Abdülaziz’in Avrupa Seyahati, Phonex Yayınevi, Ankara 2012.
- KARPAT, Kemal H., *Etnik Yapılanma ve Göçler Osmanlı’dan Günümüze*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013.
- KARPAT, Kemal H., *Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus*, İmge Kitabevi, İstanbul 2008.

- KARPAT, Kemal H., *Osmanlı Nüfusu Demografik ve Sosyal Özellikleri (1830–1914)*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2003.
- KAYA, Önder, *Avrupa Tarihi: Roma İmparatorluğu'ndan Hitler Almanya'sına*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.
- KAYABALI, İsmail – ARSLANOĞLU, Cemender, *Orta Asya Türklüğünün Tarihi ve Bugünkü Durumu*, Kömen Yayınevi, Ankara 1973
- KEAY, John, *Çin Tarihi*, İnkılâp Kitabevi, Çeviri: Dinç Tayanç, İstanbul 2011.
- KIRPIK, Cevdet, *Osmanlı Devleti'nde İşçi ve İşçi Hareketleri (1876-1914)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Isparta 2004.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur, *Anadolu'daki Amerika*, İmge Yayınları, Ankara 2000.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur, *Majestelerinin Konsolosları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur, *Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Misyoner Okulları*, Arba Yayın, İstanbul 1989.
- KUTAY, Cemal, *Sultan Abdülaziz'in Avrupa Seyahati*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1991.
- KUTAY, Cemal, *47 Gün Sultan Abdülaziz'in Avrupa Günlüğü*, ABM Yayınevi, İstanbul 2012.
- KUTLU, Mehmet Necati, ATAKAN Şebnem, YURTAYDIN Erkan, KAYGUSUZ Özlem, ÇİÇEK Nazan, ERDEM Gökhan, *Osmanlı İmparatorluğu- Latin Amerika (Başlangıç Dönemi)*, Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara 2012.
- KÜÇÜKKALAY, A. Mesut, *Coğrafi Keşifler ve Ekonomiler Avrupa ve Osmanlı Devleti*, Çizgi Kitapevi, İstanbul 2001.
- KÜÇÜKKALAY, A. Mesut - Ali ÇELİKKAYA, “Osmanlı Vergi Sistemi ve Bir Vergi Tahsil Yöntemi Olarak İltizam”, *Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara 2002.
- LYNCH, John, *Simon Bolivar*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.
- MAKSUDOĞLU, Mehmet, *Kuruluşunun 700. Yılında Osmanlı Tarihi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2001.

- MANAV, Nursel, *Devlet-Banker İlişkileri Çerçevesinde Baltazzi Ailesi*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Ana Bilim Dalı, İstanbul 2009.
- McCULLOUGH, David, *1776: Amerikan Bağımsızlık Mücadelesi*, İnkılâp Kitabevi, Çeviri: Ayşen B. Cancı, İstanbul 2010.
- NEVİNS, Allan - Henry Steele COMAGER, *ABD Tarihi*, Çeviri: Halil İNALCIK, DoğuBatı Yayın, Ankara 2005.
- ORTAYLI, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2006.
- ORTAYLI, İlber, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, Timaş Yayınları, İstanbul 2008.
- ÖNALP, Ertuğrul, *Osmanlı'nın Güney Seferleri 16. Yüzyılda Hint Okyanusunda Türk-Portekiz Mücadelesi*, Berikan Yayınevi, İstanbul 2010.
- ÖNER, S. Gülfer İhlamur, ÖNER N. Aslı Şirin, SERT Deniz Şenol, "Uluslararası Göç Hareketlerinin Tarihsel ve Kuramsal Değerlendirilmesi-Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru", *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar Tartışmalar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012.
- PALMER, Alan, *1853- 1856 Kırım Savaşı ve Modern Avrupa'nın Doğuşu*, Çeviri: Meral Gaspıralı, Sabah Kitapları, 1999.
- PAMUK, Şevket, *Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.
- POLAT, Ali, *Uluslararası Ticaret, Yatırım ve Mali Enstrüman Sahtekârlıkları*, Beta Yayınları, İstanbul 2012.
- RASİM, Ahmet, *Osmanlı Tarihi*, C.2, İmge Yayınları, İstanbul 2011.
- ROBERTS, J. M., *Avrupa Tarihi*, Çeviri: Vedat Aytuna, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2011.
- SAKAOĞLU, Necdet, *20. Yüzyıl Başında Osmanlı Coğrafyası*, Denizbank Yayınları, İstanbul 2008.
- SANDER, Oral, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, İmge Kitapevi, Ankara 2008.
- SOFUOĞLU, Ebubekir, *Osmanlı Devleti'nde Islahatlar ve I. Meşrutiyet*, Gökkubbe Yayınları, İstanbul 2004.
- TEMEL, Mehmet, *XIX. ve XX. Yüz Yılda Osmanlı Latin Amerika İlişkileri*, Nehir Yayınları, İstanbul 2004.

- TURNA, Nalân, 19. yy.den 20. yy.'ye *Osmanlı Topraklarında Seyahat, Göç ve Asayiş Belgeleri (Mürur Teskereleri)*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2013.
- UĞUR, Hatice, *Osmanlı Afrikası'nda Bir Sultanlık Zengibar*, Küre Yayınları, İstanbul 2005.
- UNAT, Nermin Abadan, *Bilmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2002
- UZEL, Zeynep, *Sultan Abdülaziz'in Mısır ve Avrupa Seyahat-i Hümayunu*, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara 2010.
- WOLFEREN, Karel Van, *Japon Gücünün Sırrı: Devletsiz Bir Milletin İnsanları ve Politikası*, Çeviri: İnci Kurmuş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1992.
- ZİNKEİSEN, Wilhelm Johann, , *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.3, Çeviri: Kemal Beydili, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011.

C- İnternet Kaynakları

- BAYCAR Kazım, “I. Küreselleşme Çağında Osmanlı'dan Arjantin'e Göçler 1840–1914”, file:///E:/Bilim%20Ve%20Sanat%20Vakf%C4%B1.htm
- DOĞRU Halime, *Yeniçağda Avrupa Devletlerinin Bütün Dünya İle İlişki Kurması: Büyük Coğrafi Keşifler ve Sonuçları*, <http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kita p/IOLTP/2292/unite02.pdf>
- DİKMEN, Nedim, “Osmanlı Dış Borçlanmasının Ekonomik ve Siyasi Sonuçları”, <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/IIBD/article/viewFile/3648/3477>
- HURÇ Ramazan, “Osmanlı'da son Devir Fikir Hareketleri”, http://portal.firat.edu.tr/Disaridan/_TEMP/278/file/1997-1/OSMANLILARDA%20SON%20DEVIR%20FKR%20HAREKETLER.pdf
- İPEK Nedim, ŞİMŞİRGİL, Ahmet, GÜLSOY Ersin, TAŞTEMİR Mehmet, *Osmanlı'da İskân ve Göç*, <http://eogrenme.anadolu.edu.tr/eKitap/TAR206U.pdf>
- KÖKEN, Nevzat, *Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Isparta 2002. <http://eprints.sdu.edu.tr/90/1/TS00257 .pdf>

- ÖZCAN, Zafer, “Güney Amerika’daki Kayıp Osmanlılar”, *Aksiyon*, file:///E:/G%C3%BCney%20Amerika%27daki%20Kay%C4%B1p%20Osmanl%C4%B1lar.htm
- ÖZDAMARLAR, Kadir, Arjantin’deki Develi’ler, *Çağdaş Develi Gazetesi Resmi Web Sitesi*, file:///E:/Arjantin%E2%80%99deki%20Develi%E2%80%99ler.htm
- TEMEL, Mehmet, “XIX. ve XX. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devleti ve Avrupa’dan Brezilya’ya Yönelik Göçler”, *Tarihin Peşinde-Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı. 2, 2009. <http://www.tarihinpesinde.com>
- TURAN, Hayrettin, “Osmanlı Topraklarından Latin Amerika Ülkelerine Göçen Yüz Binlerce Türk Kökenini Unutmadı”, *Türkiye Gazetesi*, file:///E:/T%C3%BCrkiye%20gazetesi.htm
- ULUSOY, Kudret, “Dünyanın ve Ülkemizin Nüfus Artış Hızındaki Gelişmeler”, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_461.htm,
- YARAR Ayşe, “Latin Amerika’da İspanyol Sömürgeciliği”, <http://www.politikaakademisi.org/>
- YARAR Ayşe, “Latin Amerika’da İspanyol Sömürgeciliği ve Simon Bolivar’ın Bağımsızlık Mücadelesi”, *History Studies*, Volume 5, Issue 1, Ocak 2013, http://www.historystudies.net/Makaleler/582580588_21-Ay%C5%9Fe%20Yarar..pdf
- YİĞİT Mehmet, GÜNER Ümit, SUBAŞI Devrim Barış, “Küreselleşme ve Tarım Politikaları Bağlamında Küba Ekonomisi”, *Akademik Bakış E-Dergi*, <http://www.akademikbakis.org/13/makale/kuba.pdf>
- Türkiye-Arjantin İkili İlişkileri”, *Türkiye Cumhuriyeti Buenos Aires Büyükelçiliği Resmi Web Sitesi*, <http://buenosaires.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=127371>
- “Türkiye-Guatemala İlişkileri”, *Guatemala Cumhuriyeti Fahri Konsoloslugu Resmi Web Sitesi*, file:///E:/GUATEMALA%20CUMHUR%C4%B0YET%20FAHR%C4%B0%20KONSOLOSLU%C4%9EU.htm
- <http://www.turkyahudileri.com/content/view/431/223/lang,tr>
- file:///E:/Türkiye’nin Latin Amerika ve Karayiplere Yönelik Politikası ve Bölge Ülkeleri İle İlişkileri_T.C. Dışişleri Bakanlığı.htm
- <http://www.dictionary.reference.com/browse/criollo>
- http://www.bangaheq.net/Xeber/4778-Sudan_Ihvan_Lideri_Ile_Roportaj.html

—<http://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1937/10/9/2.xhtml>

— <http://www.gov.state.ak.us/>

—<http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/indekiler>

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad	: Sami Cihan Cingöz
Doğum Yılı-Yeri	:17.07.1984-Isparta
İlkokul	: Isparta Ülkü İlköğretim Okulu 1991-1995
Ortaokul	: Isparta Nazmiye Demirel İlköğretim Okulu 1995-1998
Lise	: Isparta Gazi Lisesi 1998-2002
Lisans	: Gazi Üniversitesi- Fen Edebiyat Fakültesi- Tarih Bölümü 2004-2008
Yüksek Lisans	:Süleyman Demirel Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü- Tarih Ana Bilim Dalı- Yeniçağ Tarihi Alanı 2009-2013
Yüksek Lisans Tezi	:Osmanlı- Arjantin İlişkileri (1840–1918)/ The Ottoman- Argentina Relations (1840–1918)